د ميدان فرهنگي حوزه

Ketabton.com

محمد ايمل ابراهيم خېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل پوهنتون
ژبو او ادبیاتو پوهنځی
پښتو څانګه

د میدان فرهنګي حوزه

(د ماسترۍ تېزس)

لیکوال:

محمدایمل ابراهیم خېل

۱۳۹۴ل کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم: د میدان فرهنګي حوزه

لیکـــوال: محمد ایمل ابراهیم خېل

خپرونـدی: د افغانستان ملي تحریك، فرهنګي څانګه

وېبپـاڼـه: www.melitahrik.com

ډیزایـنګر: ضیاء ساپی

پښتی ډیزاین: فیاض حمید

چـاپشمېـر: ۱۰۰۰ ټوکه

چـاپـکـال: ۱۳۹۴ ل کال/ ۲۰۱۵م

د تحریك د خپرونو لړ: (۷۲)

یادونه: د چاپ حقوق له ملي تحریک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسولیت لیکوال پورې اړه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مطالبو فهرست

سرليك **مخگڼه**

سريزه... ۱

د موضوع اهميت او ارزښت.. ۶

د موضوع مخينه.. ۸

د څېړنې مېتود.. ۱۱

لومړی- د ميدان وردګو ولايت جغرافياوي موقعيت ۱۳

کانونه ۱۴

د ميدان وردګو ولايت کی د فرهنګی هڅو تاريخی شاليد (پس منظر).. ۱۵

د ميدان وردګو ولايت اداري شاليد ته لنډه کتنه.. ۱۶

په بېلا بېلو دورو کې د دې ولايت واليان.. ۱۸

دويم- تاريخی ځايونه... ۱۹

د الغتا لرغونې نښې... ۱۹

دريم – دودونه او رواجونه.. ۲۳

څلورم- ادبي ، فرهنګي او علمي ټولنې... ۳۱

پنځم .ليکنيزې ، غږيزې او انځوريزې رسنۍ... ۳۷

الف: چاپي يا ليکنيزې رسنۍ ۳۷

ب: غږيزې رسنۍ: ۴۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج: تصويري رسنې ۴۶

شپږم- د مشاعرې تاريخي پس منظر ته لنډه کتنه.. ۴۷

پښتو ادب او مشاعرې:... ۴۹

د پښتو مراکز او مشاعرې:.. ۵۷

منې ګل د لومړنۍ مشاعرې راپورتاژ ۶۸

اووم- ادبي ، فرهنګي او علمي چاپ شوي اثار.. ۷۴

اتم- د ميدان سيمې ادبي او فرهنګي فعالين.. ۹۱

مناقشه.. ۱۵۹

پايله... ۱۶۱

پای پايله... ۱۶۴

وړانديزونه.. ۱۶۷

ماخذونه ۱۷۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سر خبرې

هر پوهنيز چوکاټ او اکاډميکه موسسه ځان ته ځانگړې ځانگړنې او مقررات لري ، زده کوونکي او محصل ته بويه ، چې دا لايحه او مقرارت په پام کې ونيسي او د همغې پر بنسټ پر مخ ولاړ شي ، خو په ټوليزه توگه بيا يوه نړيواله قاعده لري ، چې کابو په ټولو هېوادونو کې يو ډول ده ، البته کېدای شی چې د کار په روشونو کې يې بدلون وي ، خو په ټوليزه توگه نړيوال مېتودونه په ټولو علمي او اکاډميکو موسسو کې يو شی دي.

هر کله چې محصل له پوهنتون څخه فارغ شي ، د مونوگراف په نوم يوه رساله ليکي ، چې له معمول سره سم زياته تحقيقي بڼه نه لري ، له هغه وروسته که يو څوک غواړي په اړونده څانگه کې زيات معلومات ترلاسه کړي ، متخصص شي ، نو بايد د ماسترۍ تر نوم لاندې پروگرام کې برخه واخلي ، تر فراغت وروسته بايد يوه تحقيقي رساله ، چې تېزس ورته ويل کيږي ، وليکي.

کله چې موږ د ماسترۍ زده کړو په اخري سمستر کې و ، نو هر محصل هڅه کوله ، ترڅو د څېړنې لپاره يوه موضوع ځان ته غوره کړي. ما هم دغه سوچونه کول ، ترڅو داسې يوه موضوع غوره کړم ، چې هم نوښت ولري ، د ټولنې لپاره اغېزمنه ، په زړه پورې او گټوره وي ، ترڅو د هغو څېړونکو لپاره چې غواړي په ياده موضوع کې پلټنه وکړي ، يو څرک لگېدلی وي.

کله چې ما غوښتل (د ميدان وردگو فرهنگې حوزې) تر عنوان لاندې موضوع ځان ته غوره کړم ، له گران استاد څېړنپوه زلمي هېوادمل سره مې دغه موضوع شريکه کړه ، هغه سمدلاسه راته وويل: "خپله غوښتنليک زر تر زره د ماسترۍ بورډ ته وسپاره ، چې ډېره ښه او نوې موضوع دې غوره کړې ده".

د غوښتنليک له سپارلو څو ورځې وروسته د ژبو او ادبياتو پوهنځي مشر پوهندوی عبدالکبير نظامي راته وويل ، چې ستا موضوع تاييد شوې ، خو په لږ بدلون سره چې ته يوازې د ميدان پر فرهنگي حوزه کار وکړه او د وردگو حوزه ستا اړونده نه ده. بيا يې راغبرگه کړه ، چې کولی شې خپل کار پيل کړې.

په دغه وخت کې مې له لارښود استاد پوهنوال مُحَمَّدرفيق رفيق سره هم سلا وکړه ، په ډېر ورين تندي يې زما غوښتنه ومنله او د موضوع په هکله يې څه ناڅه لومړني معلومات راکړل ، چې له کوم ځای څخه يې شروع وکړم. نو د موضوع په اړه مې خپل کار له هغو ليکوالو څخه پيل کړ ، کوم چې له هېواده بهر اوسېږي ، خو دغه کار زما لپاره ډېر ستونزمن و ، ځکه چې ځيني وخت له داسې اشخاصو سره هم مخامخ شويی يم ، چې د خپل ورور پته او د تيليفون شمېره يې هم نه درلودله ، خو بيا هم هرکله که يو څوک وغواړي ، نو ډېر ناممکن هم شوني کولی شي ، خو چې څه له صبر څخه کار واخلي او خپل هوډ له لاسه ور نه کړي ، بيا د ژوند له ستونزو سره مبارزه کولی شي او هم خپل هدف لاس ته راوړلی شي.

په هر صورت ما هم خپل کار له ملگرو سره له اړيکو نيولو او له ډېرو منډو ترړو ، له زياتو دروازو ټکولو څخه وروسته مې کار پيل کړ ،چې دادی تر دغه ځای پورې مې ورساوه. ښايي زما دغه څېړنه نيمگړتياوې ولري ، خو ويلی شم چې زما دغه گام به د نورو لپاره د رڼا يو څرک شي ، هغوی به په کې مشغلونه او ډېرې بلې کړي او خپله ټولنه په ځانگړې توگه ميدان مېشت به له تورتم حالت څخه د روښانتيا په لور وهڅوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې تردې چې خپلو خبرو ته د پای ټکی کېږدم ، اړینه بولم ، له هغو ټولو درنو استادانو او ملګرو څخه د زړه له کومې مننه وکړم ، چې د دې اثر په ليکلو کې يې په يو ډول نه يو ډول ماته د مرستې لاس را اوږد کړی او زه يې د خپلو نيکو اخلاقو منندوی کړی يم.

په سر کې له خپل درانه لارښود استاد پوهنوال مُحَمَّدرفيق رفيق څخه مننه کوم ، چې د دې پروژې پانګه ، پانګه او کرښه کرښه يې لوستې او هره برخه کې يې راته ښې علمي او څېړنيزې لارښوونې کړې دي. سره له دې چې ما به د کار په جريان کې ډېرې پوښتنې کولې او ټېلفونونه مې ورته کول ، خو ده به په خندا او نرمۍ سره لارښوونې راته کولې ، چې زه يې د احسان او مننې لپاره الفاظ نه لرم.

- له څېړنوال سيدمحی الدين هاشمي څخه مننه کوم ، چې وخت ناوخت يې راسره د کتابونو د راکولو مرسته کړې او هر وخت به يې را ته زما د مطلوبو ليکوالو په اړه معلومات او پتې راکولې.
- د څېړوندوی مُحَمَّداصف احمدزي کور دې ودان وي ، چې له ما سره يې د دغه تېزس د ايډېټ او تصحيح په برخه کې له حده زياته مرسته کړې ده.
- له څېړوندوی سيدنظيم سيدي څخه يوه نړۍ مننه کوم ، چې خپله ښه سلاح او مشوره يې له ما سره شريکه کړه.
- د ميدان وردګو ولايت مقام له پخواني ویاند ښاغلي ادم خان سيرت څخه يوه نړۍ مننه کوم ، چې له ما سره يې د موادو په هکله نه هېرودونکې مرستې کړې.
- له شاعر او ليکوال همت الله امين زي څخه مننه کوم ، چې له ما سره يې د ليکوالو او شاعرانو په برخه کې د مرستې لاس راغځولی دی.

په پای کې له استاد شرف الدين عظيمي ، فيض الله تراب ، ډاکټر ايمل موحد ، ډګروال مُحَمَّدحکيم ، مُحَمَّدذاکر ذکي ، لينا شريفي ، وحيدې ښکلې او له ټولو هغو درنو استادانو او يارانو څخه غرونه غرونه مننه ، چې په يوه بڼه نه يوه بڼه يې له ما سره د دې څېړنيز کار په بشپړتيا کې مرسته کړې او زه يې يوازې نه يم پرېښی ، د ټولو دې کور ودان وي او سوکاله ژوند دې ولري.

په پای کې بايد دا يادونه هم وکړم ، چې ما د امکان تر بريده کوښښ کړی چې د ميدان فرهنګي حوزې ليکوالان او شاعران معرفي کړم ، خو له زياتو هڅو سره سره بيا هم که له ما څخه د ځينو هغو يادونه پاتې شوې وي ، له ټولو ښښنه غواړم او له لوستونکو هيله لرم ، که د کوم ليکوال يا شاعر په اړه معلومات ورسره وي ، له ما سره دې يې شريک کړي او په دې برخه کې دې له ما څخه خپلې معنوي مرستې ونه سپموي ، څو په راتلونکي کې ورته پام وکړم.

په درنښت

مُحَمَّد ايمل ابراهيم خېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډیز

په میدان ښار کې د اوسني تاوده او چټک ادبي یون پیل په افغانستان کې د اوسنیو مثبتو سیاسي بدلونونو ور اخوا د طالبانو د واکمنۍ پر مهال شوی دی ،خو په اوسنیو انتقالي او انتخابي دورو کې یې د پام وړ وده او پرمختګ کړی دی.

په افغانستان کې د اوسني اسلامي انتقالي دولت له راتګ وړاندې د طالبانو د واکمنۍ پرمهال د پېښور ، کابل ، ننګرهار ، لویې پکتیا ، کندهار او نورو پښتنو سیمو له لیکوالو او فرهنګیانو سره د میدان ښار د یو شمېر ادبي او فرهنګي مخورو اړیکي ، راشه درشه او سلا مشورې ، د دې لامل شوې ، څو د دغې سیمې نوي او ځوان لوستي نسل ته فرهنګي او ادبي توکي او اثار او همداراز په دې برخه کې قوي روحیه او علاقه ولېږدېږي.

د منې ګل مشاعره چې د لومړي ځل لپاره په ۱۳۷۸ هجري لمریز کې د میدان وردګو ولایت د چک په ولسوالۍ کې د یو شمېر هېوادپالو ځوانانو په نوښت د هغه د بنسټ ډېره ایښودل شوې ده ، هر کال د دې ولایت په مختلفو سیمو کې جوړېږي. د منې ګل مشاعره چې نوم یې د منو د بڼونو او د سیمې له ښکلا سره نه بېلېدونکی تړاو لري چې د دې ولایت د سمسورې سیمې او ښکلاوو ځرګندونه کوي ، شاعران ، ادیبان ، لیکوالان او پوهان بیا د قلم په ژبه د دې ښایستونو بڼ ته نوی رنګ ورکوي.

د منې ګل مشاعره د وخت په تېرېدو سره ورو ورو د ولسوالۍ له کچې څخه د ولایت مرکز ته د فرهنګپال شخصیت ښاغلی عبدالجبار نعمی د واکمنۍ په مهال او له هغه وروسته د ولایت له سطحې څخه د هېواد او سیمې کچې ته خپل حضور لوړ کړ ، چې د هېواد له ګوټ ګوټ څخه د سږ کال مشاعرې ته د زرګونو لیکوالانو ، شاعرانو ، ادیبانو ، پوهانو ، حکومتي چارواکو ، محصلینو ، زده کوونکو ، قومي مشرانو ، بزګرانو او عامو وګړو سربېره د نړیوالې ټولنې ځینو استازو راتګ د دې ادعا د غوره ثبوت د پخلي تر ټولو ښه نښه ده. د منې ګل مشاعرې اوسمهال یوه روښانه بین الافغاني ښه خپله کړې ده ، چې د دغه ستر کلتوري بري له کبله د منې ګل ټولو لارویانو ، د میدان وردګو د ولایت اوسېدونکو ، د ولایت حکومتي چارواکو او ټول افغان ولس ته د زړه له کومې مبارکي وایو.

په میدان ښار کې د مشاعرو جوړېدل ، د ولایت مقام له خوا د یو شمېر کتابونو چاپول ، د خالد بن ولید ادبي ټولنې رامنځته کېدل ، د ډاکټر عبدالوکیل د فرهنګي ټولنې جوړېدل ، عامه ګالري ، د مطبعې او عامه کتابتون جوړېدل ، د دولتي راډیو د خپرونو پیل ، همدا شان د میدان وردګو ولایت مقام د هغه مهال د اطلاعاتو او کلتور ریاست له خوا د ویښ په نوم د یوې ټولنیزې ، ادبي او علمي مجلې خپرېدل او هم د ولایت د مقام ریاست له خوا د میدان وردګو مېشتو شاعرانو او لیکوالو راغونډونه او هڅونه ، هغه څه دي چې په یاده سیمه کې د اسلامي انتقالي دولت له پیل سره سم ، رامنځته شوي او ترسره شوي دي.

له دې مهاله راوروسته په اوسنیو انتقالي او انتخابي دورو کې چې نړدې یوه لسیزه موده راچاپېروي ، په نومورې سیمه کې په تدریجي توګه د چاپي ، غږیزو او تصویري رسنیو ، ادبي- فرهنګي- علمي ټولنو او غونډو ، چاپي اثارو او همداراز ادبي-فرهنګي ، سیاسي ، مشاعرو جوړېدل ، اشخاصو او فعالیتونو ډېرښت ، ښه والی او وده موندلې ده او د پرمختګ په حال کې وړاندې ځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا مهال په یاده سیمه کې د میدان پر سیمه ییز ټلویزیون او د تجلا پر شخصي ټلویزیون سربېره ، چې خپرونې یې په ولایت کې رڼې لیدل کېږي ، د افغانستان د ملي ټلویزیون ، شمشاد ، آریانا او کابل نیوز ټلویزیونونو سیمه ییزې دستګاوې هم فعالیت کوي. همدا شان د میدان وردګو د دولتي راډیو په ګډون ، د تجلا غږ ، ځوان غږ ، ډیوې او سولې پیغام ، پرون او د میوند غږ په نوم شخصي راډیوګانې هم په ورځنۍ توګه په زړه پورې خپرونې لري.

په دغې سیمه کې په لیکنۍ او چاپي برخه کې هم د میدان وردګو د دولتي مجلې بدلون ، د پوهنې ریاست ښوونیزې مجلې ، عهد خپلواکې مجلې ، د شورا ورځپاڼې او له پنځه ویشتو څخه د زیاتو اونیزو او مهالنیو جریدو یادونه کولای شو.

دا چې اوسمهال په دې سیمه کې کومه چاپي مطبعه موجوده نه ده ، نو د چاپي اثارو او مجلو چاپ د کابل ښار په خصوصي مطبعو کې پر مخ وړل کېږي.

همدا شان اوس دغې سیمې د ټولنو په جوړېدو کې هم د پام وړ پرمختګ کړی دی ، چې د میدان ځوانانو ادبي ټولنه ، د وکیل نورعلم خان د فرهنګیانو خپلواکه فرهنګي ټولنه ، د علم کاروان کلتوري ټولنه ، د خالد بن ولید خپلواکه فرهنګي ټولنه ، د افغان سید جمال الدین علمي مرکز په جلرېز ولسوالۍ کې او یو شمېر نورې یې د مهمو ټولنو په توګه یادولی شو.

همداراز په دې سیمه کې اوس له لوی مرکزي کتابتون سربېره ، چې د لس زرو ټوکو په شاوخوا کې د بېلابېلو کتابونو لرونکی دی ، د میدان ښار اړوندو ښوونځیو ترڅنګ د ولسوالیو په ښوونځیو او ادبي ټولنو کې هم په لسګونو کتابتونونه شته ، چې شتون یې ډېری ځوانان د کتاب لوستنې او مطالعې ته هڅولي دي.

د یادونې وړ ده ، چې په دې وروستیو کې په میدان ښار کې پر نورو ادبي ، فرهنګي او ژورنالستیکو لاسته راوړنو سربېره د تاریخي اثارو یو موزیم هم جوړ شوی ، چې په لسګونو اثار په کې د خلکو په همکارۍ ځای پر ځای شوي دي او هره ورځ په لسګونو کسان ورڅخه په پوره لېوالتیا لیدنه کوي. نوموړی موزیم د اسلامي توکو ، لرغونو توکو ، د سیمې د پخوانیو کارول شوو توکو او لاسي صنایعو د څلورو جلا جلا برخو لرونکی او د لرغونو زمانو په تاریخي او کلتوري میراث پورې تړاو لري. همدارنګه یوه عامه ګالري هم شتون لري ، چې د مولوي عبدالرب په نوم شهرت لري ، په لسګونو ډول ، ډول قلمې او انځوریز اثار د دغه ولایت له اړوندو سیمو څخه راټول شوي او په کې خوندي شوي دي.

د میدان وردګو فرهنګپال خلک همداراز د سینما او تیاتر په برخه کې هم له چا کم نه دي ، دغه سیمه زیات شمېر ممثلین لري ، اوس په کې دوه تیاترونه چې یو یې دولتي او بل یې په نادولتي توګه فعالیت کوي ، شتون لري.

په دې وروستیو کې چې د افغانستان د ۲۹ ولایتونو د ممثلینو ګډ فیستیوال جوړ شوی و ، میدان وردګو په کې پنځم مقام ترلاسه کړ.

په دغې سیمه کې د علم او پوهې په برخه کې هم ډېر څه شوي دي ، د میدان وردګو پر دولتي دارالمعلمین سربېره ، چې په عصري وسایلو او نوې ټکنالوژۍ سمبال دی ، یو شخصي پوهنتون هم جوړ شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي ، چې په لس ګونو محصلین په کې په زده کړو بوخت دي او د تکړه مسلکي استادانو له خوا یې تدریسي چارې پرمخ وړل کېږي. د یادونې وړ ده ، چې د دې ولایت له پاره به په راتلونکی کال (۱۳۹۳لمریز) یو دولتي پوهنتون هم په کار پیل وکړي.

په دې سربېره په ټولیزه توګه په دغې سیمه کې اوسمهال د بېلابېلو ژبو او معلوماتي ټکنالوژۍ او نورو مسلکي کورسونو او مرکزونو ترڅنګ د عبدالله عزام په نوم دارالعلوم ، د حضرت ابوبکر الصدیق دارالعلوم ، د داکټر عبدالوکیل کرنې عالي انسټیټوټ ،د چک د برېښنا انسټیټوټ ، اداري او سوداګرۍ انسټیټوټ ، شپږ تخنیکي لېسې ، ۱۶ لویې رسمي دیني مدرسې ، پنځه دارالحفاظونه ، ۱۰۳ عالي لېسې ، ۹۷متوسطه ښوونځي ، ۱۴۱ لومړني ښوونځي شتون لري ، چې په سلګونو زره زده کوونکي په کې په زده کړو بوخت دي.

په دغې سیمه کې اوس د شاعرانو او لیکوالو شمېر په حیرانوونکې توګه زیات شوی او د لا ډېرېدو په حال کې دی. د دغو لیکوالو له خوا په اړونده سیمه کې په لسګونو بېلابېل ادبي ، فرهنګي او ټولنیز اثار لیکل شوي ، چې یو شمېر یې د نورو له خوا او ډېر شمېر یې د لیکوالو په شخصي مالي لګښت چاپ شوي دي.

د دغو لیکوالو له خوا په زړه پورې او ګټورې ادبي او فرهنګي ناستې او مشاعرې جوړېږي. د یادولو ده ، چې په دې وروستیو کې د میدان وردګو د مېشتو لیکوالو او فرهنګیانو له خوا وخت ناوخته پر ازادو مشاعرو سربېره د پښتو د ادبي او فرهنګي ډګر د پراختیا په موخه په یاد سیمه کې هر کال د منې ګل په نوم یوه ستره مشاعره جوړېږي ، چې له هېواد سربېره د پښتونخوا سیمو شاعران او لیکوال هم په کې ګډون کوي او د منې ګل په اړه په کې خپلې ترتیب کړې مقالې ، شعرونه او لیکنې حاضرینو ته وړاندې کوي. همدا رنګه هر کال یو زیات شمېر کتابونه په هم دغه ویاړ د چاپ په ګاڼه سمبالېږي چې دا خورا لوی فرهنګي خدمت دی.

د پایلې په توګه باید ووایو ، چې پورتنۍ یادې شوې برخې هغه څه دي ، چې موږ یې د دغې سیمې د ادبي او فرهنګي حالت د څېړنې په برخه کې اړین ګڼو او د دې کتاب د بحث او څېړنې عمده موضوع ده ، چې په راتلونکو برخو کې به په تفصیل سره وړاندې خبرې وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مطالبو فهرست

سرليك	مخگڼه
د سر خبرې	ا
لنډيز	ج
سريزه	۱
د موضوع اهميت او ارزښت	۶
د موضوع مخينه	۸
د څېړنې مېتود	۱۱
لومړی- د ميدان وردگو ولايت جغرافياوي موقعيت	۱۳
کانونه	۱۴
د ميدان وردگو ولايت کی د فرهنگی هڅو تاريخی شاليد (پس منظر)	۱۴
د ميدان وردگو ولايت اداري شاليد ته لنډه کتنه	۱۵
په بېلا بېلو دورو کې د دې ولايت واليان	۱۷
دويم- تاريخی ځايونه	۱۸
د الغتا لرغونې نښې	۱۸
دريم — دودونه او رواجونه	۲۲
څلورم- ادبي ، فرهنگي او علمي ټولنې	۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم .لیکنیزې ، غږیزې او انځوریزې رسنۍ...۳۵

الف: چاپي یا لیکنیزې رسنۍ ۳۵

ب: غږیزې رسنۍ: ۴۰

ج: تصویري رسنۍ ۴۲

شپږم- د مشاعرې تاریخي پس منظر ته لنډه کتنه...۴۳

پښتو ادب او مشاعرې:..۴۵

د پښتو مراکز او مشاعرې:...۵۲

منې ګل د لومړنۍ مشاعرې راپورتاژ ۶۱

اووم- ادبي ، فرهنګي او علمي چاپ شوي اثار..۶۷

اتم- د میدان سیمې ادبي او فرهنګي فعالین...۸۳

مناقشه...۱۴۴

پایله...۱۴۵

پای پایله..۱۴۸

وړاندیزونه ۱۵۰

ماخذونه ۱۵۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

د یوې ټولنې ژبه، ادب او فرهنګ د خپلې ټولنیزې دندې او چارې پر اساس ټرونې (اتفاقي) پدیدې بلل کیږي، چې د انساني ټولنې له ټولنیز بهیر سره سم او هممهاله بشپړتیا مومي او همداراز یې پرمختګ، په شاتوب او خرنګوالی هم د ټولنې اړوند یږي.

په همدې توګه کلتور، فرهنګ، شعر، ادب او هنر هم د یوې ټولنې د ټولنیزې او ژبنۍ برخو په لوړتیا او پراختیا کې مهم او مرکزي رول لري. کلتور او ژبه هم د یوې اړینې انساني پدیدې په توګه د یوې ټولنې د فرهنګ د پایښت ستنه ده.

په عین حال کې د همدې فرهنګ، ادب او ژبې پیاوړتیا او پرمختیا د یوې ټولنې د وګړو او اشخاصو د کار، زیار او فعالیتونو په پایله کې منځ ته راځي. نو ویلی شو چې د ټولنې د فرهنګي وګړو او اشخاصو د کار، زیار او کړنو پېژندنه، راټولونه، ارزونه او ثبت هغه څه دي، چې د یوې ټولنې په پېژندنه، فرهنګي او تاریخي خواوو په څېړنه کې له موږ سره مرسته کوي. د هرې ټولنې ادبي، فرهنګي، سیاسي، علمي شخصیتونه او څېرې حقوق لري، چې د همغې ټولنې د ادب او فرهنګ په راټلونکو جریانونو کې یې نوم او کاري خاطرې ژوندۍ واوسي او ټولنې ور څخه خبرې شي.

همدې اړتیا او موخې ته په پام سره مو وپتېیله، چې د میدان د فرهنګپالې او ادبپالې سیمې پر پخواني او اوسني ادبي- فرهنګي حالت یو ځانګړی تحقیقي اثر وکښل شي، څو د دغې سیمې جغرافیاوي موقعیت ،کلتور، دود او دستور، ادبي او هنري پدیدو، فرهنګي جریانونو، مشاعرو او اثارو په هکله د معلوماتو د لاسته راوړنې په برخه کې رڼا واچول شي، ځکه په دې برخه کې تر اوسه لومړنی ګام هم نه دی اخیستل شوی.

د دغې موضوع د څېړنې په موخه مو د میدان سیمه د دوو لاملونو پر اساس غوره کړه؛ لومړی دا چې هر هغه چا چې په دغې سیمه کې یې د ادب او فرهنګ اوسنی او پخوانی حالت له نږدې څخه څارلی وي، نو ویلی شي، چې په نړۍ کې به داسې ډېرې لږ جغرافیوي محدودې او ټولنې وي، چې په داسې لږه موده کې یې دومره ډېرې علمي، فرهنګي، ادبي او ژورنالستیکي لاسته راوړنې لرلې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم دلیل دا دی، چې په دغې سیمه کې زیاتره فرهنګي او ادبي کار د تخلیق په برخه کې شوی او که په څېړنیزه برخه کې څه شوي هم دي، ډېر لږ او متفرقه بڼه لري.

نو په همدې اساس د خپل لارښود استاد پوهنوال محمدرفیق رفیق له لارښوونې سره سم مې وغوښتل د یادې سیمې د پخواني او روان فرهنګي بهیر د عمومي حالت، جغرافیوي جوړښت، دود دستور، تاریخي سیمو، مشاعرو، رسنیو، ټولنو، اثارو او اشخاصو په اړه په څو جلا برخو کې تر خپله وسه اړین معلومات راغونډ او لوستونکو ته وړاندې کړم.

په میدان ښار کې د اوسني تاوده او چټک ادبي یون پیل په افغانستان کې د اوسنیو مثبتو سیاسي بدلونونو ور اخوا د طالبانو د واکمنۍ پر مهال شوی دی،خو په اوسنیو انتقالي او انتخابي دورو کې یې د پام وړ وده او پرمختګ کړی دی.

په افغانستان کې د اوسني اسلامي انتقالي دولت له راتګ وړاندې د طالبانو د واکمنۍ پرمهال د پېښور، کابل، ننګرهار، لویې پکتیا، کندهار او نورو پښتنو سیمو له لیکوالو او فرهنګیانو سره د میدان ښار د یو شمېر ادبي او فرهنګي مخورو اړیکې، راشه درشه او سلا مشورې، د دې لامل شوې، څو د دغې سیمې نوي او ځوان لوستي نسل ته فرهنګي او ادبي توکي او اثار او همداراز په دې برخه کې قوي روحیه او علاقه ولېږدېږي.

په میدان ښار کې د مشاعرو جوړېدل، د ولایت مقام له خوا د یو شمېر کتابونو چاپول، د خالد بن ولید ادبي ټولنې رامنځته کېدل، د ډاکټر عبدالوکیل د فرهنګي ټولنې جوړېدل، عامه ګالري، د مطبعې او عامه کتابتون جوړېدل، د دولتي راډیو د خپرونو پیل، همدا شان د میدان وردګو ولایت مقام د هغه مهال د اطلاعاتو او کلتور ریاست له خوا د ویښ په نوم د یوې ټولنیزې، ادبي او علمي مجلې خپرېدل او هم د ولایت د مقام ریاست له خوا د میدان وردګو مېشتو شاعرانو او لیکوالو راغونډونه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هڅونه، هغه څه دي چې په ياده سيمه کې د اسلامي انتقالي دولت له پيل سره سم، رامنځته شوي او ترسره شوي دي.

له دې مهاله راوروسته په اوسنيو انتقالي او انتخابي دورو کې چې نږدې يوه لسيزه موده راچاپېروي، په نوموړې سيمه کې په تدريجي توګه د چاپي، غږيزو او تصويري رسنيو، ادبي- فرهنګي- علمي ټولنو او غونډو، چاپي اثارو او همداراز ادبي-فرهنګي، سياسي، مشاعرو جوړېدل، اشخاصو او فعاليتونو ډېرښت، ښه والی او وده موندلې ده او د پرمختګ په حال کې وړاندې ځي.

دا مهال په ياده سيمه کې د ميدان پر سيمه ييز ټلويزيون او د تجلا پر شخصي ټلويزيون سربېره، چې خپرونې يې په ټول ولايت کې رڼې ليدل کېږي، د افغانستان د ملي ټلويزيون، شمشاد، آريانا او کابل نيوز ټلويزيونونو سيمه ييزې دستګاوې هم فعاليت کوي. همدا شان د ميدان وردګو د دولتي راډيو په ګډون، د تجلا غږ، ځوان غږ، ډيوې او سولې پيغام، پرون او د ميوند غږ په نوم شخصي راډيوګانې هم په ورځنۍ توګه په زړه پورې خپرونې لري.

په دغې سيمه کې په ليکنۍ او چاپي برخه کې هم د ميدان وردګو د دولتي مجلې بدلون، د پوهنې رياست ښوونيزې مجلې، عهد خپلواکې مجلې، د شورا ورځپاڼې او له پنځه ويشتو څخه د زياتو اونيزو او مهالنيو جريدو يادونه کولای شو.

دا چې اوسمهال په دې سيمه کې کومه چاپي مطبعه موجود نه ده، نو د چاپي اثارو او مجلو چاپ د کابل ښار په خصوصي مطبعو کې پر مخ وړل کيږي.

همدا شان اوس دغې سيمې د ټولنو په جوړېدو کې هم د پام وړ پرمختګ کړی دی، چې د ميدان ځوانانو ادبي ټولنه، د وکيل نورعلم خان د فرهنګيانو خپلواکه فرهنګي ټولنه، د علم کاروان کلتوري ټولنه، د خالد بن وليد خپلواکه فرهنګي ټولنه، د افغان سيد جمال الدين علمي مرکز په جلرېز ولسوالۍ کې او يو شمېر نورې يې د مهمو ټولنو په توګه يادولی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همداراز په دې سیمه کې اوس له لوی مرکزي کتابتون سربېره، چې د لس زرو ټوکو په شاوخوا کې د بېلابېلو کتابونو لرونکی دی، د میدان ښار اړوندو ښوونځیو ترڅنګ د ولسوالیو په ښوونځیو او ادبي ټولنو کې هم په ل رز سګونو کتابتونونه شته، چې شتون یې ډېری ځوانان د کتاب لوستنې او مطالعې ته هڅولي دي.

د یادونې وړ ده، چې په دې وروستیو کې په میدان ښار کې پر نورو ادبي، فرهنګي او ژورنالستیکو لاسته راوړنو سربېره د تاریخي اثارو یو موزیم هم جوړ شوی، چې په لسګونو اثار په کې د خلکو په همکارۍ ځای پر ځای شوي دي او هره ورځ په لسګونو کسان ورڅخه په پوره لېوالتیا لیدنه کوي. نوموړی موزیم د اسلامي توکو، لرغونو توکو، د سیمې د پخوانیو کارول شوو توکو او لاسي صنایعو د څلورو جلا جلا برخو لرونکی او د لرغونو زمانو په تاریخي او کلتوري میراث پورې تړاو لري. همدارنګه یوه عامه ګالري هم شتون لري، چې د مولوي عبدالرب په نوم شهرت لري، په لسګونو ډول، ډول قلمي او انځوریز اثار د دغه ولایت له اړوندو سیمو څخه راټول شوي او په کې خوندي شوي دي.

د میدان وردګو فرهنګپال خلک همداراز د سینما او تیاتر په برخه کې هم له چا کم نه دي، دغه سیمه زیات شمېر ممثلین لري، اوس په کې دوه تیاترونه چې یو یې دولتي او بل یې په نادولتي توګه فعالیت کوي، شتون لري.

په دې وروستیو کې چې د افغانستان د ۲۹ ولایتونو د ممثلینو ګډ فیسټیوال جوړ شوی و، میدان وردګو په کې پنځم مقام ترلاسه کړ.

په دغې سیمه کې د علم او پوهې په برخه کې هم ډېر څه شوي دي، د میدان وردګو پر دولتي دارالمعلمین سربېره، چې په عصري وسایلو او نوې ټکنالوژۍ سمبال دی، دوه نور شخصي پوهنتونونه هم جوړ شوي دي، چې په زرګونو محصلین په کې په زده کړو بوخت دي او د تکړه مسلکي استادانو له خوا یې تدریسي چارې پرمخ وړل کیږي. د یادونې وړ ده، چې د دې ولایت له پاره سږکال (۱۳۹۲لمریز) یو دولتي پوهنتون هم په کار پیل وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې سربېره په ټولیزه توګه په دغې سیمه کې اوسمهال د بېلابېلو ژبو او معلوماتي ټکنالوژۍ او نورو مسلکي کورسونو او مرکزونو ترڅنګ د عبدالله عزام په نوم درالعلوم، د حضرت ابوبکر الصدیق دارالعلوم، د عبدالوکیل کرنې عالي انسټیټوټ،د چک د برېښنا انسټیټوټ، اداري او سوداګرۍ انسټیټوټ، شپږ تخنیکي لېسې، ۱۶ لویې رسمي دیني مدرسې، پنځه دارالحفاظونه، ۱۰۳ عالي لېسې، ۹۷متوسطه ښوونځي، ۱۴۱ لومړني ښوونځي شتون لري، چې په سلګونو زره زده کوونکي په کې په زده کړو بوخت دي.

په دغې سیمه کې اوس د شاعرانو او لیکوالو شمېر په حیرانوونکې توګه زیات شوی او د لا ډېرېدو په حال کې دی. د دغو لیکوالو له خوا په اړونده سیمه کې په لسګونو بېلابېل ادبي، فرهنګي او ټولنیز اثار لیکل شوي، چې یو شمېر یې د نورو له خوا او ډېر شمېر یې د لیکوالو په شخصي مالي لګښت چاپ شوي دي.

د دغو لیکوالو له خوا په زړه پورې او ګټورې ادبي او فرهنګي ناستې او مشاعرې جوړېږي. د یادولو ده، چې په دې وروستیو کې د میدان وردګو د مېشتو لیکوالو او فرهنګیانو له خوا وخت ناوخته پر ازادو مشاعرو سربېره د پښتو د ادبي او فرهنګي ډګر د پراختیا په موخه په یاد سیمه کې هر کال د منې ګل په نوم یوه ستره مشاعره جوړېږي، چې له هېواد سربېره د پښتونخوا سیمو شاعران او لیکوال هم په کې ګډون کوي او د منې ګل په اړه په کې خپلې ترتیب کړې مقالې، شعرونه او لیکنې حاضرینو ته وړاندې کوي. همدا رنګه هر کال یو زیات شمېر کتابونه په هم دغه ویاړ د چاپ په ګاڼه سمبالېږي چې دا خورا لوی فرهنګي خدمت دی.

د پایلې په توګه باید ووایو، چې پورتنۍ یادې شوې برخې هغه څه دي، چې مونږ یې د دغې سیمې د ادبي او فرهنګي حالت د څېړنې په برخه کې اړین ګڼو او د دې کتاب د بحث او څېړنې عمده موضوع ده، چې په راتلونکو برخو کې به په تفصیل سره وړباندې خبرې وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوع اهمیت او ارزښت

په لیکنه کې زما اساسی هدف د تیزس لیکنه او ماسټرۍ د پروګرام د پای لیکنه ده، چې ټولیې او مسلك خاوندانو ته د یوه داسې اثر پر ځای پرېښودل دي چې را تلونکی نسلونه ورڅخه څه نا څه ګټه پورته کړی او بله هدف دادي چې داسې موضوع انتخاب کړم چې نوې وي او چا لږ کار ور باندې کړی وي، ځکه داسې موضوعګانې تل د توجو محراق وي، خو ستونزه یې په دې کې وي چې د کار مواد یې ډیر تیت او پرک وه او د لیکلو بېلا بېلو میتودونو ته اړتیا لیدل کیږي حتي له کتابخانې میتود چې باید نه وی کار ولی شوی ویلی چې دا موضوع په ساحوی میتود پورې اړوندیږی خو د ځینو ستونزو له امله ور څخه ښایسته ډیر کار اخستل شوی دي.

دا لیکنه چې د میدان ښار فرهنګی حوزه نومیږي ددې د غې سیمی جغرافیاوای موقیعت تاریخې سیمې ، دودونه او رواجونه ، کلتور، ادبي، فرهنګـي او علمـي ټولنې، لیکنیزې، غږیزې او انځوریزې رسنۍ، د منې ګل مشاعره او دهغې مثبتي اغیزی په دغه سیمې باندې، ادبـي، فرهنګـي او علمـي چاپ شـوي اثـار او د میـدان سیمې ادبـي او فرهنګي فعالین موضوعګانو په هکله معلومات را غونډ شوی دي.

دا لیکنه یوه فرهنګی لیکنه ده او هدف په کې دادې چې ددغې سیمی په هکله لوستونکو ته لومړنی معلومات ورکړل شي .

دمیدان فرهنګی حوزه د یوه ځانګړی سیمی فرهنګی پیژندنه او په دغه سیمی کې ادبی او کلتوری هڅو څخه جاج اخستل دی کوم چې په دغه سیمی کې جریان لری او مخ پر وده روان دي او زمانی له کړنو څخه د تیریدو په حال کې دی او غواړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه نړیوال معیار ته ځان ور سوی کوم چې پرمختللو ټولنو د ځان لپاره موخه ټاکلی دی.

زما دا لیکنه به د یوې آزادې او بازاري لیکنې سره ځکه لږ فرق ولري او هغه له دې امله چې د موادو په ارائه کې د ډیرو اکادمیک او پوهنانو تر نظر لاندې لیکل شوی او د پوهنتون له څو علمې کمیټو او شوراګانو وروسته منل کیږي او د فاع یې لا بیا بل تصدیق دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوع مخينه

د وياړ ځای دي چې نن ورځ د هيواد د ملي پښتو ژبې ودې او دافغان اصيل کلتور غوړېدو ته په مختلفو بڼو کار کيږي. که لـه يـوې خـوا دافغانسـتان کلتـوري ډګـر هـره مياشت د لسګونو تخليقي اثارو ادبي څېړنو او ډول ډول کلتوري هڅو شاهد دي، چې زموږ په ټولنه کې د خپريدو په ګانه سمباليږی، لـه بلـې خـوا د هيـواد کلتـوري ټولنـو، ادبي غونډو، ولسي مشاعرو، فرهنګي مېلو او ادبي بنډارونو بهير ورځ تر بلـي د ملـت د وياړونو په ادبي سيند ورګډوي د خپل هدف په لور ځغلنده ګامونه اوچـت کـړی دي او دغه لړۍ په ښه شان روانه ده.

ددې حقيقت څرګندونه اړينه ګنم چې، که په دې څو وروستيو کلونو کـې د منـې ګل د کلنيو محفلونو ، غونډو او ادبی بنډارونو په ژوره توګه وڅيړل شي، نو په زغـرده ويلای شو چې دغه کلتوری او ادبی بريالیتوب چې نـن ورځ ددغـې سيمی پـه برخـه شوې يوازنی عوامل يې د منې ګل مشـاعر کيـدای شـی. ددې مشـاعر پـه برکـت دي، چې ډير زيات هغه کتابونه چې ادبی، فرهنګـی، اقتصـادی، اجتمـاعی او نـور ارزښـتونه لری د چاپ په ګانه سمبال شوی او دغه لړۍ په ښه شان روانه ده.

پورتنی څو خبرې ځکه ما دلته يادونه وکړه چې لـه ددغـې مشـاعرې دې مخـه پـه دغه سيمه کې ادبی بهير ډېر ځنډنی او ډير لږ پام ورته شوې وه او په هيڅ حساب وه.

دموضوع په اړه څرنګه چې په کار دي، هغسې څېړنې نسبتا کمـې تـر سـره شـوې دي، هغه کار چې شوې ټول په پوهنتونونو کې د محصلينو له خوا د مونوګراف په بڼـه ليکل شوې دي . ټول هغه ليکوال او شاعران په هکله ليکل شوې چې اوس ژونـد دې دي او په ټولنې کې شتون لری معنا دا چې نورو ځايونو په هيواد کې دننه او بهر ته نـه دی کوچيدلی او اوس زياتر په رسنيو کې په دندو بوخت دي.

په هر صورت د کومو اثارو او ليکنو اجمالي يادونه، چې په دې ځای کې وړانـدې کيږي او زما تر نظره تېر شوي دي، دموضوع مخينه جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-وردګ (قوم، سیمه او کلتور) ددغه اثر لیکوال څېړنیار محمد حامد حلیمي دی، چې په ۱۳۷۸لمریز کال د وردګو کلتوري یون ټولنې له خوا په ۱۰۶مخونو کې له چاپه راوتلی دی. چې د یو معتبر اثر په توګه هر څوک کولی شي ترېنه ګټه واخلي.

دغه اثر په د وردګو د قبیلې او د سیمې د تاریخي او جغرافیوی حالت د پیژندنې په اړه یو ارزښتناک اثر دي. دغه اثر له همدې له امله یو ځانګړی ارزښت لري، چې ښاغلي حلیمی نورو لیکوالو ته لاره پرانیستله، لومړی ګام یې اوچت کړ، چې مخکې نه وه پورته شوی.

له پورتنی یاد شوی کتاب څخه چې زما له نظر تیر شوی دی نور داسې مستقیل اثار چې مشخص پر دغې سیمي لیکل شوې وی ما ته نه دی معلوم، خو ځینې موضوعګانې د مقالو، سمینارونه، او کورنیو دندو په ټوګه محصلینو ته ورکړل شوې دی چې په خواره واره شکل موجود دي. هغه هم د یوه اولسوالی، یوه سیمی او یا د یو مشخص لیکلوال او شاعر په هکله ورکړل شوې او هیڅ داسې بل اثر زما له نظر نه دي تیر شوې چې ددغې سیمی په هکله هر اړ خیز ادبی، کلتوری، جغرافیوی او اجتماعی معلومات ولری.

ما په خپله دغې لیکنه کې په ټولنیزه توګه ددغې سیمی په ادبی، فرهنګی او اجتماعی برخو او په عمومي توګه ووایم په ددې فرهنګی حوزی په ټولو خواوو ددې رسالې له حوصلې سره سم رڼا اچولې ده .

ما چې تر اوسه ددغې سیمی په اړه کوم اثار معالعه کړي، په هغو کې مونږ نه شو کولی د سیمی په هر اړخیزه توګه ومومو، نو ځکه ددغې پروژې کار ما ته را وسپارل شو، څو په پایله کې دداسې اثر په کښلو بریالی شم، چې له څېړونکو او مینه والو سره تر ډېره بریده د میدان ښار فرهنګی حوزی په پیژندنه کې مرسته وکړای شي.

زما کار تر ډېره بریده تر نورو په میتود او محتوا کې توپیر لري. ما په دې کې په مستقم توګه له ادبی اوفرهنګی ټولنو او شخصیتونو سره اړیکې ټینګی کړی او په هر اړخیزه توګه رڼا اچولې ده. همدارنګه مې د تیر وخت په سیاسي او فرهنګي اشخاصو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم له موضوع سره په اړيکه کې څېړلې دي، همدارنګه زما د کار توپير له پخوانيو شوو کارونو سره پر ميتود سربېره دا هم دی چې دغه فهرست چې دا اثر د هغه پر بنسټ کښل شوی، په بل اثر کې نه دی تر سترګو شوی.هيله من يم چې ددې څېړنې په پايله کې داسې يو اثر رامنځته شي چې څه نا څه په نسبتي ډول د ميدان ښار فرهنګي حوزی په اړه هر اړخيز او داستفادې وړ معلومات وړاندې کړای شي.په عمومي توګه زما موخه او هدف هم همدا دی چې د ميدان ښار فرهنګ حوزی په اړه نسبتا جامع او منسجم معلومات په دې اثر کې سره را ټول کړم، نو ځکه له خپل توان سره سم ددغه کار تر سره کولو ته ملا وتړله، دا چې زه په دې کار کې تر کومه بريده بريالی يم، دا قضاوت به ما ته له ستونزو خالي نه وي، خو يواځې دومره ويلی شم چې ما خپله نهايي هلې ځلې کړي او غوښتې مې دي چې ددغې سيمې په فرهنګی حالاتو په اړه يو څه وکارېم.د يادونې وړ ده چې دا به ددې سيمې په اړه وروستنی څېړنه نه وي بلکې ددغې سيمې په بېلابېلو اړخونو د نورو څېړنو اړتيا هم محسوسه ده.

ددې اثر خوبي او توپير له نورو اثارو سره په دې کې دي، چې د هري برخې يې لپاره تر اوسی او توان پورې معلومات را غونډ شوې دي.بله ښېګنه دا دي چې هغو کسان په هکله معلومات را ټول شوې، کوم چې اوس په سيمی کې نه اوسيږی په هيواد کې نه او بهر هيوادونه ته کوچيدلی دي او اوس په دغې سيمی پورې نه اړونديږی .

په پای کې له ټولو درنو لوستوونکو هيله کوم، چې دې موضوع د بشپړل ولی لپاره خپل نظرونه له موږ سره شريك کړی، تر څو په راتلونکی کې ورته پاملرنه وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څېړنې مېتود

که څه هم د میدان فرهنګی حوزه زما دغه کار نوې دي خو له وړاندې څو کالو څخه ځینو محصلینو په پوهنتونونو کې د مونوګرافونه لیکلی دی خو زما نظر چې کوم تیر شوی یوه هم په معیار ډول نه دي لیکل شوی او هر چا د خپل توان او پوهې په معیار په دې برخه کې لیکلي اثار ددې مسلک مینه ته وړاندې کړیدي .

موږ دلته د ټولنې تاریخي سیر او پرمختګ په بشپړه توګه نه څیړو خو غواړو دا ووایو چې نوې علومو په لړۍ کې دا یوویشتمی پېړۍ ابتکار دی، ولې فرهنګی حوزه د ادبپوهنې د یوې څانګې په توګه لرغونی تاریخ لري. او دا لیکنې عموم د یوې سیمی د ادبی او فرهنګی ټولنو ، ادبی اوکلتوری اثارو او هغو وګړو او څیرو ته ځانګړی شوی کوم چې کلتور ، ادب او ټولنې لپاره په یو ډول د خدمت جوګه شوی او ټولنې سره یې همغږی ښودلی دي.

ما په دې لیکنه کې له ساحوی میتود څخه کار اخیستی دی معنا د فرهنګی حوزی په اړه مې له ډیرو کسانو سره په مستقم ډول لیدلي او کتلي دي، او د دې موضوع په اړه مې بیلا بیل نظریات او څرګندونې را ټولې کړي دي او د بیلا بیلو نظریاتو په منځ کې مې زما په نظر معقول او اوسنی ادبپوهنې سره برابر نظر را اخیستئ دي.

دلته ما کوښښ کړي دی چې د نورو موضوعګانو ترڅنګ د ادبی او فرهنګی څیرو په برخه کې له دغو اشخاصو سره چې ژوندې دی په نیغه توګه اړیکه ونیسم او هغه څه ولیکم چې په برخه د دوې له خولی را ووځی، خو دلته بیا ستونزه دا وی چې ځینو کسانو پته نه او هیواد څخه بهر اوسیدل او یو شمیر نور په دننه هیواد کې وزګرتیا له امله د دې وخت نه درلود چې د خپل ادبی ژوند اثارو په هکله را سره مرکه وکړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو بیا ما هغو اثارو ته مخه کړی کوم چې د دغو کسانو هکله معلومات په کې شتون درلود.

مخکې مې وویل چې ما تر ډیره حده د ساحوی رویش څخه ګټه پورته کړې ده، خو دا چې ننۍ عصر د کمپوټر او ټکنالوژۍ عصر دی ما د انټرنټي معلوماتو څخه هم استفاده کړې او تر یوه حده مې د انټرنټ له پښتو ویبپاڼه او هغو شخصي ویبلاګونه څخه معلومات را اخیستی دي .

ما د دغې رسالې په لیکنه کې د ساحوی رویش ترڅنګ د کتابتونې رویش څخه هم ګټه پورته کړی ده. چې د څیړنې میتودلوژی مطبق دا کړ میتود دي.

په درناوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی- د میدان وردګو ولایت د جغرافیایي موقعیت پېژندنه

د میدان وردګو ولایت د افغانستان د مرکزي او درېیمه درجه ولایتونو له ډلې څخه دی، چې د کابل ښار لوېدیځ پلو په ۳۵کیلومتره واټن کې پروت دی. ختیځ خوا ته یې د لوګر ولایت، شمال خوا ته یې یوه اندازه د پروان ولایت، شمال لوېدیځ ته یې د بامیانو ولایت او لوېدیځ ته یې غزني ولایت پروت دی. اقلیم یې په اوړي کې نسبتا ګرم او ژمی یې د واورې ورېدو تر کچې سوړ وي.

میدان وردګو ولایت له دوه پلوه ډېر ستراتیژیک موقعیت لري:

الف: د کابل- کندهار او کابل- بامیان په لویه اکمالاتي او تجارتي لاره پروت دی.

ب: د کابل لویه او تر ټولو مهمه دروازه ده.

د میدان وردګو ولایت د طول البلد په ۶۸ درجو ۵۰ دقیقو ۲۶ ثانیو او شمالي عرض البلد په ۳۴ درجو ۲۲ دقیقو او ۳۴ ثانیو موقعیت لري.

د دې ولایت ټول مساحت ۱۰۹۱۲کیلومتر مربع دی، د بحر له سطحې څخه د ۲۵۰۰ مترو په شاوخوا کې لوړوالی لري. ټول نفوس یې ۸۸۶۴۶۵ تنه دی، چې ۲۶۸۳۳ تنه نارینه او ۲۵۹۴۱۹ تنه ښځینه دي. دا ولایت نهه ولسوالۍ لري چې عبارت دي له: مرکز میدان ښار، نرخ، جلریز، چک، سیداباد، جلګه، جغتو، مرکز بهسود او حصه اول بهسود.

کرنیزه ځمکه یې ۴۳۹۲۱۰۴ هکتاره ده، چې له دې جملې څخه ۳۲۶۹۱ هکتاره ابي، ۱۱۱۲۰هکتاره للمي او ۱۱۰۴هکتاره دولتي املاک دي، په منځني ډول د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولایت د ابي ځمکې ۱۰۹۸۰هکتاره باغونو نیولې ده. دا یو غرنی دی او کرنې څه اندازه ځمکې یی د غرونو په لمنو کی پرتي دي چې د کارېزو په واسطه خړوبېږي، د اوبو نورې سرچینې یې سیندونه، چینې او ژورې څاګانې دي. د کرنیزو محصولاتو لـه ډلې څخه کولی شو د ابي او للمي غنمو، کچالو، شلغمو، ګازرې، وربشو، وریجو، رشقې، کلول، باقلي، مشنګ، نسک، لوبیا، نخود او جوارو یادونه وکړو. د مېوو له ډلې څخه یې مڼې، زردالو، توت، شفتالو، ګیلاس، سنځلې، غوزان، مصور، مې او نـور د یادولو وړ دي. بې مېوې ونې یې عبارت دي له چینار، سپی‌بدار، خروله، غیش وله، عرعرنیله، غرنی بادام، پیجه چینار، عکاسی، پشه خانه او نور.

ژوي:ـ هغه اهلی او وحشي ژوی چې په دی ولایت کې شته دادي: غوا، پسه، وزه، خر، چرګ، سپی، پیشو، فیل مرغ، هیلۍ، څاړی، کوتره، شامتوری، شیخدو، زرک، مږز ماهي، سوی ،لېوه، ګیدړه، شغال، شکونړ، غره چرګ، پړانګ او داسې نور.

کسبونه:- خلك یی په کرنې، مالداری، تجارت، دولتی کارونو او ځینی نـورو کارونو او کسبونو لکه: خټګري، معماري، ترکاڼي، پښی، خامك ګنډل، مری اوبدلو بوخت دي.

کانونه :

په میدان وردګو ولایت کې ۳۲کانونه شته، چې عبارت دي لـه: د حاجي ګك د اوسپینی کان یو برخه، په نرخ ولسوالی کې د بادام د سرخ بیدك کرومیټ، د چغری کرومیټ، د ده پاك کرومیټ، د جوقل د مرمرو کان، د اندړو د فیروزې کاڼي ظواهر، د بادام د زمرد کاڼي ظواهر، په سیداباد ولسوالی کې تیتمور کرومیټ، د قول سلیمان د مرمرو کان، د خروتو د مرمرو کان، شاه کابل د سوځېدلو یاقوتو کان، د ساختماني ډبرو کانونه په مرکز کې، لوېې ابدري کرومیټ، منګلیو کرومیټ، هفت اسیاب کرومیټ، د نوریو کرومیټ، د تنګي چلپیکام کرومیټ، د کامران خېلو د مرمرو کان، د لوېې ابدرې د مرمرو کان، د منګلیو د مرمرو کان، د و ړې ابدرې د مرمرو کان، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپین ورسک د مرمرو کان، دشت توپ د مرمرو کان، د کامران خېلو د تلک کان، په لومړي بهسود کې دوست قل کرومیټ، دوست قول کرومیټ، د یورد بالا د مرمرو کان، د شاه مقصود معدني ظواهر، مرکز بهسود کې د سموچ او سرخ اباد د رخامو کانونه، په جلرېز ولسوالی کې د تکاني دابرکو کان، جلکه ولسوالی کی د فولادي پایین او د فولاد بالا د ګچو، کهنه خمار سلیسټ د ډبرو کانونه تراوسه سروې شوي دي.

میدان وردګو ولایت کی د فرهنګی هڅو تاریخی شالید (پس منظر)

د میدان وردګو ولایت په هکله مورخینو ډېر څه نه دي لیکلی او که یې لیکلي، نو هغه هم کافي نه دي.

ترآریایي دوری را وروسته د میدان وردګو ولایت اړونده سیمه د بېلا بېلو مورخینو له خوا په مختلفو نومونو یاد شوي، چې په دې دوره کې یې د خلکو ځانګړو، کړنو، مشخصې ویاړنې د ځان کړی دی.

په ویدي او اوستایي متونو کې د یورګیتا یادونه شوې، کومه چې اوس د میدان وردګو ولایت په حدودو کې راځي، د همدغه اثر په حواله د هخامنشیانو او تر هغه راوروسته د باختري یونان په دوره کې هم د میدان وردګو ولایت شاوخوا سیمې د ستاکیدیا په نوم یادې شوې دي.

په کوشاني دوره کې د دغه ولایت د کوټه اشرو د سیمې یادونه شوې، چې د کاروانونو د تګ راتګ له پاره ښه تمځای بلل شوی دی، خو په اسلامي دوره کې یې بیا د وریښمو د لارې په واسطه هندوستان له بلخ سره نښلولی دی.

د حیات افغاني د لیکوال محمد حیات خان په حواله، د میدان ولایت د اوسېدونکو اصلي استوګنځای د سلیمان د غرونو لړی، د برمل د غره شاوخوا لمنې دي چې له هغه ځایه د دورګو له قبیلې (کرلاڼی) خوره واره شوي او په اوسني میدان کې مېشت شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې هم ویل کیږي، څرنګه چې د اوسني میدان اوسېدونکي له پخوا وختونو کې هم ډېر غیرتي او جنګیالي خلك وو، نو د سلطان محمود غزنوي لـه خـوا د (میـدان) هواره سیمه د استوګنې له پاره د دوی په واك کې ورکړل شوه، ترڅو د اړتیا پر مهال دوی په یوه مرکز کې په اسانۍ سره پیدا او راټول کړای شي. که چیرې د میدان سیمې زیاترو کلیو نومونو ته پاملرنه وکړو، نو دغه روایت سهي دی، چې اکثـره نومونـه اوس هم د نورو ژبو نومونه ده، لکه: صدمرده، دی پاك، کریمداد، ده هندو او داسې نور...

د حیات افغاني لیکوال د خواجه نعمت الله هروي د مخزن افغـاني پـه حوالـه لیکـي چې:

د هغې سیمې په باب چې اوس د پښتنو په لاس کـې دي، دومـره بایـد وویـل شـي چې لوېدیځ ته یې د هزاره جات غرونه پراته دي او پاتې درېیو خواوو ته یې د غلجیـو سیمه موقعیت لري.

د میدان وردګو ولایت اداري شالید ته لنډه کتنه:

زموږ د ګران هېواد افغانسـتان اداري جوړښـت د تـاریخ پـه بېلابېلـو پړاونـو کـې د مختلفو لاملونو له امله بدلون موندلی او د هېواد اداري جوړښت خپلې بڼې بـدلې کـړې دي.

د افغانستان له معاصر تاریخ څخه یې که پیل کړو، نـو وینـو چـې زمـوږ هېـواد اتـه ولایتونه او پنځه لس اعلـی حکومتونـه درلـودل، خـو د امیـر شـېرعلي خـان د واکمنـۍ پرمهال د هېواد اداري تشکیلات را لنډ او د پنځو ولایتونو هر یو: کابل، قندهار، افغـاني ترکستان، هرات او فراه و.

د امیر عبدالرحمن د واکمنۍ پرمهال هېواد په شپږو ولایتونو ووېشل شو او د پورتـه یادو شوو ولایتونو ترڅنګ د بدخشان ولایت ورزیات شو.

د امیر امان الله خان د واکمنۍ پر مهال د هېواد د اداري تشکیلاتو په لمن کې پنځو ولایتونو او څلورو اعلی حکومتونو ځای خپل کړ، چې عبارت دي له: کابـل، کنـدهار،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرات، ترکستان، قطغن او بدخشان. اعلی حکومتونه یې عبارت و لـه: د مشـرقي اعلـی حکومـت، د جنـوبي سـمت اعلـی حکومـت، د میمنـې اعلـی حکومـت، د فـراه اعلـی حکومت، چې دا واحدونه په خپل وار په نورو وړو واحدونو وېشل شوي وو.

له ۱۳۰۰ تر ۱۳۴۳هجری لمریـز کالـل پـورې د هېـواد پـه اداري وېـش کـې دومـره بدلون رامنځته نه شو، خو د لومړي ځل له پاره د اساسی قـانون او دیموکراسـی د پلـي کولو له پاره د هېواد په تشکیلاتو کی بنسټیز بدلونونه رامنځ ته شول.

د میدان سیمه د امیر شېرعلي خان له واکمنۍ څخه را په دې خوا په کابـل ولایـت پورې تړاو درلود، خو په ۱۳۴۳هجري لمریز کال کې د خلکو د ستونزو له کبله چې له محـاکمو سـره یـې لـره او د ورځنـي ارتبـاط او اجرایـوی کـارونو لـه پـاره ولایـت او حکومت ته رسېدلی نـه شـول، نـو میـدان د افغانسـتان پـه اداري چوکـاټ کـې د یـوه ځانګړی ولایت په توګه داخل کړی شـو. پـه ۱۳۴۵هجـری لمریـز کالـل کـی لـومړی هېواد په ۲۹ اداري واحدونو یا ولایتونو باندی ووېشل شو او وروسته بیـا دغـه ولایتونـه په لویو ولسوالیو (لومړۍ درجه، دویمه درجه، درېیمه درجه او څلورمه درجه) او علاقه داریو باندی ووېشل شول. په ۱۳۴۴هجری لمریز کال کی د کټواز ولایت په غزني او د ارګون ولایت په پکتیـا پـوری وتـړل شـول او پـه دې توګـه افغانسـتان پـه اووه ویشـتو ولایتونو باندی ووېشل شو او نور واحدونه یې په خپل حال پاتې شول.

په ۱۳۵۳هجري لمریز کال کې د کاپیسا او کونړ ولایتونه په لویـو ولسـوالیو بانـدی تعدیل او د پروان او ننګرهار په ولایتونو پورې وتړل شول، خو په ۱۳۵۶هجـري لمریـز کال کی یو ځل بیا د کونړ لویه ولسوالي د ننګرهار له ولایت څخه بېلـه او د ځـانګړي ولایت په توګه وپېژندل شو.

د هېواد په ملکي وېش کې د وزیرانو شورا له خوا پـه ۱۴/۱۰/۱۳۵۹ نېټـه درې نـور ولایتونه هر یو لوګر، کاپیسا او میدان وردګ د ولایت په کچه منظور شول.

د میدان وردګو ولایت مرکز په لومړي سر کې کوټه عشرو و، خو د سردار محمـد داوود خان په وخت کې یې مرکز له کوټـه عشـرو څخـه د لـړ وخـت لـه پـاره درانیـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمې ته، خو وروسته د مرکزي حکومت په امر سره اوسنۍ سیمی ته ولېږدول شو، چې تراوسه پوري مرکزي حیثیت لري او اوس په کې ښارګوټی او هټۍ د جوړېدو په حال کې دي.

په بېلا بېلو دورو کې د دې ولایت والیان:

د پخواني پاچا ظاهرشاه له واکمنۍ نه تر اوسه پورې د میدان وردګو ولایت د والیانو نومونه عبارت دي له:

په شاهی دوره کې: عبدالباقي یوسف زی، محمدابرهیم عباسي، عبدالملک لعل پور وال او عبدالصمد بخشي.

د سردار محمد داوود خان په جمهوري دوره کې: عبدالقادر قاضي او امیرمحمد امیري.

د ترکي او امین په وختونو کې: غلام حسن (۱۳۵۷هـ ش کال)، عزیز الله وګړی (۱۳۵۷-۱۳۵۸هـ ش کال) او محمود غفوري (۱۳۵۸هـ ش کال).

د ببرک کارمل په دوره کې: احمدجان رزم (۱۳۵۹-۱۳۶۰هـ ش کال)، غلام رسول یوسف زی (۱۳۶۰-۱۳۶۴هـ ش کال) او بسم الله عمر (۱۳۶۴-۱۳۶۵هـ ش کال).

د ډاکټر نجیب الله په دوره کې: محمدشریف نوري (۱۳۶۵هـ ش کال)، شېرمحمد ولس یار، حیات الله رازقي، جنرال محمد ظریف امرخېل او فضل الدین مهري.

د مجاهدینو په دوره کې: ډاکټر عزت الله نوري.

د طالبانو د واکمنۍ پر مهال: ملا عبدالرشید، ملا عبدالصمد خنجري، ملا عبدالحکیم حقاني او ملا شمس الدین.

د ولسمشر حامد کرزي په مشرۍ لنډمهالي اداري پر مهال: سیف الله احمدزی، حمید الله توخی او رازمحمد دلیلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ولسمشر حامد کرزي په مشرۍ د انتخابي حکومت په دوره کې: عبدالجبار نعیمي (۱۳۸۳-۱۳۸۷هـ ش کال)، محمدحلیم فدایي (۱۳۸۷-۱۳۹۱ه- ش کال) او اوسمهال عبدالمجید خوګیانی.

دویم- تاریخی ځایونه:

په میدان وردګو ولایت کې ۱۸ تاریخي او لرغوني ځایونه شته، چې باید په اساسی ډول وکېندل شي، د قاچاق او غلا مخه یې و نیول شی. دغه ځایونه عبارت دي له:

ګنبد شاه او د چغتایي (مرکز بازید خېل کلی)، د الغتا تاریخی ښارګوټی (نرخ ولسوالی)، د خواجه بلند ولي تپه (نرخ ولسوالی)، ده هندو یا ده مسلم (نرخ ولسوالی)، کشک تکانه غونډۍ (جلریز ولسوالی)، سرچشمه زیارت (جلریز ولسوالی)، انګور باغ (چک سیاب)، کاپر یا پاره کلا (دایمیرداد ولسوالی)، لرغونې سیمه (چک)، بودک غونډۍ (دایمیرداد)، چتو غونډۍ (دایمیرداد)، کتب غونډۍ (دایمیرداد)، بودک کلا (دایمیرداد)، سیاب لرغونې سیمه (چک)، باد سیاب غونډۍ (جغتو)، جوی زنګي دره (لومړی بهسود)، سکرک (مرکز بهسود)، ارګ غونډۍ (مرکز بهسود)، چهل ګزی بابا زیارت (نرخ ده مسلم) او د مولوي عبدالرب احدي ملي ګالرۍ چې په ۱۳۸۸کال کې تاسیس شوه او ۱۶ انځوریز اثار په کې نندارې ته ایښودل شوي دي.

له پورته یادو شویو تاریخي ځایونو څخه یوازې د الغتا ښارګوټي په هکله څه ناڅه څېړنې شوې دي، چې دلته په اړه معلومات وړاندې کوم.

د الغتا لرغونې نښې

د ځمکې د مخ وګړو چې د اسلام له راتګ وړاندې یې د نورو ادیانو پیروي کوله، د معبدونو په ځای ټاکنه کې یې دوه ټکی په پام کې ساتل: یو دا چې معبدونه به د لویو لارو په سر وو او دویم دا چې په داسې یوه لوړه غونډۍ به اباد شوي وو، چې د لمر لومړنۍ وړانګې (چې دوی سپېڅلې وړانګې بللې) په معبد لګېدې. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

زردشتي دين پيروانو هم دا کار کړی او وروسته بودايانو، په تېره کوشانيانو هم تر ډېره دغه ګروهه پاللې ده.

په افغانستان کې د ډېرو داسې عبادتځايونو نښې په ځاى پاتې دي، چې پورتنى ادعا ثابتوي.

د وربښمو د سوداګريزې لارې ښاخ له ختيځ څخه تر لوېديځ او له شمال نه تر سوېل پورې غځېدلې وې. په بغلان کې سور کوتل، په جلال اباد کې هډه، په بلخ کې نوبهار د هغو لرغونو عبادتځايونو له ډلې څخه دي، چې د وربښمو د لارې په اوږدو کې د کاروانونو هر تمځاى ته څېرمه ودان شوي وو. هغه لاره چې له ختيځ نه د لوېديځ په لور غځېدلې وه، له کابل څخه لوېديځ پلو ته يې د کوټه عشرو په نوم يو ستر تمځاى درلود او له بلخ څخه د اراکوزيا په لور تلونکي کاروانونه به په کې دمه کېدل.

د ۱۳۸۴لمريز کال په غبرګولي مياشت کې د همدې تمځاى په حدودو کې د يو لوى معبد، دربار او استحکامى کلا نښې راښکاره شوې او همداسې استوپه او معبد د لمر لومړنيو وړانګو ته مخامخ وو. که څه هم تردې مهاله لرغون پېژندونکو هلته خپلې څېړنې بشپړې نه دى بللي، خو دا د کار د دوو پړاوونو پايلې دي او څېړونکي وربانديې يوې هوکړې ته رسېدلي دي.

د يوه دربار يا د يوه تاريخي کلي په بڼه له کابل ښار نه ۵۰کيلومتره لوېديځ لور ته د ميدان وردګو ولايت، نرخ ولسوالى د داديل کلى د الغتا په نوم غونډۍ کې کشف شو. پخوا تر دې چې د لرغون پېژندونکو پام ور واوړي او رسمي کېندنې پيل شي، په اوبايمه لسيزه کې په الغتا کې پرله پسې خپلسرې کېندنې وشوې او زيات لرغوني توکي د سيمه ييزو قاچاق وړونکو په لاس له هغه ځاى نه لوټ شول. د ۱۳۸۳لمريز کال په پيل کې د افغانستان د لرغون پېژندنې ادارې د فرانسې د لرغون پېژندونکو د ډلې (ډاپه) په مرسته د سيمې د سروې له پاره يو پلاوى واستاوه، سنداژونه ووهل شول او د ريوټ ورکوونکو د وړانديزونو له مخې د ۱۳۸۴لمريز کال په غبرګولي کې افغان

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرغون پېژندونکو او کاري ملاتړو یې په رسمي پلټنو پیل وکړ. د ۱۹ ورځو په جریان کې د (۱۲۰)مترو په اوږدوالي د یو استحکامي دېوال خاورې پاکې شوې او د اتو استحکامي برجومو نښې راڅرګندې شوې. د غونډۍ په پاسنۍ برخه کې یوه ګردۍ ودانۍ دا په ډاګه کوي، چې ښايي دا به یا وسله تون و یا نظامي حصار (کلا). د الغتا غونډۍ په منځنۍ برخه کې لمر خاته لوري ته د یوه بودايي معبد نښې او لویه استوپه په سیمه پېژندنه کې له څېړونکو سره بې کچې مرسته کوي. د لویې استوپې پلنوالی او اوږدوالی شپږ په شپږو مترونو کې اټکل شوی دی. ودانیز هنر ډېر اوچت دی. د پرچال تیرې په کې کارول شوي دي. د ستوپې هره ضلع اته تزیني رواقونه لري او هر رواق کې د (بودا) او (بوداستوا) ولاړې مجسمې تر سترګو کېږي.

د الغتا غونډۍ په دوو برخو کې سپړنې پیل شوې. د مجسمو زیاتره تنې چې موندل شوي، سرونه یې له منځه تللي دي. دې ډول مجسمو ته لرغونپوهان بودا سوغات ورکوونکی او بودا استوا وايي چې له خټو جوړ دي، د سرو زرو اوبه ورکړل شوي، رنګ شوي، په ګلونو سینګار دي چې زیاته برخه یې د بارانونو، نم او خپلسرو او غیر فني کېندنو په ترخ کې له منځه تللې دي.

د الغتا نښې د بودايي پېر تاریخ روښانه کوي. په خپله د ستوپې ډول او تزیین په ډاګه کوي، چې معبد په څلورمه یا پنځمه میلادي پېړۍ پورې تړاو لري. د افغانستان د لرغون پېژندنې د انستیټوټ غړی ښاغلی قدریان وايي:

(د توپو ګرافیکو مطالعاتو پر بنسټ د الغتا د غونډۍ چاپېره ۳۰هکتاره ځمکه لرغونې ده).

د امنیتي ستونزو له کبله د دوهم ځل پلټنې ترسره نه شوې، د لرغون پېژندنې انستیټوټ، ترسره شوې څېړنې د ټول کار پنځه سلنه بللې دي.

که څه هم ځینې لرغونپوهان په دې باور دي، چې الغتا د کوشانیانو د وخت د ودانیو نښې لري، هماغه ډول جامې یې کارولې دي، خو دا باور به هله یقیني شي چې کار پای ته ورسیږي او ټول څېړونکی په یوه نظر سره سلا شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه اثار، چې لـه الغتـا نـه ترلاسـه شـول، شـمېر يـې تـر لسـو توكونـه اوړي. ټـولې مجسمې نه دي، وړې كـوزې چـې لـه هـډوكو ډكـې دي، كودړي(ټيكرونـه)، درې د مجسمو نيم رژېدلي سرونه او داسې نور.

د يوې لويې مجسمې سر چې له زنې تر تنـدي ۷۵سـانتي متـره اوږدوالـی لـري، پـه اثبات رسوي چې په خپله د مجسمې تنه به تـر شـپږو مترونـو لنـډه نـه وه. د يـوې بلـې ختينې پښې ۸۵سانتی متره اوږدوالی په ډاګـه كـوي چـې مجسـمه بـه د ۳-۴مترونـو پـه اندازه لويه وه.

هغه درې كودړي او د مجسمو درې سرونه چـې لـه الغتـا څخـه ترلاسـه شـول، لـه څېړونكـو سـره مرسـته كـوي چـې دا سـاحه د ګنـدهارا د حـوزې اړونـده وګڼـي او د ګندهارا د هنر نښې په كې خوندي دي. په ټوله كې د ودانيـزو ځانګړتيـاوو او مميزاتـو له مخې دا لرغونې نښې د هغې له تاريخی غونډۍ او معبد سره ورته دي، چې په ټـول افغانستان كې يې ساری نه درلود. د جوړښت په لحاظ هـم څېړونكـو د الغتـا پـه غرنـي چاپېريال يوازې د معبد او يو دربار نه، بلكې د يوه پراخه ښار اطـلاق كـړی دی، ځكـه هغه دفاعي دېوال چې يو متر او شپېته سانتی سور لري، دغه راز هغه اسـتحكامات چـې د غونډۍ په سر كشف شول او په ټوله كـې لويـه اسـتحكامی كـلا چـې د وسـله تـون اطلاق ورباندې كېږي، څرګندوي چې له نوموړې سيمې يـوازې د مـذهبي مراسـمو او زيارت استفاده نه ده شوې، بلكې يو دربار او نظامی حصار (كلا) و. په هـر ځـای كـې كه اوس هم وګورو، چې لوی كلي دی، يو مذهبي ټولنځای په كې ودان شوی او كـه د الغتا په اړه هم وويل شي چې يـو لـوی ښـار دی، بـې ځايـه بـه نـه وي، خـو دا ټـول اټكلونه به هغه وخت په يوه ټكي راټول شي چې پاتې ۹۵سلنه څېړنې بشپړې شي او بيـا د لرغونپوهانو او اكاډميو له خوا يې وروستی علمی راپور په رسمي توګه ومنل شي.

د همداسې ورځې په هيله

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریيم –دودونه او رواجونه

دا يوه څرګنده او ښکاره خبره ده چې هر ولس، قوم او قبيله ځان ته دود او دستور لري، داهم څرګنده ده، چې ځيني دودونه د قبيلو په مينځ کې ډېر نږدې ګډ او يا سره ورته دي، لکه څرنګه چې ډېر دودونه او دوستورونه نږدې د ټولو پښتنو د مختلفو قبايلو او ولسونو په منځ کې سره ګډ دي، د ميدان ولايت اوسېدونکي خوار ځيږه پښتنانه دي، د نورو پښتنو وروڼو په شان په دوی کې هم د خپلو ډېرو پخوانيو ولسونو او باباګانو خويونه او دودونه موجود دي، چې دا دی د ميدان د سيمې د پښتنو ځيني دودونه، چې نږدې د پښتونخوا ټولو پښتنو له دود او دستور سره ګډ او يا سره ورته دي، په لنډه توګه ورته اشاره کيږي.

جرګه:

له ډېرو پېړيو را په دې خوا د ميدان ولايت اوسېدونکي پښتنانه يو دود لري او دکوزو پښتنو په شان ملي جرګې لري، چې تل ملي او پښتني قوانين د همدغې پښتني ملي جرګو له خوا تثبت او ټاکل کيږي. د پښتني ملي جرګو فيصلې او پرېکړې ته ټول پښتنانه په درنه سترګه ګوري او هغه د زړه له کومې مني. ملي جرګې له پښتني دود سره سم غالبا دوه وخته غونډه او جرګه کوي.

لومړی: هغه وخت چې غواړي د هغو ټولو ولسونو له پاره چې په يوه معين ځای کې سره اوسيږی او له يو بل سره د ژوندانه په مختلفو څانګو کې ګډې ګټې او رابطې لري، عمومي ملي قوانين ټاکي او يا د پرديو په مقابل کې يې ګډ خط مشي تثبيتوي.

دويم: هغه وخت چې د قومونو په منځ کې لويې پېښې وشي او يا له پرديو سره په شخړو او جګړو اخته شي. يا څوک دچا لور خور وتښتوی يا څوک په قتل ورسيږی يا کوم داسې کار يا ستونزه چې خير او شر يې ټول ولس ته رسيږي، نو بيا پښتني درنه جرګه جوړوي او له اړتيا سره سم يا پښتني ملي قوانين او خط مشي ټاکي او يا د ولسونو اولس واقع شوې بدي، بدرنګي او شخړې فيصله او له پښتني تېرو شويو لارو سره سمه پرېکړه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتني ملي جرګې پرېکړې او فیصلې د منل شوي قانون حیثیت لري او هېڅوک نه شی کولی له هغه څخه غاړه وغړوي، که چېرې کوم یو ناپوهه سړی د جرګې له فیصلې څخه غاړه و غړوي، په ځینو حالاتو کې ناغه کېږي او په ځینو مواردو کې بېخي له قوم څخه یې وتلی بولي، د ملي پښتني لویو جرګو غړي له مختلفو پلرنیو څخه د قوم منلي سړي وي. ځینې یې په لاندې ډول تشریح کوو:

مرکه:

مرکه هم د نورو پښتنو په شان د میدان ولایت د پښتنو اوسېدونکو یو پښتنې دود دی او هر کله چې دوو کهولو، کورنیو یا نورو په منځ کې د هلهماتي، ګوډ، ړنه یا مړګ او یا داسې نورو پېښو، لکه ربړول او یا په کومه بله موضوع او شي باندې سره خوابدي یا اختلاف، چې د شخړې سبب ګرځي، وړاندوینه یې وشي، نو هغه څو تنه د قوم منلي سړي، د نورو پېښو د مخنیوي له پاره د یوې یا دواړو خواوو په سپارښت د مرکې د غړو په حیث وټاکل شي او دواړه ډلې مرکې ته واک ورکوي، مرکه د شخړې مسئله تر څېړنې لاندې نیسي او ګرم، ناګرم معلوموي، په پای کې د ټولو غړو په اتفاق له پښتني تېرو شویو لارو سره سم، پرېکړه کوي، د مرکې پرېکړه د موضوع په اهمیت پورې اړه لري، که پېښه وړه وي، یوازې په یوه نغواتي او یا یوه سپک شانته پور په کېښودلو سره بدې په نېکې بدلیږي او که درنه موضوع وي، نو هغه مرکه، د پېښې د اهمیت په تناسب په پړه باندې دروند پور ږدي.

«د پور د کلیمې لغوی معنا په پښتو کې قرض ته وایي، ولې دا کلمه په جزایي پښتو کې د ټولو لرو او برو پښتنو په مختلفو پلرنیو کې اصطلاحاً د تاوان په معنا منل شوې ده. پور لکه څنګه چې په لومړني بحث کې ورته اشاره وشوه، د پېښو په ډول او خرنګوالي پورې لکه مړی، ګوډ، پوزه رنګړی، مونجی، کنډاس، ټپي، ژوبل او داسې نورو سره اړه لري».

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنیو پېښو کې د پېښې څرنګوالی او د هغو د وقوع د څرنګوالي په اساس او تناسب پور ورکول کېږي. د وړې نجونې او پېغلې هم د پېښې په اساس پور ورکول کېږي.

ننواتې:

ننواتې لکه څنګه چې په نورو پښتنو کې رواج دی، د میدان ولایت په ټولو پلرنیو کې هم یو دود دی او هر کله چې د دوو سړیو یا دوو کهولو په منځ کې شخړه یا همدغسې کومه بله پېښه واقع شي، نو بیا ګرم او پړ سړی یا کورنۍ د سپینږیرو او منلو مشرانو په ګډون له یوه یا دوو پسونو سره د هغه بل سړي کور ته، چې تېری پرې شوی، د ننواتې په ډول ورځي او د خپلې ګرمې ښښنه غواړي، چاته چې ننواتی ورغلی وې، هغه د ننواتي او مشرانو په مخ کې ګرم ښښي او خوابدي یې په خوشحالي بدلېږي.

د تیږې کېښودل:

د تیږې کېښودل لغوی معنا په پښتنو کې ډبره ایښودل دي، مګر تیره کېښودل د میدان ولایت په پښتنو کې د نورو په شان اصطلاحاً کې د تړون معنا لري، کوم وخت چې د دوو کورنیو او یا پلرنیو تر منځ کومه شخړه یا جګړه پېښه شي، نو هغه وخت ددې له پاره چې له تېري څخه یو د بل په مقابل کې لاس واخیستل شي او د پېښې د ډېرې خرپړتیا مخه و نیول شي، د منلو شرایطو منځګړیو له فیصلې سره سم تیږې کېښودل کېږي. دا تیره د نه تېري کولو تړون حکم لري، وروسته له هغه چې تیره کېښودل شوه او د دواړو خواو له لوري ومنل شوه. مشران د دایمي روغې اوپرېکړې له پاره ټاکل کېږي او ترهغه وخته پورې چې مشران کومې پرېکړې ته نه وي رسېدلي، یو په بل تېری نه کوي. د تیږې کېښودل د میدان ولایت د پښتنو په منځ کې دوه بڼې لري:

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی: دا چې د تيرې کېښودل په ځينو حالاتو کې د يوې موقتې متارکې حکم لري، ترڅو چې مشران د شخړې د پرېکړې له پاره خبرې، مرکې او جرګې کولو ته وخت ولري.

دويم: دا چې د تيرې کېښودل د پښتنو په منځ کې د تل له پاره داسې تړون لري، چې هېڅ وخت به يوه خوا په بله خوا تېری نه کوي.

د پلو غوټه کول:

د ميدان ولايت د اوسېدونکو پښتنو په منځ کې د ښځو پلو غوټه کول هم يو دود دی او کله چې د چا له خوا په کوم سړي يا کورنۍ باندې تېری وشي، يا کوم کهول او پلرينه ځوک ربړوي او ناروا ورسره کوي. نو بې وسه بې زوره بې پيسو ربړېدلی سړی يا د هغه کورنۍ د مشر کور ته ورځی او د هغه مشر د مور، ښځې لور يا ترور پلو غوټه کوي، د چا د ښځو د پلو غوټه کول د هغه کور ته د ننګ وړلو حکم لري. نو همدغه سبب دی، چې د پلو غوټه کولو په احترام چې ټول پښتانه هغه ته په درنه سترګه ګوري، له هغه سره ملګری کوي او ملاتړ يې شي او تېری کوونکی او يا ربړوونکی مجبوروي، چې له ربړولي سړي سره پښتو ته کښېني او حق ومني او که پړه او پور پرې ورغی، پړه او پور ته غاړه ږدي.

پورتني رواجونه چې ذکر شول، د ميدان د سيمې د پښتنو په منځ کې د يوه قانون شکل ځان ته غوره کړی او له بل پلوه له پرېکړې څخه يې هېڅوک ځان نه شي ژغورلی، که دې واقعيت ته په غور سره ځير شو، نو دغه قانون (پښتو پرېکړه) د داسې موضوعاتو له پاره د خلکو په منځ کې وضع شوي، ترڅو خلک له يوې خوا نه له بديو شخړو، جګړو او ظلم زياتي څخه لاس په سر شي او د مظلوم حقونه تر پښو لاندې نه شي او له بل اړخ نه له اقتصادي او مالي تاوان نه په امان کې پاتې شي. يعنې کله د کومې شخړې يا جرګې وروسته ځوک چاته عارض شي، نو بيا له ډېرو ستونزو سره مخامخ کيږي. څنګه چې تجربو ثابته کړې ده، د رسمي تحقيقاتو لمنه ډېره اوږده ده، ظالم او مظلوم دواړه له ډېرو ستونزو (لکه: اقتصادي،اجتماعی مشکلات) سره مخامخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي، تر هغه پورې چې دوی لـه سترې محکمـې څخـه فیصـله اخلـي، نـو خامخـا دا موضوع تر خپل وروستي پړاو پوري څو څو کاله هم دوام کوي او دوی په سرګردانۍ ورپسې شپې او ورځې د حکومت په بېلابېلو دفترونو کې تېـروي، نـو ځکـه دا پـورتني مقررات د پښتنو په منځ کې د اقتصادی ستونزو هوارولو او د راتلونکو نسلونو لـه پـاره د یوه قانون په توګه پرېږدي.

ټولنیز دودونه:

د دې سیمې خلک نارینه او ښځې د بشـرپالنې احسـاس لـري، پـه ضـعیفانو بانـدې رحـم، لـه مظلومـانو سـره مرسـته، د یتیمـانو او خوارانـو لاسـنیوی، د لویـانو او مشـرانو درناوی، په کوچنیانو او کشـرانو بانـدې شـفقت او مهربـاني کـول، د ناروغـانو پوښـتنه کول، په شجاعت، سخاوت او ځوانمردۍ کـې یـو لـه بلـه څخـه مخکـې کېـدل د دې سیمې د خلکو ځانګړي صفات دي. د دې سیمې په هر کلی کې جومات شته چې پـه هغه کې ملا مېشته وي، څو خلک خپل پنځه وخت لمونځ په جماعت سره ادا کړي او په جامع جوماتونو کې یې مولوي شتون لري چې مدرس ملا ورته وایـي او طالبـانو تـه دیني درسونه وایي او دغه ملایان د کور کلي هلکانو او نجونـو تـه د دینـي درسـونو او قران کریم تدریس کوي.

د میدان د سیمې ځینې ټولنیز دودونه او رواجونه په لاندې ډول درپېژنو:

د واده دود او دستور:

په میدان ولایت کـې د واده مراسـم د هلـک او نجلۍ پـه خوښـې او رضـا پـورې مربوط نه دي، بلکې واک یې د هغوی د پلار او مور په لاس کې دی، هر وخت چـې مور او پلار وغواړي، خپل ځوان او زلمي زوی ته واده وکړي، نو په قوم یا ټبر کـې او یا کوم کوم بل کلي کې د هغه له پاره وړ او لایقه نجلۍ لومړی خوښوي او بیا یـې پـه پټه خوله احوال ورلېږدوي، د نجلۍ پلار یا ورور که هلک ونه پېژني، لـومړی د هلـک

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کړو وړو په هکله له ځینو کسانو پوښتنه کوي، کله یې چې خوښه راغله، نو بیا سره کېني، زیاتره کسان په همدغې لومړۍ ناسته کې د خپلې غوښتنې او خرڅ مصرف یادونه ورته کوي، چې دومره پیسې، سره زر، وریجې، غوښه او نور... به راکوې، که یې موافقه سره راغله، نو بیا د ستن او تار په نامه رومال او خواږه ورکوي. بیا د کوژدې مېلمستیا برابروي چې د سلو کسانو په شاوخوا کې نارینه او ښځینه نږدې خپلوان رابولي.

په دې سیمه کې زوم حق نه لري، چې مخکې له واده څخه د خسر کور ته لاړ شي، که کوم کس خپل زوم ته اجازه ورکړي بیا هم زوم نه شی کولی، چې په رڼا ورځ د کلتوري ممانعتونو په نظر کې نیولو سره د خسر کور ته ورشي، که ورشي، نو د هغه کلي ځوانان ورسره خپل مخالفت په غیر مستقیمه بڼه داسې ښيي، چې که زوم په خپل کلي کې ګیر کړي، یواځې کمیس او پرتوګ ورپرېږدي، نور هرڅه چې ورسره وي، ټول ځینې اخلي، جیبونه یې لټوي، جمپر او واسکټ ترې وباسي او په بد حالت یې بېرته خپل کور ته لیږي.

د کوژدې په جریان کې زوم باید د اخترونو او د هر فصل په راتلو سره د همغه فصل مېوې د خسر کور ته ور وړي او یوه ډوډۍ هم د ناوې د نارینه خپلوانو له پاره چې (پای وازي ورته وایي) برابروي او په پای کې په ټولو کالي، لونګۍ او پټوګان وېشل کیږي، په پای کې مکمل لست د زوم کور ته ورکوي، وروسته تر دې د واده ورځ ټاکل کیږي او تر واده یوه ورځ مخکې د نجلۍ کور ته د واده خرڅ ور وړي، چې د خوړې په نوم یادیږي، واده ماسپښين شروع کیږي، کله چې ټولې ښځې راټولې شي، بیا د بدلو (سندرو) په ویلو سره د ناوې کور ته ځي او ناوې ته افغاني کالي وراغوندي او پر ناوې شال غوړوي. د زوم خور، خاله، عمه د ناوې موټی خلاصوي او بېرته خپل کور ته راګرځي، خو درې څلور ښځې د خېښنو په نامه د ناوې په کور کې پرېږدي، د شپې له مخې نارینه خپله مېله په ډول او سرني او ښځې په چمبې نمانځی، په پای کې د زوم او ناوې د لاسونو په سره کولو سره خپله مېله پای ته رسوي، کله چې نایی د زوم د یوه لاس ورغوي کې په نکریزو ګرده حلقه رسم کړي، نو یی لاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مخصوصه ټوټه کې چې د نجلۍ کورنۍ ورته را استولې وي، لاس ورتړي بیا نایي په ټول مجلس را ګرځي او لاسونه یې ورسره کوي، په پای کې د زوم له پاره د ښه ژوند دعا کېږی او هر څوک نایي ته پیسې ورکوي، تردې وروسته مېله سرېږي. سبا د کلی ځوانان د سحر تر لمانځه وروسته له نایي سره کومک کېږي او خپل رواج شوی پخلی پخوي، د لسو بجو په شاوخوا کې کله چې نایي خپل کار سپک کړي، نو غږ کوي چې راځې ځوانانو! چې د زوم وېښتان جوړوم، بیا ځوانان راټول شي، نایي د زوم وېښتان جوړ کړي او خپله لمن وغوړوي، بیا ټول ځوانان ورته پیسې ورکوي تر دې وروسته ټول مېلمانه له زوم سره یو ځای د (ورا) په نامه د ناوې د کور پلو حرکت کوي، د غرمې ډوډۍ د ناوې په کور کې خوري، تر ډوډۍ وروسته ناوې ته شفتلي رنګه جامې ور اغوستل کېږي، نکاح تړل کېږي، تر دی وروسته نایي یوه یوه هګۍ د زوم ورور په اشارې سره له خوړو سره په مېلمنو وېشي چې ګل ورته وایي او په مقابل کې هر کس پنځوس افغانۍ ورکوي، بیا یو کم شمېر مېلمانه یوی خاصې خونې ته ځي، دوی ته د ناوې له پاره له پخې شوې مالیدې ورکول کېږی، تر دې وروسته زوم ته د ناوې په لاس جوړ شوي خامک کالي او څادر وراغوستل کېږي، ناوې به پخوا په سره جوړه کې وه، خو اوس په سپینه جوړه کې په کجاوو یا موټر کې د زوم کور ته راوړل کېږي، تر ښکته کولو وروسته د ناوې په پښو کې پسه یا چرګ حلالېږي، دلته بیا نایي دروازه نیولې وي او پیسې غواړي، تر دې وروسته بیا ناوې کور ته دننه کېږي، ترڅو یوه غوا او کوټه ور نه کړل شي، بیا په ناوې بېلابیلې ټوټکې تر سره کوي، ماشوم په غېږ کې ورکوي چې اولادداره شي، په تناره، بېلابېلو کوټو یې ګرځوي، په دېوال کې مېخ پرې ټک وهیي، یوه هګۍ یې تر پښې لاندې کوي او بیا یې پر تخت دروي او ټولو راغلو ښځو ته یې مخ ورښکاره کوي، بیا ټولې ښځې د روی دیدنې (مخ کتلو) په نامه د ناوې یوې خپلې ته پیسې ورکوي او هغه بیا هر چا ورکړې پیسې نورو ښځو ته اعلانوي او د څو دقیقو له پاره زوم ورسره دروي او بیا دواړه هلته کښېنوي، دلته نو زوم او ناوې دواړو له خوا کوښښ کېږي، چې لومړی کښېني، ترڅو د بل سیوری پرې ونه لوېږي. نور نو واده خلاصېږي، په دریمه ورځ زوم له شلو دېرشو کسانو سره د ناوې کور ته ورځي چې د دریمې په نامه یادېږي، په اوومه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په همدومره شمېر کې ښځې د ناوې کور ته د هغې د پلار او خپلوانو لـه خـوا اخیسـتل شویو سوغاتونو او ډالیو سره راځي، تر یوې دوو میاشتو وروسته ناوې لـه لـس پنځلسـو ښځو سره د پلار کور ته ځي.

د مړي د ښخولو دود او دستور:

که خدای(ج) مه کړه د چا کور کې مړی وشي، تر هر څه د مخـه مـړي تـه غسـل ورکول کیږي، که دومره وخت وي چې د خیروخیـرات او طریقـې تابیـا یـې ونیـولی شي، نو یې نیسي، لومړی باتجربه کسان د مړي پلرنۍ هدیرې ته د قبر کېنـدلو لـه پـاره استوي او د شاوخوا کلیو خلك او خپلـوان راغـواړي. کلـه چـې خلـك راغونـډ شـي، ملایان خلکو ته وعظ او نصیحت کوي، بیا د قران کریم ختم کوي، بیا طریقه کوي او اسقاط په مستحقو کسانو وېشي، ورپسې جنازې او تر جنازې وروسته راغلو مېلمنـو تـه ډوډۍ ورکوي، خو اوس په ځینو ځایو کې ډوډۍ ورکول په لومړۍ ورځ نه شته، خـو په ځینو ځایو کې اوس هم شته، وروسته خلك مړی د خښولو له پاره هدیرې تـه وړي او په مسنونه طریقه یې ښخوي. هغه کسان چې په لومړۍ ورځ خیروخیـرات نـه کـوي، پـه دریېمـه ورځ پـه مـړي پسـې خیروخیـرات او طریقـه کـوي او څلـور څلـه د هـرې پنجشنبې په ماښام د جمعي ګي په نامه خیراتونه، یـو خیـرات پـه څلوېښـتۍ کـې او یـو خیرات په کال پوره ګۍ کې ورپسې کوي.

له پورته یادو شویو دود او دستور سربېره ځینې نور دودونه هـم شـته چـې عبـارت دي له: د نوې زیږېـدلي ماشـوم دود او دسـتور، د روژې او اخترونـو دود او دسـتور، د حشر دود او دستور، عام خیراتونه او داسې نور چې زیاتره یې د افغانستان د نورو سیمو د خلکو له دودونو سره یا لږ تفاوت لري او یا یو شان دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم - ادبي، فرهنګي او علمي ټولنې

په میدان ښار او ورځېرمه سیمو کې په لسګونو موجودې ازادې ادبي او کلتوري ټولنې د دې ولایت د خلکو د کلتوري هڅو او پرمختګ بېلګې دي، چې موږ یې دلته د میدان د فرهنګي حوزې د موضوع په څېړنه او ځیرنه کې خورا مهمې ګڼو او د دغې سیمې د فرهنګي چټکتیا او بډاییتوب کچه په ښه توګه ترې معلومېدای شي. که څه هم د میدان تشکیلات په دې وروستیو لسیزو کې د درېیمه درجه ولایت کچې ته پورته شوي، خو په لنډه موده کې د ډېرو هر اړخیزو پرمختګونو لیدونکی دی، چې ښه بېلګه یې په ادبي او فرهنګي ډګر کې د دغو ټولنو شتون او رامنځته کېدل ګڼل کېدای شي. اوسمهال دغه ولایت د خپلو ګاونډو نورو ولایتونو په پرتله په لومړي مقام کې ځای لري او له ګاونډو سیمو څخه یې د ازادو ادبي او کلتوري ټولنو او خپرونو شمېر څو برابره زیات دی، اوسمهال ددغې سیمې د خپلواکو او ازادو ټولنو او خپرونو شمېر تر پنځوویشتو پورې رسېدلی دی، په داسې حال کې چې د دا ډول ټولنو او خپرونو شمېر په غزني ولایت کې پنځلس او په لوګر کې دغه شمېره تر لسو پورې رسېږي. دلته له دغې یادونې او پرتلنې څخه موخه دا نه ده، چې خدای مه کړه د میدان وردګو ګاونډۍ سیمې د ادبي او فرهنګي چارو له پلوه کمزورې دي، بلکې ویلی شو چې دغه سیمې هم تر بل هر وخت له ښو ادبي او کلتوري هڅو څخه برخمنې او د څرنګوالي له پلوه یې هم د کار ارزښت لوړ او د افغاني او پښتني فرهنګ په لوړتیا کې خورا مهم دی. دلته دغه یادونه یوازې د میدان وردګو د ادبي او کلتوري چټکې ودې د جاج اخیستنې په موخه وشوه. د یادولو ده، چې میدان مېشتې رسنۍ او ټولنې د څرنګوالي له پلوه له یوه سره د زیاتې ستاینې وړ نه دي. که څه هم دلته په دې کتاب کې د هرې ټولنې، اثر او خپرونې د ښه کیفیت او کار د ارزونې او ژورې څېړنې هڅه نه ده شوې، خو په عمومي توګه ویلی شو، چې د څرنګوالي په پرتله یې د ډېروالي تله درنه ده.

خالد بن ولید لومړۍ ټولنه، چې په دغې سیمه کې یې د ټولنو د جوړېدو دود او لېوالتیا رامنځ ته کړه، د خالد بن ولید ادبي ټولنه ده، چې له اوس څخه کابو ۲۰ کاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې د یو شمېر ځوانو لیکوالو او کلتوري فعالینو د هڅو په پایله کې رامنځ ته شوې او د کار د څرنګوالي له پلوه هم په لومړي مقام کې ولاړه ازاده ټولنه ده.

له دغې ټولنې لږه موده وروسته په یاده سیمه کې د عهد فرهنګي ټولنه ده، چې د خالدبن ولید له ادبي ټولنې کابو پنځه کاله وروسته تاسیس او رامنځته شوې ده. له دغو لنډو یادونو وروسته دا دی په میدان ښار کې شته مهمې ټولنې په جلا ډول په لنډه توګه درپېژنو:

۱- د خالدبن ولید ادبي او کلتوري ټولنه:

د میدان د خالد بن ولید ادبي ټولنه د ۱۳۷۵لمریز کال د وري په ۱۲مه د یو شمېر میدان مېشتو لیکوالو، شاعرانو او فرهنګي مینه والو له خوا د لومړي ځل لپاره په دغې سیمه کې تاسیس او پرانیستل شوه. د دغې ټولنې له جوړېدو سره په یاده سیمه کې د لومړي ځل لپاره د ادبي غونډو او مشاعرو جوړېدل دود او د میدان د هنر او ادب په ډګر کې ډېر نوي زړي راوټوکېدل. دغې ټولنې په ډېره لږه موده کې وکولی شول، چې د ځوان نسل په روزنه او هڅونه کې د ډېر اغېزمن رول د لرلو ویاړ خپل کړی دی. د خالدبن ولید ادبي ټولنه د طالبانو د واکمنۍ (اسلامي امارت) پر مهال تاسیس او رامنځ ته شوه او د میدان ولایت د اطلاعاتو او کلتور ریاست په انګړ کې به یې اونیزې ادبي غونډې او مشاعرې جوړولې او د دولتي چارواکو له خوا هم ورته پوره درناوی او پاملرنه کېده. د طالبانو د واکمنۍ په وروستیو کلونو کې که څه هم چې ځینې وخت به چارواکو له عشقي او غنایي شعرونو څخه سرټکاوه، خو له دې سره سره یې د میدان مېشتو لیکوالو او شاعرانو لپاره دا زمینه برابره کړې وه، چې د کابل او ننګرهار او نورو ولایتونو په سترو ادبي او فرهنګي غونډو کې ګډون وکړي او د نورو سیمو له شاعرانو او لیکوالو سره وګوري. باید یادونه وکړو، چې له دغو ټولو سره سره د میدان د خالد بن ولید ادبي ټولنه، لکه څنګه چې له نامه څخه یې ښکاري، یوه رښتینې نادولتي او بې لورې ازاده ټولنه ده او تر اوسه یې هم کار او زیار د خپلې هېوادنۍ ادبي، فرهنګي مینې، خپلې ژبې او خلکو ته د چوپړ له بریده تېری نه لري. د یادونې وړ ده چې یادې ټولنې پر سټېج ډېرې تمثیلي پارچې هم ننداري ته وړاندې کړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- عهد کلتوري ټولنه:

د عهد کلتوری ټولنه چې په ۱۳۸۲لمریز کال کې د میدان ښار او نږدې سیمو د دیني عالمانو، روڼ اندو، ښوونکو او محصلینو له خوا جوړه شوه او زیاتره ګډون کوونکي په کابل پوهنتون په زده کړه بوخت دي. په اونۍ کې یو ځل غونډه کوي او په دې وروستیو کې یې د «عهد» په نامه د یوې دیني میاشتنۍ مجلې په خپرېدلو هم پیل کړی دی.

عهد ټولنه د دې ولایت په ځینو سیمو کې هم دفترونه جوړ کړي او په نورو ولایتونو کې هم څانګې لري.

۳- افغان سید جمال الدین ادبي مرکز:

د افغان سیدجمال الدین په نوم د دغه ادبي مرکز بنسټ په میدان ښار کې په ۱۳۸۶لمریز کال کې ایښودل شوی او د ځوانو غړو شمېر یې ۵۰ تنه ښودل شوی دی. د نوموړي ادبي مرکز د مشرۍ چارې د ځوان او تکړه انجنیر حیات الله له خوا سمبالیږي. د سیدجمال الدین افغان ادبي مرکز هم اونیزې او میاشتنۍ غونډې جوړوي، خو تراوسه یې د کومې ځانګړې چاپي خپرونې له شتون څخه نه یو خبر شوي.

۴- د افغان کاروان ځوانانو ټولنه:

د افغان ځوانانو ټولنې بنسټ د ښاغلي ذبیح الله امرخېل تر مشرۍ او مسوولیت لاندې په ۱۳۸۷لمریز کال د میدان ښار په مرکز کې ایښودل شوی دی. د دغې ټولنې د اړوندو ځوانو غړو شمېر تر ۴۵ کسانو پورې ښودل شوی او د ځوان غړ په نوم میاشتنۍ هم خپروي، چې د دې ولایت د ځوان نسل د روزنې او هڅونې په موخه په کې ښکلي ټولنیز، کلتوري او ادبي مطالب چاپیږي.

۵- د سلمان فارس لېسې د ځوانانو ټولنه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سلمان فارس لېسې د ځوانانو ټولنه د دې ولایت د مرکزي لېسې د ځوانانو زده کوونکو اړونده ده او په ادبي، کلتوري او ټولنیزو برخو کې فعالیت کوي. د دغې ټولنې بنسټ په ۱۳۸۴لمریز کال د ځوان لیکوال ښاغلي صالح محمد صالحي په مشرۍ ایښودل شوی دی. دغه ټولنه هم د رڼا په نوم ازاده مهالنۍ جریده لري، چې بېلابېل روزنیز، کلتوري او ټولنیز مسایل په کې خپرېږي.

۶- جلرېز فرهنګي مرکز:

دغه فرهنګي مرکز د دغه ولایت په جلرېز ولسوالۍ کې موقعیت لري، چې ۱۳۸۵لمریز کال کې د دغې ولسوالۍ د یو شمېر علمي شخصیتونو او فرهنګیانو زده کوونکو او محصلینو له خوا تاسیس شو او د اطلاعاتو او فرهنګ ریاست سره یې نوم ثبت کړی دی. دغه مرکز علمي او فرهنګي فعالیتونه لري. وخت ناوخت فرهنګي غونډې او ادبي ناستې لري، علمي او فرهنګي مجلسونه دایروي او ځینې مهمې ورځې نمانځي، چې تردې دمه یې د سیمې خلکو له فعالیتونو او علمي هڅو څخه درونه هرکلی کړی دی.

۷- څلانده فرهنګي مرکز:

څلانده فرهنګي مرکز په میدان ښار کې موقعیت لري، چې د سیمې یو زیات شمېر ځوانان یې په خپلو ګډو هڅو سره کارونه مخ په وړاندې وړي، مشري یې د ښاغلي نجیب الله حبیبي په غاړه ده.

دغه مرکز په علمي برخه کې ډېر فعالیتونه لري، د ښوونځیو ترمنځ علمي او ذهني مسابقې جوړوي او د سټېج په سر تفریحي او روزنیزې ډارمې وړاندې کوي. تراوسه پورې ولسي او قومي مشرانو له دې مرکز نه بشپړه خوښي څرګنده او پوره ملاتړ یې کړی دی. د دې مرکز بله مهمه موخه په سیمه کې له بېسوادۍ سره مبارزه ده، چې تل هڅه کوي د لوړ عمر کسانو له پاره د سواد زده کړې لنډمهالي او اوږدمهالي کورسونه ترتیب کړي، چې دولتي چارواکي هم تر خپله وسه ورسره مرسته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸- استقلال فرهنګي ټولنه:

د استقلال د فرهنګیانو ټولنې بنسټ هم په میدان ښار کې په ۱۳۸۰لمریز کال ایښودل شوی او له هغه مهاله راهیسې یې اړوندو غړو، چې شمېر یې تر ۸۰ کسانو پورې رسېږي، په یو ځایي توګه د یادې ټولنې تر نامه لاندې خپل ادبي او فرهنګي خوځښتونه پیل کړي دي.

۹- د میدان ځوانانو ټولنه:

د میدان ځوانانو په نوم دغې ادبي ټولنې د میدان ښار په سوېل په نرخ ولسوالۍ کې په ۱۳۸۴لمریز کال ادبي او هنري فعالیتونه پیل کړل. دغه ادبي ټولنه هم په لسګونو غړي لریي، په ادبي او فرهنګي چارو بوخت او د ټولنې په اړوندو غونډو او مشاعرو کې فعال ګډون کوي. میدان ځوانانو ادبي ټولنه هم تراوسه کومه چاپي او ځانګړې خپرونه نه لري.

۱۰- وردګو او میدان مدني ټولنه:

یاده فرهنګي ټولنه د میدان ښار په شمال د زیمني په سیمه کې په ۱۳۸۲لمریز کال د یو شمېر ځوانو فرهنګپالو له خوا جوړه او د مشرتوب کارونه یې د ښاغلي سلیمان تنها له خوا پر مخ وړل کېږي. دغه ټولنه کومه ځانګړې چاپي جریده یا مجله نه لري او په اړوندو غونډو کې یې په لسګونو ځوان فعالین راغونډېږي.

۱۱- د نرخ د ځوانانو ټولنه:

یاده فرهنګي ټولنه د میدان ښار په لوېدیځ په نرخ ولسوالۍ کې په ۱۳۸۲لمریز کال د یو شمېر ځوانو فرهنګپالو له خوا جوړه او د مشرتوب کارونه یې د ښاغلي ننګیار اشنا له خوا پر مخ وړل کېږي. دغه ټولنه کومه ځانګړې چاپي جریده یا مجله نه لري او په اړوندو غونډو کې یې په لسګونو ځوان فعالین راغونډېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲- سرچشمه ادبي او فرهنګي ټولنه:

د سرچشمه فرهنګي ټولنه د میدان یوه بله اړونده ازاده ټولنه ده او مسوولیت یې د ځوان فرهنګپال ښاغلي نصیراحمد روښان په غاړه لري. دغې ټولنې په یاده سیمه کې په ۱۳۹۱لمریز کال په ادبي او کلتوري خوځښتونو پیل کړی او غړو شمېر یې تر ۷۵ کسانو پورې ښودل کېږي. د سرچشمه فرهنګي ټولنه د سرچشمه په نوم ازاده چاپي خپرونه لري او په دري ژبه خپرېږی او په خپلو پاڼو کې ښکلي ادبي او ټولنیز مطالب رانغاړي.

۱۳- د میدان ښځو فرهنګي او ادبي ټولنه:

د میدان ښار د ښځو فرهنګي ټولنه، لکه چې له نامه څخه یې ښکاري، د ښځو د ادبي او کلتوري فعالیتونو ښکارندویه ده او بنسټ یې د یادې سیمې د لسګونو لیکوالو اوروڼ اندو مېرمنو له خوا په ۱۳۸۲لمریز کال ایښودل شوی دی. د دغې فرهنګي ټولنې د مسولیت چارې د تکړه لیکوالې اغلې شاعرې نفیسې نصیب له خوا پر مخ وړل کېږي او په اړوندو غونډو کې یې د بهسودو په لسګونو فرهنګپالې او لیکوالې مېرمنې برخه اخلي. دغه ټولنه همداراز د «صدای زن» په نوم ځانګړې چاپي میاشتنۍ هم لري، په دري ژبه خپرېږي، چې د بهسود مېشتو ښځمنو د کورنۍ، ټولنیز او سیاسي شعور د لوړولو په موخه اړین او ګټور مطالب لري.

۱۴- د علم کاروان:

دغه ټولنه چې سږ کال یې په فعالیت پیل کړی او د ښوونځي د شاګردانو له پاره د ساینسي مضامینو کورسونه جوړوي او هم په اونۍ کې یوه ادبي ناسته لري او د هغو ځوانانو له پاره چې د ادب په ډګر کې نوی ګام ایښی او غواړي مخکې لاړل شي، یوه ښه لارښوونه کوي. نوموړی مرکز تر اوسه کو مه خپرونه نه لري. مسوول مشر په نوبتي توګه ټاکل کېږي او چارې یې پرمخ بیایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم- لیکنیزې، غږیزې او انځوریزې رسنۍ

(۱)چاپي یا لیکنیزې رسنۍ

عهد مجله:

عهد په میدان ښار کې له ګوربت مجلې وروسته دویمه ازاده علمي، فرهنګي او ټولنیزه مجله ده، چې په یاده سیمه کې تاسیس او د ۱۳۸۲ لمریز کال په زمري میاشت کې یې لومړۍ ګڼه له چاپه راووته. د دغې مجلې د امتیاز خاوند د عهد ټولنه ده او د مسوولیت چارې یې د د غې سیمې د ځوان شاعر او لیکوال ښاغلي انجنیر حیات الله او مرستیالانو هر یو ډاکټر سمیع الله او ډاکټر محمدزاهد له خوا پر مخ وړل کېدې. عهد مجلې د اسلامي او ټولنیزو مطالبو ترڅنګ د ښکلو نویو معلوماتو او مطالبو په خپرولو سره په میدان ښار او نورو پښتني سیمو کې د زیات شمېر لوستونکو ادبي او فرهنګي تنده ماتوله،پنځلس ګڼې یې خپرې شوي، خو له بده مرغه له پنځه کالو را په دې خوا دغه خپرونه د مالي ستونزو له امله وتړل شوه.

اذان مجله:

اذان په میدان وردګو ولایت کې ازاده علمي، دیني، فرهنګي او ټولنیزه ادبي مجله ده، چې په یاده سیمه کې تاسیس او د ۱۳۸۵لمریز کال په زمري میاشت کې یې لومړۍ ګڼه له چاپه راووته. د دغې مجلې د امتیاز خاوند د افغانستان د ټولنیزې اصلاح او پرمختګ ټولنې (جمعیت اصلاح) ده چې د دې ټولنې د میدان وردګو ولایت د څانګې له لوري چاپېږي. د مسوولیت چارې یې د استاد ګل حمید حمیدي له خوا پر مخ وړل کېږي. اذان مجله کې زیاتره د پوهنتون د استادانو دیني لیکنې خپرېږي، خو سیاسي او ټولنیزې لیکنې هم خپروي، کله کله د شعر او ادب پاڼه هم لري، د تاریخ پاڼې په نوم یوه ځانګړې پاڼه هم په کې شته او د دې ولایت تاریخي سیمې په کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

معرفي کيږي، چې د نوي نسل د معلوماتو د زياتوالی لـه پـاره يـو غـوره ګـام دی. اذان که همداسې پرمختګ وکړي، په سيمه کې به يې لوستونکی نـور هـم زيـات شـي، د ښکلو نوو معلوماتو او مطالبو په خپرولو سره په ميدان ښار او نورو پښـتنو سـيمو کـې د زيات شمېر لوستونکو ادبي او فرهنګي تنده ماته کړې ده. تر پنځلسو زياتې ګڼې چـاپ شوې دې.خو اوس يې نامعلومو دليلو له امله نه چاپ کيږی.

ميدان ځوانانو مجله:

دغه مجله چې په مياشت کې يـو ځـل چـاپيږي، د ۱۳۸۵لمريـز ديارلسـمه ګڼـه يـې زموږ تر ګوتـو رارسـېدلې ده، پـه زړه پـورې خبـرې، معلومـاتي او پرمختيـايي مطالـب خپروي. د دغې خپرونې د مسوولیت چارې د ليکوال همت الله امين زي له خوا پر مـخ وړل کيږي. دغې مجله د غوره مطالبو او ليکنو په خپرولو سـره زيـات لوسـتونکي پيـدا کړي دي.

دريځ:

د دريځ په نوم مهالنی په ۱۳۸۵ لمريز کال کې تاسيس او په اتو مخونو کې په زړه پورې سياسي او ټولنيزې ليکنې او مطالب خپروي. دغـه جريـده پـه يـاده سيمه کـې د ليکوال محمداجمل ″هوډمن″ په مديريت او د عبـدالله ″شـېرزي″ پـه مرسـتيالی چلېږي. دريځ له ځوان نسل سره مرسته کوي، څو د هغوی سياسـي، ملـي او ټـولنيز شـعور لـوړ کړي او وکولی شي د هېواد ملي ګټو، ټيکاو، سـولې او پرمختـګ تـه وفـادار او لېوالـ پاتې شي او د سياسي غولونو، افراطيت، بې خبرۍ، غفلت او ړانده تقليد له ښکار کېدو څخه د ځان د ژغورلو وړتيا ترلاسه کړي.

منه مجله:

منه مجله د منې ګل مشاعرې کمېټې له خوا په ۱۳۸۸لمريز کال کې تاسيس شـوې ده، دغه مياشتنۍ يوه علمي، سياسي، ادبي او ټولنيزه خپرونـه ده، چـې مسـول مـدير يـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګل اغا احمدي وردګ دی. د دغې مجلې تراوسه پورې یوازې یوه ګڼه له چاپه راوتلې ده.

ملي هدف:

ملي هدف چې په اونۍ کې یو ځل د میدان وردګو ولایت د اطلاعاتو او کلتور ریاست د نشراتي ارګان له خوا خپرېږي، په اتو مخونو کې بېلابېل علمي، ټولنیز، ادبي او اخلاقي مطالب ځایوي، خو ادبي برخه یې تر نورو هغو درنه ده. په دغې اونیزه کې د ښکلو تخلیقي ټوټو او شعرونو ترڅنګ ادبي تیوریکي مضامین هم راځي، چې ځوان لوستونکي له اوسنیو نویو ادبي لارو چارو سره اشنا کوي. د دغې خپرونې د مسولیت او مدیریت چارې د میدان د ځوان لیکوال او فرهنګپال ښاغلي اورنګ مختار له خوا سمبالېږي.

وړانګه مجله:

وړانګه میاشتنۍ د میدان د ځوانانو خپلواکه کلتوري، ادبي او ټولنیزه خپرونه ده، چې د امتیاز خاوند یې استاد عبدالجبار ابراهیم خېل دی. دغه مجله د ښاغلي استاد وحید الله همراه، استاد احمدزي افغان او محمد احسان تر کتنې لاندې په یاده سیمه کې د شپاړسو مخونو په لرلو سره د ښاغلي محمدعثمان په مسوولیت په زړه پورې ادبي، کلتوري او ټولنیز مطالب خپروي.

پېزوان:

پېزوان د میدان وردګو ولایت د ښځو چارو ریاست مهالنۍ خپرونه ده، په ۱۳۹۱لمریز کال یې لومړۍ ګڼه چاپ شوې ده، چې د تکړه لیکوالې او د ښځو د چارو د اوسنۍ ریيسې آغلې وحیدې ښکلې او یو شمېر نورو میدان مېشتو لیکوالو تر کتنې لاندې خپرېږي، مسووله یې پیاوړې لیکواله او خېړونکې وحیده ښکلې او مرستیاله یې محموده تقوا ده. دا مجله هم په یاده سیمه کې په ځلوېښتو رنګه مخونو کې د میدان

(c) ketabton.com: The Digital Library

مېشتو ښځمنو د کورني، ټولنيز او سياسي شعور د لوړولو په موخه اړين او ګټور مطالب لري. په ياده مياشتنۍ کې د ښځو د حقونو د ساتنې، پر هغوی د تېري د مخنيوي، په ټولنه کې د ښځمنو د رول او همدارازنورې اخلاقي او روزنيزې ليکنې او مضامين راغونډېږي. د يادونې وړ ده چې د ښځو چارو رياست مخکې کومه نشريه نه درلوده.

وينښ:

وينښ په اونۍ کې يو ځل د ميدان وردګو ولايت د اطلاعاتو او کلتور رياست د خپرنيز ارګان په توګه خپرېږي، په دغې مجله کې بېلابېل علمي، ټولنيز، ادبي او اخلاقي مطالب ځايېږي، خو ادبي برخه يې تر نورو هغو درنه ده په دې خپرونه کې د ښکلو تخليقي ټوټو او شعرونو ترڅنګ ادبي تيوريکي مضامين هم راځي، چې ځوان لوستونکي له اوسنيو نويو ادبي لارو چارو سره اشنا کوي. د دغې خپرونې د مسووليت او مديريت چارې ځوان ليکوال او فرهنګپال د ميدان وردګو د اطلاعاتو اوکلتور رييس ښاغلی محمداورنګ مختار له خوا سمبالېږي.

سرچشمه:

دغه مهالنۍ د ۱۳۹۱ لمريز کال په زمري کې تاسيس او په خپلو څلورو مخونو کې د غوره سياسي او ټولنيزو مضامينو په خپرولو سره ډېر لوستونکي لري. د دغې خپرونې د امتياز خاوند انجمن سرچشمه دی او د مسوليت چارې يې د ښاغلي بسم الله ″نادري″ له خوا سمبالېږي. نوموړی نشريه په درې ژبه خپرېږي.

مشوره:

دغه جريده د ميدان وردګو ولايت د ولايتي شورا خپرونه ده، چې په مياشت کې يو ځل چاپېږي، ديارلسمه ګڼه يې زموږ تر ګوتو رارسېدلې ده، ډېر په زړه پورې خبري، معلوماتي او پرمختيايي مطالب خپروي. د دغې خپرونې د مسووليت چارې د ليکوال سميع الله ″اتل″ په مرسته د ښاغلي عتيق الله ″ابراهيمي″ له خوا پر مخ وړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي. دغه جریده په بې پوښه شپږو ساده مخونو کې د غوره مطالبو په خپرولو سره زیات لوستونکي لري.

ځلانده راتلونکې:

دا د ولایت د مقام ځانګړې مهالنۍ خپرونه ده چې وخت ناوخت په کتابي بڼه د اطلاعاتو او فرهنګ ریاست په اهتمام خپرېږي، هره ګڼه یې ۱۰۳مخونه لري او هر ځل درې زره ګڼې چاپیږي او په وړیا ډول د ولایت ټولو برخو ته رسیږي.

د منځپانګې له مخې د دغې خپرونې مطالب یوازې سیاسي رنګ لري، چې د ولایت د بېلابېلو ریاستونو کلني او شپږ میاشتیني رسمي راپورونه خپروي، انځوریز البوم هم لري، خو دا مهال یې خپرونې بندې شوې دي.

بدلون:

د بدلون اونیزه جریده د میدان وردګو ولایت د مقام له خوا په ۱۳۸۸لمریز کال تاسیس شوه او په شپږو مخونو کې د غوره سیاسي، ټولنیزو، فرهنګي او معلوماتي مطالبو او لیکنو ترڅنګ د بیارغونې پروژو په هکله معلومات له خپلو لوستونکو سره شریکوي. د دغې جریدې بنسټګر او مسوول چلوونکی ادم خان سیرت دی او د ښاغلي صبغت الله نیازي په مرسته یې چارې پر مخ وړل کیږي.

ګلبڼ:

د ګلبڼ علمي، ټولنیزه او ادبي مهالنۍ د ۱۳۹۰ لمریز کال په چنګاښ کې د میدان وردګو ولایت د ښاروالۍ فرهنګي ټولنې له خوا تاسیس شوه. دغه جریده زیاتره د ښاروالۍ اړوند پروژو په هکله مطالب خپروي، ددې ترڅنګ د ځوانانو د علاقې وړ بېلابېل معلوماتي، روزنیز او اخلاقي مطالب لري. ټولنیزې او ادبي برخې هم لري، بنسټګر یې د میدان ښار ځوان ښاروال انجنیر محمود امیري دی او د مسوولیت چارې یې د ښاروالۍ ادارې په غاړه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرمختګ:

د ولایت د مقام له دفتر څخه خپرېده او د ۱۳۸۹لمریز کال په سر کې د اونیزې په بڼه یې څو ګڼې چاپ شوې، چې اوسمهال یې خپرونې د ناڅرګندو دلایلو له مخې بندې شوې دي.

غښتلي ځوانان:

دا ټولنیزه معلوماتي او ادبي مهالنۍ خپرونه ده، چې د اطلاعاتو او فرهنګ ریاست د ځوانانو عمومي مدیریت خپرنیز ارګان دي،موسس او د امتیاز خاوند یې محمد اورنګ مختار، مسوول مدیر یې محمد نسیم رسا او مرستیال یې ایمل امرخیل دي. د تاسیس کال ۱۳۹۲ لمریز دي، تر اوس پورې یو ګڼه خپره شوې ده.

روغتیا:

دا هغه دوه میاشتنۍ طبی مجله ده، چې د میدان وردګو ولایت د عامې روغتیا ریاست له خوا خپرېږي، د تاسیس کال یې ۱۳۸۵لمریز دی.

دغه مجله که څه هم یوه ځانګړې خپرونه ده، چې یوازې د روغتیا په اړه طبي مطالب خپروي، خو ځینې نوي علمي او ټولنیز معلومات هم په کې خپرېږی. همدارنګه دغه مجله خپلو لوستونکو ته هر وخت د سیمه ییزو هر ډول ساري ناروغیو د نښو نښانو په اړه معلومات وړاندې کوي او د مخنیوي لارې چارې او لومړنۍ طبي لارښوونې په کې ښیي.

سپورت:

دا هغه دوه میاشتنۍ سپورتي مجله ده، چې د میدان وردګو ولایت د سپورت امریت له خوا خپرېږي، د تاسیس کال یې ۱۳۸۵لمریز دی.

دغه مجله که څه هم یوه ځانګړې خپرونه ده، چې یوازې د سپورت په اړه ګټور مطالب خپروي، خو کله ناکله د اولمپیک د نړیوالې کمېټې او سپورت نړیوال قوانین

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم په کې نشرېږي. همدارنګه دغه مجله خپلو لوستونکو ته هر وخت د سیمه ییزو لوبو په هکله خبرونه خپروي.

(۲)غږیزې رسنۍ:

د میدان غږ راډیو

د میدان غږ راډیو په میدان وردګو کې لومړنۍ خپلواکه او ناپییلې راډیو ده، چې د انټرنیوز په چوکاټ کې یې له نن څخه کابو څلورنیم کاله وړاندې په میدان ښار کې د لیکوال او ژورنالست عبدالله جمال تر مشرۍ لاندې په خپرونو پیل وکړ. یاده راډیو دا مهال د FM په ۸۹ څپو په ورځ کې ۱۴ ساعته خپرونې لري.

یاده راډیو اوسمهال د میدان ښار د سیمې په سلو کې ۹۲ ساحه تر پوښښ لاندې لري او د اورېدونکو شمېر یې ۶۵۰۰۰۰ تنو ته رسېږي. په پام کې ده، د دغې راډیو ځواك او د پوښښ ساحه زیاته شي او د ورځنیو خپرونو وخت یې هم له ١٤ څخه ١٨ ساعتونو ته لوړ شي. د دغې راډیو د ۱۲ دایمي او ۱۸ موقتو غړو په مرسته په ورځ کې د ۶ ځلي خبري سروېس پر خپرولو سربېره، په هره اونۍ کې ۲۰ خپرونې تولید او د هوا څپو ته سپاري. په خپرونو کې یې د کورنیو، ځوانانو، ماشومانو، دیني، روغتیا، کرنې، بدني روزنې، هنر ادب او فرهنګ، کار او زیار، تفریح، فرمایشي سندرې، حقوق او قانون، لیکونو، ټیلیفوني خبرو اترو، ګردیو مېزونو، مرکو، راپورتاژونو او نورې خپرونې شاملې دي.

میدان غږ راډیو یوه خپلواکه ولسي راډیو ده، چې په افغانستان کې د دیموکراسۍ، بیان آزادۍ او مدني ټولنې د پیاوړتیا او انکشاف لپاره کار کوي. میدان غږ راډیو تل د خپلو خپرونو له لارې د خلکو ستونزې او د هغو د حل لارې چارې خپرې کړي او په اړه یې د دولتي چارواکو نظرونه نشر ته سپارلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه انانس چې د يادې راډيو تګلاره په ډاګه کوي او په شپه ورځ کې په لسګونو ځله د راډيو له لارې خپرېږي، هوبهو يې دلته رااخلو:

"ميدان غږ راډيو ازاده ولسي راډيو ده. ميدان غږ راډيو د افغاني فرهنګ د پرمختيا او د خلکو د ملي معنوي او شعور د غوړېدا لپاره کار کوي. ميدان غږ راډيو هېوادوال په هېواد کې د امن ټينګښت او د هېواد بيارغونې او سمسورتيا ته رابولي. د سولې غږ راډيو ټولې خپرونې ستاسو د نظرونو، غوښتنو، وړانديزونو او نيوکو په بنياد چمتو کيږي. ميدان غږ راډيو د FM په ۸۹ څپو اورېدلای شئ".

د اورېدونکو د شمېر له پلوه د ميدان غږ راډيو په خپرونو کې "ګېډۍ ګلونه" خپرونه لومړی مقام، "لټون" خپرونه دويم او د مشاعرې خپرونه درېيم مقام لري. د مشاعرې په خپرونه کې د ميدان وردګو د ځوانو شاعرانو د اونيزې مشاعرې ټول ثبت کړای شوی جريان کټ مټ خپرېږي.

ميدان غږ راډيو تر يو سلو پنځوسو تنو زيات ځوانان چې ډېری يې د دارالمعلمين محصلين، د مدني او فرهنګي بنسټونو غړي او د ښوونځيو ممتاز زده کوونکي دي، د ژورنالېزم د زده کړې له پاره لنډمهالو او اوږدمهالو کورسونو او ورکشاپونو ته معرفي کړل، همدا شان يې په پرکتيک لحاظ او عملي بڼه هم د خپرونو د پر مخ بېولو له پاره استخدام کړل، چې دا مهال نوموړي کسان په بېلا بېلو سيمه ييزو او ملي رسنيو کې ژورناليستک فعاليتونه لري.

د دغې راډيو د خپرونې د مسووليت چارې د عبدالله جمال او د ځوان او تکړه شاعر او ليکوال ښاغلي رحمت الله له خوا پر مخ وړل کيږي.

د ځوان غږ راډيو

دا هم د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالۍ په سيمه کې يوه بله نوې راډيو ده، چې په دې وروستيو کې يې په اړونده سيمه کې په خپرونو پيل کړی دی. د ځوان غږ راډيو اوسمهال په شپه او ورځ کې څلور ساعته خپرونې لري، چې په هغو کې د پښتو ښکلې موسيقۍ، سيمه ييزو خبرونو او نورو خپرونو ته ځای ورکړل شوی دی. د يادې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راډیو مسوولین وايي، چې دوی به هڅه وکړي،څ و پـه راتلـونکې کـې د دغـې راډیـو وخت او خپرونو ته پراختیا ورکړي.

جلرېز غږ راډیو

جلرېز یوه بله راډیو ده، چې د میدان وردګو ولایت د جلرېز ولسوالۍ په سیمه کې یې په دې وروستیو کې په خپرونو پیل کړی دی. د یـادې ولسـوالۍ پـه ډېـری اړونـدو سیمو کې یې خپرونې اورېدل کېږي. جلرېز غږ هم لکه د نورو میـدان شـتو راډیوګـانو په څېر د خلکو له ذوق او علاقې سره سمې خپرونې کوي. د دغـې راډیـو پـه خپرونـو کې پر سیمه ییزو خبرونو سـربېره نـورې پـه زړه پـورې تفریحـي، ټـولنیزې، سیاسـي او دیني اخلاقي خپرونې او مطالب له چمتووالي وروسته د هوا څپـو تـه سـپاري، چـې پـه یاده سیمه کې یې زیات شمېر اورېدونکي پیدا کړي دي.

سولې غږ راډیو

سولې غږ یوه بله راډیو ده، چې پـه یـاده سـیمه کـې یـې پـه دې وروسـتیو کـې پـه خپرونو پیل کړی دی. د میدان ښار په ډېری اړوندو سـیمو کـې یـې خپرونـې اورېـدل کېږي. ډیوه هم لکه د نورو میدان وردګو شتو راډیوګانو پـه څېـر د خلکـو لـه ذوق او علاقې سره سمې خپرونې کوي. د دغې راډیو په خپرونـو کـې پـر سـیمه ییـزو خبرونـو سربېره نورې پـه زړه پـورې تفریحـي، ټـولنیزې، سیاسـي او دینـي اخلاقـي خپرونـې او مطالب له چمتووالي وروسته د هوا څپو ته سپارل کېږي، چـې پـه یـاده سـیمه کـې یـې زیات شمېر اورېدونکي پیدا کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳)تصویري رسنۍ

ملي ټلویزون

که څه هم په دغه ولایت کې د هېواد د ځینو نورو ولایتونو په څېر د ولایتي کومه اداره نه ده موجوده، خو په ۱۳۸۴لمریز کال په دغه ولایت کې د اطلاعـاتو او فرهنـګ ریاست په چوکاټ کـې د ملـي راډیـو تلوېزیـون اداره جـوړه شـوه، چـې د هندوسـتان حکومت او ولایتي بیارغونې ډلې [P-R-T} لـه خـوا ورتـه یـو زیـات شـمېر تخنیکـي وسایل برابر شول، چې تر اوس یې خپرونې نه دي پیل کړي.

د نوموړي ولایت د اطلاعاتو او فرهنګ ریاست چارواکو په وینـا، پـه دې ولایـت کې تر اوسه کومه دولتي او شخصي تصویري رسنۍ نه شته. یوازې ملـي تلوېزیـون پـه ورځ کې څو ساعته د هېواد ملي تلوېزیون خپرونې نشر کوي.

ویل کیږي چې په نږدې راتلونکي کې د دې ولایت ملي تلوېزیون خپلې خپرونـې او په څنګ کې یې یو خصوصي رادیو تلوېزیون چې تجـلا نـومیږي، خپلـې خپرونـې پیلوي. په همدې هیله

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم- د مشاعرې تاريخي پس منظر ته لنډه کتنه

مشاعره:

تر ټولو د مخه بايد موږ په دې پوه شو، چې مشاعره څه ته وايي؟

د دغې پوښتنې د ځواب په لټه کې به موږ فرهنګونو ته رجوع کوو، او د فرهنګونو له پاڼو به د مشاعرې په مفهوم ځان پوهوو.

د غياث مولف مولوی غياث الدين رامپوری(۱۲۰۰ـ۱۲۶۸ه ق) کښلی دی:

((مشاعره: به ضم ميم و فتح عين بر وزن مفاعله با هم شعر خواندن))

د فرهنګ انندراج مولف ليکی:

((مشاعرة بالضم و فتح عين ورا (ع) نبرد کردن به شعر با هم))

مرحوم دکتر معين د خپل مغتنم فرهنګ په دريم ټوک کې د مشاعرې په وړانـدی کښلی دی:

((مسابقه کردن در شعر خواندن از بر)).

په فرهنګ نفيسی کې يې د مشاعرې معنی داسې راوړې ده:

((مشاعره: ماخوذ از تازی، نبرد کردن شعر باکسی)).

د فرهنګونو له لوړو کښنو خو دا څرګنده شوه، چې په شعر ويلو کې مسابقه او پـه خپلو منځو کې شعر لوستل او يا هم د کاغذ له مخې پـه شـعر لوسـتو کـې مسـابقی تـه مشاعره ويلی شي.

اوس چې مود مشاعرې په مفهوم ځان لږ څه پوه کړنو را بـه شـو دی تـه چـې، پـه شکلې او موضوعې لحاظ مشاعرې څو ډوله دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱)په شکلي لحاظ:

زما د معلوماتو له مخې د شکلیاتو له پلوه مشاعرې دوه ډوله دی:

الف ـ طرحی مشاعرې: په دې ډول مشاعرو کې یوه مسری، یا یوه غزله یا یو بیت یا قصیده د مشاعرې د طرحې په ډول وړاندې کیږی، او نور شاعران د طرحې له ردیف، قافیې او وزن سره برابر خپل شعرونه لیکې او مشاعرې ته یې وړاندې کوی، لکه د ښکارندوې پر قصیده مشاعره کې چې ټول شاعران د قصیدې قافیه، ردیف او وزن له پامه نه دی غور ځولی:

د مثال په ډول د ښکارندوې غوری د قصیدې مطلع ده:

د پسرلي ښکلونکې بیا کړه سینګارونه
بیایې ولونل په غرونو کې لالونه

د دې قصیدې استقبال زموږ شاعرانو داسې کړې دی:

دا را شنه شوه دغاټول ریدي ګلونه
که نیولی غره لمن کې سره لالونه

(س.ش)

بیا یی وځکل له کوم خمه جامونه
دا د هسک پیغله چې ناځې له جنونه

(استاد بینوا)

بیاله ښه پورته کیږی ښه ږغونه
ته وا راغله د بلبلو بهیرونه

(علامه حبیبی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پسرلې په راتلو خوښ شوه آسمانونه

دا پـه جـار چـې رعـدو وهـل ډولـونه

(پوهاند رښتین)

ب، آزادې مشاعرې: په دغه ډول مشاعرو کې د ردیف قافیې او وزن د سـاتلو قیـد نشته په یوه ټاکلې موضوع کې شاعران له خپل ذوق سره سم شعرونه لیکې.

(۲)په موضوعې لحاظ:

په موضوعې لحاظ مشـاعرې پـه ډېـرو موضـوعونو پـورې اړه نیسـي، لکـه پسـرلنۍ مشاعرې، خزانې مشاعرې (لکه د ادبی ټولنې صوبه سرحد تهکال له خوا چې د ۱۹۴۸ع کال د جنوری په ۱۶شوی ده.).

د مشرانو او ادیبانو په قبرونو د کلیزو غونډو مشاعرې، دهر کلیـو مشـاعرې تعزیتـې مشاعرې، ملی مشاعرې چې ځینې خاص ملی مسایل را چاپیروی.

په پښتو ادبیاتو کې د دغو مشاعرو ټول انواع موږ لرو، او په هره موضـوع کـې یـوه دوې نه چې څوڅو مشاعرې په طرحې او آزاد ډول شوې دی، او په سل ګونو شاعرانو برخه پکې اخیستې ده.

د مشاعرو په باب د لوړ عمومې بحث له اوږدید و، چې صرف نظر وکړو، نـو بایـد اوس د پښتو په ادبیاتو کې د مشاعرو په سوابقو او لواحقو خبرې وکړو:

پښتو ادب او مشاعرې:

که چیرې د مشاعرې د تعریف په باب د فرهنګونـو دغـه ډول کښـنې((نبرد کـردن در شعر با کسی و مسابقه کردن در شعر)) ومنو. نو دلته خو موږ په ډاډه زړه ویلاې شو چې زموږ د ادب په تاریخ کې د مشاعرو تاریخ ډېر لرغونې دی او دا ځکه چـې زمـوږ د خاص اولسې سندرو نښلیدو تاریخ ډېـر زوړ او ناپایـه دی د اولسـې ادب دغـه برخـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ کيلوالو شاعرانو له لرغونو زمانو د چاربيتو، بدلو، داستانونو، بګټيو او نورو شعری فورمونو په چوکاټ کې پاللې ده.

تر کومه ځايه چې د دغې اولسې شاعرې روايات موږ ته معلوم دی، په دې شاعرۍ کې به کليوالو شاعرانو يا زموږ د پيښوريو وروڼو په اصطلاح اخونانو په خپلو منځو کې شعرې مقابلې کولی، د خيبر ادب مولف په دې باب کښلي دي ((... زمونږ پخوانو به دی شاعرانو ته ((اخون)) ويل، د هر اخون سره به لس پنځلس شاګردان وو، او د خپل اثر او نفوذ په مطابق به يې د خپلې علاقی حدونه ټاکلي وو، بل اخون ته دا حق نه و حاصل چې په هغه حدونو کې مجلس وکړی.هو! که د يوی علاقی اخون غوښتې چې د يوی بلې علاقی اخون سره د خپلو شاګردانو تر ځان لاندې کړي، نو هغه ته بايده وو چې وړومبی خپل مد مقابل ته خبردارې ورکړی، دخبردارې نه پس به د مقابلی د پاره يو ځای وټاکلې شو، دواړه اخونان به سره د خپلو شاګردانو او نغارو په مقرر شوی وخت يو بل ته مخامخ شو.

تماشګير به ترې چارچاپيره را پنډ شو، وړومبی به د شاګردانو مقابله وشوه، د هغوې نه پس به استادان سره خوله په خوله شو، يو اخون به د چاربيتې سر کيښود بل به پرې فی البديهه کړی سوره کړه. دا شان به دواړو وار په وار د سر پورې يوه يوه کړی تړله په دې شعرې مجادله کې به چې د کوم استاد قافيه تنګه شوه، هغه به پړ تسليم شو، سره د خپلو شاګردانو او نغارو به د فتحياب اخون په پښو کې پريووت او د هغه استادی به يې ومنله)) په لوړو خبرو به زه دا هم زيات کړم، چې د اخونان په دغسې شعرې مسابقو او مقابلو کې به په لوړ شکل شعرې مقابلو سر بيره ځينی داسې پاړکی هم طرفيننو يو بل ته ويل، چې اړونه او معماوی به پکې نغښتې وی، يوه اخون چې به داسې پاړکی ووايه بل مجبورو، چې په منظومو الفاظو کې خپل مقابل طرف ته د هغې معما ځواب ووايی. د((خيبر ادب)) د مولف خبرې د ځينو شاعرانو په لاندنيو اشارو کې هم تاييديږی لکه:

د تيمور شاه ابدالی (۱۱۸۶ـ۱۲۰۷) د زمانی اولسې شاعر شيخ احمدخان چې د خپلې يوی چاربيتی په کسر کې ويلی وو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه ((احمـد خـان)) وایـم خـوږې مسـرې سـندرې
خاونـده خدایـه د العـین کـړې لـه مـا لـرې
د شـاعرانو کـه پـه مـا راشـی لښـکرې
نـه تـرې ویریـږم کـه د بـاب کـوی کـه غـورې
میـر کـې بـلا دی د سـنمدرو پـه مسـرو کـې
د لېونـو پـه شـانی ګـرځم مـدام غـرو کـې
بـل مـې بازګـل دی چـې مـدام کـړی چپاوونـه
پـه زړه مـې اوړی د غمونـو امبارونـه

د دیارلمسی پیړۍ بل اولسی شاعر شیرمحمد هم ویلی دی:

په وطن ډیر شوه شاعران

هریو ویل که له ځان

نه ګوری ردیف ته هر شاعر د خپل ځان غورې کاندې

له شعرم خبرې کاندې

کم یې نه وایم په انصاف

پوچ مې په چا نه وځی که شاعران د ټول جهان راشی

ځنګ ته مې مدام راشی

زړه مې راغلې په جوش

په شان د سین که خروش

څه وکړمه خدایه لیری شاګردان شونا

زړه مې په ګویان شونا

د۱۲۰۰ه ق د حدودو اولسی شاعر بیګ محمد چې ویلې وو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دونه شاعرانو کې دازه بیګ محمد بس یمه

ښه یم یو په لس یمه

پخوا مې شاعرې کړه اوس مې شغل په رباب کې

ومې لید کتاب کې

تیر شه ای شاګرده په شاعر باندې مې وار دي

سپی په لکی نار دي

ګرځم شاعرانو کې چا نه کړه پله سم دما

زړه شو پی قلم دعا

د ظریف خان(۱۲۶۴ـ۱۳۲۴ه ش) دیوی سپری بدلی لاندې بند د خیبر ادب د یـوی برخې ښه تایید کوی، دی وایی:

که وایی ظریف خان چې په ژړا مې سترګې سری دي

کومه د ځان ویر

راغلې شاعران دی وړاندې ایښې نغاری دی

اوس څه وکړو تدبیر

له خپلې شعر جاری دی د ظریف دغه مسرې دی

ګفتار که الله میر

له دغو شعری نمونو څخه هم دا څرګندیږی، چې زموږ په اولسې شـاعرې کـې لـه پخوانه شعرې مسابقې او مقابلې موجودی وی، او تر اوسه یې لاېولګی په کلیوالو سیمو کې لیدلې کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لوړ بحث کې خو مو دا خبرې وکړې، چې زموږ په اولسې شاعرې کې خو دغه ډول شعرې مقابلې شته او موږ د فرهنګو په روایت د خپلو اولسې ادبیاتو دغه ډول شعرې مقابلو ته د مشاعرې یو ډول ویلای شو.

زموږ د شفاهې ادب د خاصو اولسې سندرو تر څنګه په عامو سندرو کې هم د خلکو سندرې فاضل او دانشمند مولف((دوړو مشاعرې))

ضبط کړې دی، چې دغه سندرې د ماشومانو په سویه ځینی منظومې دی، چې ماشومان یې د سوال او ځواب په بڼه په خپلو منځو کې سره وایی.

اما زموږ په لیکنې ادب کې یوه معلومه تاریخې مشاعره د لوی خان له دی لاندې غزلی را زیږی.لوې خان خوشحال خان خټک(۱۰۲۲ـ۱۱۰۰ه ق)یوه غزله داسې ویلې وه:

لکه زه په یار مین یم بل به نه وی مین هسې

لکه زه پسی غمجن یم بل به نه غمجن هسې

د لوې خان دانشمند زوی عبدالقادر خان خټک(۱۰۶۳ـ۱۱۲۵ه ق)بیا د لوړی غزلی قافیه داسې ور واړوله.

لکه زه په یار مفتون یم، بل به نه وی مفتون هسې

لکه زه پسې محزون یم، بل به نه وی محزون هسې

او ددې غزلی په پاې کې یې په شاعرانه غرور داسې وویل:

دا غزل په پښتو ژبه چې بیان عبدالقادر کړه

دروغجن یم که بې خانه وایې بل یو پښتون هسې

د عبدالقادر خان خټک دې شاعرانه غرور د ده هم مهالی نور پښتانه شاعران وهڅول چې د ده ځواب ووایې، په همعصرو کې:اشرف، عثمان، صدر خوشحال، غفور، عبدل، معزالله د عبدالقادر خان ځواب کړی دي او بیا محمدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحبزاده(۱۱۰۹ـ۱۲۲۰ه ق)هم په دی مشاعره کې ګډون وکړ او د عبدالقادر خان خواب یې ووایه، او په دی ډول د پښتو په لیکنې ادب کې دغه تاریخې مشاعره رامنځ ته شوه.

فاضل او دانشمند استاد پوهاند عبدالشکور رشاد کاږی چې: ((په مشاعره کې په لوړو یادو شوو شاعرانو سر بیره: معاذالدین خټک پیرمحمدکاکړ، قنبرعلی خان اورکزی، مسافر مروت.

میرزا حنان بارکزی، عبدالعلی اخونزاده کاکړ، مولوی صالح محمد هوتک، سید رسول رسا او بهایی جان صاحبزاده کشانې هم برخه اخیستې ده، خو پیرمحمد کاکړ، میرزا حنان بارکزی، مولوی صالح محمد هوتک، او بهایی جان یی وزن ور اړولی دي)).

د ادبی ستوری دانشمند مولف بیا کاږی، چې! د دولسمی پیړۍ شاعران: سعیدخلیل او محی الدین د دې مشاعرې قافیه او اړولی او د هماغې تاریخې مشاعرې په استقبال یې غزلی ویلی دی، لکه محی الدین چې وایی:

یم په چا د زنخدان کې پریوتلي اسیر هسی

مدد ګار مې یې له یاره بل څوک نشته نصیر هسی

سعید خلیل:

بند په چاه د زنخدان کې چې څوک پریووت اسیر هسې

نه مدد له چا نه غواړي نه یې خوښ وی نصیر هسې

دغه مشاعره زموږ د مشاعرو په تاریخ کې د تاریخې مشاعرې په نومه یادیږی، چې قاضی عبدالسلام زیارتی هم پر دغه مشاعره د تاریخې مشاعرې تر سر لیک لاندې خبرې کړی دی، پر لوړو خبرو د راقم الحروف زیاتونې دا دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغې مشاعرې د پښتو په ادب کې زیات شهرت او مقبولیت ګټلې دی او په وارو وارو په موقوتو او غیر موقوتو خپرونو کې چاپ شوی ده او د معاصرې دوری ډیرو نورو ادیبانو یې هم په استقبال شعرونه ویلې دی، لکه: کله چې زموږ لوی استاد علامه پوهاند عبدالحی حبیبی د تاریخچه شعر پشتو رساله په طلوع افغان کې خپروله، نو ددغې تاریخچې په ترخ کې یې ددغې مشاعرې قدیم ویناوال هم معرفی کړل، او د وینا وو په نمونو کې یې د همدې مشاعرې شعرونه را وړل، کله چې مشاعره ټوله نشر شوه، نو زموږ ځینی کندهاری شعرا یې هم وهڅول چې ددې مشاعرې استقبال داسې کړی دي:

اور لړونی د مجمر ځنګ ته وی پروت په قانون هسې

په مجلس د دلبرانو په دې شان وای ګلړون هسې

مرحوم استاد محمدګل نوری(۱۳۲۰ــ۱۳۹۳ه ق) هم ددې مشاعرې استقبال ډیر کړی دي، چې د غزلی مطلع او مقطع یې دلی راوړم:

لکه زه یم ستا په غم کې به نه وی پښتون هسې

ستا له غمه زه محزون یم، بل به نه وی محزون هسې

لنډ مضمون ډیره معنی تر ډیر ښه دی په رښتیا

دا مضمون چې نوری جوړ کې بل به نه وی مضمون هسې

د پیښور جمهوریت مجلی هم د۱۹۶۰ــ۱۹۶۱م کلونو ترمنځ ګڼو کې د هسې لرغونې تاریخې مشاعره پر له پسې په څو ګڼو کې خپره کړی ده، چې بیا یې معاصرو ادبیانو هم استقبال او مطابعت کړی دی، لکه په لاندې غزلو کې:

بیا د زړه په مملکت مې کړه ترکانو شبخون هسې

رودله سترګو مې بهیری چې به نه وی جیحون هسې

شاعر په مقطع کې وایی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې ښکلیو ښکلیو ټکیو پښتون هم کله جوړیږی

سور کفن یې وی په وینو پیژندی شی پښتون هسې

او په همدې مجله کې خپره شوی بله غزله:

زړه مې سل ځایه زخمی دی نن چې وینم پښتون هسې

در په در خوار وزار ګـرځی نالان هـــسې زبـون هسې

زموږ په قدیمو لیکنېو ادبیاتو کې د ((هسې)) له مشاعرې پرته بله مشاعره موږ ته نه ده معلومه، مګر قاضی عبدالحیم اثر سالارزی په خپله یوه مقاله کې کښلې دی چې:

((د هسې تر مشاعرې وروسته یا ورسره معاصره د ((ورووړو)) یو بلـه مشـاعره هـم پښتنو قدیمو شاعرانو کړی ده، لکه د عبدالحمید مومند (۱۰۸۰ـ۱۱۴۸ه ق) دغه غزله:

((درد دمینی کړم و مرګ ته قریب ورو ورو

له علاجه مې لاس وکیښ طبیب ورو ورو))

او په دې مشاعره کې: ابراهیم متی زی، افضـل کاکاخیـل، مصـری خـان ګګیـانی، حسین، عبدالحمید مومند، نواز خټک، معزالله مومند، کاظم خان شیدا، دوسـت محمـد، نانی حمید(بیدل هشنغری) او عبدالله محزون برخه لرلی ده)).

کله چې ما د حاجی جمعه دیوان چاپ ته برابر اوه، نو د ده د دیوان د دغې غزلی:

((نن د باغ په لوری تله که صنم ورووړو

په خـــــمار کاته که هـمدم ورووړو))

په ارتباط مې غوښتل چې دا غزله هم ددې مشاعرې پـه پیـروۍ ویـل شـوی غزلـه وبولم، ډیر محترم استاد ستر محقق پوهاند رشاد زه له تیروتنې وژغـورلم، او را تـه یـې ووی چې دا مشاعره نه ده، په طرحی مشاعرو کې د ردیف، قافیی او وزن ساتل ضـرور

(c) ketabton.com: The Digital Library

وی، او د جمعه او نورو دغو ټولو شاعرانو په غزلو کې دغه قانون نه دی ساتل شوی، نو له محترم استاد پوهاند رشاد څخه په مننه مې هغه بحث له خپلو ليکنو وايسته.

اوس به د اثر افغانی خبرې په خپل ځای پريږدو، او را به شو اصلی مقصد ته چې: هغه د مشاعرو تاريخ دی په لرغونی مدون ادب کې بلـه داسې مشاعره مـوږ تـه نـه معلوميږي.

مګر کله چې د شلمی عيسوی پيړۍ په اوايلو کې په لـره پښتونخوا کې د پښتنو ملي غورځنګ پيل شو، او د همدې پيړۍ د لومړۍ نيمايي په اواخرو کې پـه افغانستان کې زموږ مشرانو پښتنو عالمانو پښتو روزلو ته مـلا وتړلـه نـو د کـوزې پښتونخوا ملـی نهضت او د برې هغې ادبی نهضت زموږ په ادب کـې د مشاعرو لـه ودی سـره مرسته وکړه او لروبر په سل ګونو، سياسی، ملی، تعزيتـی د هرکليـو او پـر مزارونـو مشاعرې وشوی، د ځينو مشاعرو رويدادونـه هـم چـاپ شـول. د پښتو د ودی ټـولنې رامنځ تـه شوی،چې د دغو ټولنو په اهدافو کې د مشاعر جوړول شامل وو، دا چې دغـه بحـث مويو څه مستند وړاندې کړی وی، نو زه به د پښتو روزنی په مراکزوکې د شتو اسنادو له مخې د مشاعرو سير وڅيړم.

د پښتو مراکز او مشاعرې:

د پيړيو په پوړيو کې: غور، کندهار، پيښور، کوټه، ننګرهار او بيـا وروستـه کابـل د پښتو پالنې د مراکزو حيثيت در لود، البته غور د پښتو روزنی خپل پخوانې عظمـت لـه لاسه ورکړی دي، خو په نورو مراکزو کې لاتر اوسه وسه، يا زمـوږ د پښتنو پـه ذاتـی ذوق او کله هم د پاليسيو له مخې پښتو پالنې ته هڅه شوی ده، او دغو هڅو په معاصره دوره کې زياته وده موندە، چې له دغو هڅو سره جوخت پښتو مشاعرو ته هـم توجـه وشوه، لاندې به زه په دغو مراکزو کې شوی مشاعرې در وښيم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱)په پېښور کې:

کله چې په لره پښتونخوا کې د آزادی خواهانو مبارزه له انګریزی استعمارګرو سره ګړندي شوه، نو دغي مبارزی سره ادب هم ملګری و، مبارزینو او مفکرینو به غونډې کولی دغونډو په ترخ کې به مشاعرې کیدی د دغو ملی مبارزو په جریان کې چې کومې مشاعرې شوی دی، دهغو مشاعرو زیاتره اشعار زموږ د ژبی د معاصرو اشعارو له ډیرو ښوفکری اثارو څخه ګڼل کیږی.

دلته یوه بله خبره هم د یادونې ده، چې د ملی او استعمار ضد مبارزینو د مشاعرو ترخنګ استعماری دولت او د هغو ګوډاګیو هم د دغو ملی مشاعرو د بې پدله کولو له پاره په اسلامیه کالج کې مشاعرې کولی.

یوه له هغو مشاعرو څخه چې په ۱۹۲۶ع کال په اسلامیه کالج کې شوی وه، په دې طرح وه:

((نظاره که غواړی راشه لیلا پریږده))

اما په مقابل کې چې کومې مشاعرې د انجمن اصلاح الا فاغنه له خوا شوی دی ټولی ملی رنګ لری ددغو مشاعرو طرحی دا دی:

((که زلمی چیری په خپل وطن قربان شي))

((جنګ د آزادی له همیشه زلمی وتلی دی))

((خاونده ته ودانه کړی زموږ د یووالی حجره))

((نه کلونه د غلام په غلامی کې

((که خازی شنی مې په قبروی ولاړی))

((که دی خیال د آزادی د خپل وطن وی))

د لومړی طرحی مشاعره د۱۹۲۷ع کال پسرلی په اتمانزو کې د انجمن په کلیزه جلسه کې شوی وه، او مرحوم خلیق صاحب(۱۳۵۶ه ق مړ) یی یاد داسې کړی دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

داېي طرحه وه که یاد دې هغه آن شی!

((که زلمی چیرې په خپل وطن قربان شی))

په دې لوړه مشاعره اعلی او انتخابی نظمونو ته تحفی او انعامونه هم ورکړل شوی وو.

د شپږمی طرحی مشاعره۱۹۲۸ع کال په پسرلی کې د حاجی عبدالغفار تر صدارت لاندې شوی وه، او دوړاندې کال د مشاعرې په ډول په دې مشاعره کې هم انعامونه ورکړل شوی وو، د دوهمس طرحی مشاعره د ۱۹۳۰ع کال د اپریل په ۲۱ نیټه بیا په اتمانزو کې شوی وه، د دریمی طرحی شعر د پښتو مشهور ملی شاعر فضل محمود مخفی صاحب(۱۸۸۴ـ۱۹۴۷ع)دی، چې د پښتنو ستر مشر خان عبدالغفار خان خپل کتاب زما ژوند او جدوجهد ور ته اهدا کړی دی.

د پنځمی طرحی شعر د خان عبدالغنی خان دی، خو د دغو طرحو مشاعرو تاریخ مې یې نه کړ پیدا. د دغسې سیاسی او ملی مشاعرو ترڅنګه ورو ورو ادبی مشاعرو ته هم مخه وشوه. دغه مهال د نوښار ادبی جرګه((د پیښور بزم ادب)) او نوری جرګې رامنځ ته شوی، دغو جرګو د ملی او سیاسی مشاعرو ترڅنګه ادبی مشاعرې هم پیل کړی، لکه د ژبپالنې ښاغلی او دانشمند لیکوال چې لیکې:

((د بزم ادب د جوړیدلو په وړمبی کال د رحمان بابا د کلیزې مشاعرې ډبره کیښوده شوه، او د دې اولنۍ مشاعرې مشر عبدالستارشاه مرحوم و. بزم ادب له ۱۹۳۷ع بیا تر ۱۹۴۹ع پورې پرله پسې د بابا په مزار غونډې او مشاعرې وکړی)) (ژبپالنه ص ۱۴۰ـ۱۴۱)

دغه ډول د نوښار د ادبې جرګې له خوا د ۱۹۳۸ع کال د اګسټ په ۲۰نیټه د لوی خان خوشحال خان په قبر مشاعره وشوه، چې طرحی یې دا وه:

((دلته په ایرو کې خلقه لعل د بدخشان وینم))

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې ډول د پښتو ادب د دغو دوونو میالیو پر مزار ونو د ادبی غونډو او مشاعرو جوړیدل پیل شول، چې دا دي تر اوسه جریان لری او له پیښوره سره بیره په کوټه او کابل کې هم د دوی په یاد مشاعرې شوی او کیږی.

د ادبی اتلانو پر مزارونو د مشاعرو په لړ کې د حمید بابا پر مزار مشاعرې هم د یادونې وړ دی چې دغه لړۍ له ۱۹۵۷ع کاله پیل شوی ده او پر دې مزار د یوی بلې مشاعرې بندو بست په ۱۹۷۲ع کال شوی و.

د شلمې پیړۍ د لومړۍ نیمایی په څلورمه لسیزه کې چې د سیاسی او ملی مشاعرو تر څنګ ادبی مشاعرې هم په شمال مغربی سرحدې صوبه کې پیل شوی، نو دغو خلکو سیاسی ملی او ضد استعماري مشاعرې هم کورت هیری نه کړی. د۱۹۳۹ع کال په پسرلی کې د سرحد د پښتو

ادبی جرګې یوه بله اجتماعی مشاعره وکړه، چې طرحی یې دا وه:

((د شیر شاه په شان نظام د افغان و کړه))

بله ملی مشاعره د ۱۹۳۸ع کال په لومړنیو دریو څلورو میاشتو کې په تهکال کې وشوه، په دې طرح : ((آزادی نشان په لاس فخر افغان راغي))

ددې مشاعرې خبر او د مرحوم خلیق صاحب شعر پښتون مجلې د ۱۹۳۸ کال د مې د اولی نیټې د ګڼې په ۱۰ مخ کې خپور کړی دي.

په شمال مغربی سرحد صوبه کې د مشاعرو جریان تر ننه ګړندې روان دي، چې له مفصلاتو سره د ټولو څیړل ځانله کتاب غواړی، موږ دلې صرف په دې پوه شوو، چې د پښتو په دغه ادبی مرکز کې مشاعرې کله او څنګه پیل شوی، چې ترننه پورې ګړندې روانې دی .

(۲)په کندهار کې:

په کندهار کې د پښتو مشاعرو په باب له ما سره کره او باورې مواد نه وو، نو اړ شوم، چې له استاد پوهاند رشاد څخه په دې خصوص کې پوښتنه وکړم، استاد را ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وويل، چې له ۱۳۱۰ه ش را پدې خوا په کندهار کې معاصرې مشاعرې پیل شوی دي، خو کله چې د کندهار ادبی انجمن جوړ شو، او پښتو مجله یې نشر کړه، نـو د مشـاعرو لپاره هم زیاته زمینه مساعده شوه.

د محترم دانشمند استاد پوهانـد رشـار لـه دې یـادونې پـه مننـه مـې د پښـتو مجلـې کلکسیونونو ته رجوع وکړه، ددې مجلو په پاڼو کې مې د درې مشاعرو څرک وایست د یوی مشاعرې طرح دا وه:

بخت تل کړی د هغو سره یارې ده

چې په ټینګه یې پاللې دینداري ده

په دې مشاعره کې: ولی محمد مخلص، غلام نبی، سید حسـن، مسـلم مـلا رحمـت الله، محمدعثمان خان پښتون، محمد ویس خان کاکړ، محمـد عیسـی او مولـوی خـادم برخه اخیستی وه.

د بلې مشاعرې طرح دا وه:

پـښتو بلبـل د پـښتـنو پر چمن بیا راغی

په سفر تللی ورک دلبر د وطن بیا داغی

دغه مشاعره د ۱۲۱۳ه ق کال د کـب پـه ۲۵ نیټـه شـوی وه، پـه دې مشـاعره کـې محمد ولی مخلص، رحمت الله، محمد عیسی او غلام نبی برخه اخیستی وه.

دبلی مشاعرې په باب چې د پښتو په پاڼو کې څه موندل کیـږی، هغـه د عسـکر پـه باب آزاده مشاعره ده، چې د ۱۳۱۳ه ش کال د حمل په میاشت کې د کندهار د فرقـې په باغ کې جوړه شوی وه، پدې مشاعره کې، مخلص، پښتون، خـادم، خـدایرحم، سـید حسن، غلام نبی او محمدشریف جانان برخه در لوده. ددغې مشاعرې کوم خبر چې پـه پښتو مجله کې خپور شوی دی هورې یې کښلې دی چې: څلورمه مشاهره اما مـا ددې مجلې له پاڼو همدا درې مشاعرې پیدا کړی، پر بلی یې پیبښ نه شوم، پـه کنـدهار کـې مشاعرې په لوړ ډول پیل شوی دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳)په کابل کې:

کله چې د کندهار او کابل د ادبي انجمنونو د يو ځای کېدو وروسته پښتو ټولنه جوړه شوه، دغې ټولنې د خپلو نورو هڅو تر څنګه پښتو مشاعرو ته هم وده ورکړه، او په لس ګونو مشاعرې ددغې ټولنې په اهتمام د مختلفو تقاريبو په وياړ جوړې شوې.

زما د معلوماتو له مخې په ۱۳۱۷ه ش کال د رحمن بابا مشاعره دغې ټولنې جوړه کړې ده، او د مشاعرې طرح د ښاغلي زمريالي دا مسرې وه:

((د پښتون خدمت په شان د رحمن و کړه)) په دې مشاعره کې: زمريالي سعدالله خان، خادم، الفت، محمدشريف حبيبي، محمدګل نوری، جرار، پوهاند رښتين او اخلاص برخه درلوده.

بله مشاعره د پښتو ټولنې د غړو له خوا د۱۳۱۸ه ش کال د ثور په مياشت کې وشوه، په دې مشاعره کې (چې طرح يې د مرحوم استاد خادم (۱۳۵۸ه ش مړ) دا مسرې وه: ((څه علاج دبهبود د وطن دي په کار))

مرحوم استاد الفت، اخلاص، زمريالي او مرحوم ميا او رادالدين برخه پکې در لوده.

د پښتو ټولنې له خوا مشاعرې په دې ډول پيل شوې، او کال په کال به په مختلفو موضوعونو او تقاريبو ددې موسسې له خوا مشاعرې کېدې، وروسته د رحمن بابا پسرلنۍ مشاعره او د پښتونستان د ورځې مشاعره د راډيو په تالار کې ثبتيدلې او رويداد به يې د کابل په مجله کې خپريده، د رحمن د پسرلنۍ مشاعرې يو رويداد مستقل هم چاپ شوی دی.

البته دا بايد ووايو: څومره کار چې پښتو ټولنې د پښتو مشاعرو له پاره کړی، هغه د هيرولو نه دی دغې موسسې د رحمن بابا د ۱۳۵۷ه ش کال پسرلنۍ مشاعره هم وکړه، اما تر هغې نيټې وروسته يې بيا بله مشاعره نه ده کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مشاعرو ابتکار اوس د قبایلو وزارت اخیستی دی، او په دې وروستیو دوو کلونو کې یې دری څلور مشاعرې کړی دی.

دلته دا هم د یادونې وړ ده، چې په تیرو څلویښتو کلونو کې له پښتو ټولنې سربیره د ځینو نورو فرهنګي موسسو له خوا هم مشاعرې شوی دی، لکه: د استاد اجمل ختټک پر دې غزل:

((ساقی چرته کاسه نیمه شراب لری که نه؟

په خوا کې چر ته چنګ ویار باب لری که؟))

د راډیو افغانستان له خوا مشاعره شوی چې رویدادیی په مستقل شکل چاپ شوی هم دي. په کابل کې د پښتو مشاعرو په باب همدو مره تفصیل بس دي، که نه وی یوازی هغه پښتو مشاعرې چې په کابل کې د پښتو ټولنې او نورو موسسو له خوا شوی معرفی یې یوه رساله غواړي.

(۴) په ننګرهار کې:

په ننګرهار کې د شوو مشاعرو په باب هم له ماسره څه خاص معلومات نه وو، په همدې توسن زه اړوم، چې په دې کې له محترم مشر څیړندوی عبدالله بختانی خدمتګار نه تپوس وکړم، د زیاتو مصروفیتونو سره سره یې له ما سره یوه ورځ دوه ساعته د ننګرهار په مشاعرو خبرې وکړی، چې د هغو خبرو لنډیز زه دلته وړاندې کوم.

په ننګرهار کې د مشاعرو پیل د مرحوم استاد الفت د اتحاد مشرقی (اوس ننګرهار) د اخبار له مدیریت سره اړه لری. کله چې نوموړی استاد الفت په **۱۳۵۲**ه ش کال د اتحاد مشرقی مدیر شو، نویی د همدې کال په میزان یا عقرب کې دغه شعر :

((چې په عالم کې د نفاق اورونه، نه بلوی

په اتفاق باندې راضی وی فسادنه جوړ وی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتحاد مشرقي په پاڼو کې خپور کړ ددې شعر په استقبال ډېرو شاعرانو شعرونه وویل، چې ټول د اتحاد مشرقي په پاڼو کې نشر شوي دي، او په طبیعي ډول یوه مشاعره ترې جوړه شوې ده.

بیا د ننګرهار یوه لیکوال او شاعر په اتحاد مشرقي کې خپل یو شعر د مشاعرې د طرحې په توګه وړاندې کړ، چې د هغه په استقبال هم شاعرانو شعرونه وویل یوه بله مشاعره ترې جوړه شوه، او شعرونه یې د هماغه اخبار پاڼو خوندي کړل، د شعر مطلع دا ده:

راځئ، غرونه ښارونه کړو نور نه او سو غارونو کې

سل قیامته تیر شول مونږ پراته یو په قبرونو کې

بیا بله مشاعره چې د اتحاد په پاڼو کې چاپ شوې، د لاندې طرحې په استقبال ده:

((بادونه د خزان غوټۍ خندا ته نه پرېږدي))

بله طرحي مشاعره، په دې مسرې جوړه شوې ده:

((که ویښ زلمي ومه وطن به کړم بیدار یو ځلي))

له ۱۳۳۰ه ش کال نه وروسته د ننګرهار د سیمې شاعرانو، لکه: خدمتګار ــ بینا، کمین، لیوال، قتیل او نورو وخت په وخت د ننګرهار په بیلا بیلو سیمو کې مشاعرې کړې دي چې د څو مشاعرو یادونه به بې ځایه نه وي، لکه:

د ۱۳۳۴ه ش کال په جدي کې د جلال اباد په ښار کې د دغو شاعرانو ترمنځ مشاعره شوې وه، چې په مشاعره کې د ځېړندوې بختاني د ویل شوي شعر مطلع دا ده:

میدان د سر بازۍ کې عاشقان لوبې کوي

صحنه د قرباني کې سر بازان لوبې کوي

۱۳۳۶ه ش کال د جوزا په میاشت کې د جلال آباد په ښار کې د همدغو یادو شوو شاعرانو ترمنځ یوه بله مشاعره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د همدې کال په جدی کې یې په چارباغ کې بله مشاعره کړې ده، او د ۱۳۳۷ه ش کال د اسد په ۴-۵ نیټه د خوګیاڼو په ارغچ او کبره کې د ننګرهار دغو شاعرانو پنځه مشاعرې کړې دي، د همدغه کال د عقرب په ۲۷د کامی په لنډه بوچ کې یوه مشاعره شوې چې طرح یې دا ده:

قدر د سړو وی له سړو سره   لوبی دوړو وی له وړو سره

په ۱۳۳۸ه ش کال د همدغو شاعرانو له خوا په شګه کې په یوه شپه پنځه مشاعرې شوې دي، چې د یوې طرح یې دا وه: ((مه اړ وه سترګی خوشی غم کری))

سر بیره پر دغو ذوقي مشاعرو په ۱۳۳۸ه ش کال د خدمتګار په ابتکار د ننګرهار د مطبوعاتو د مدیریت له خوا د رحمن بابا په یاد مشاعره شوې وه، چې ارواښاد محمدګل خان مومند(۱۳۴۳ه ش مړ) هم ګډون پکې کړی و. په همدې کال د نجم الدین اخونزاده(۱۳۱۹ه ش مړ) په یاد مجلس او مشاعره د هډې د نجم المدارس په مدرسه کې جوړه شوې وه.

په جلال آباد کې د ایمل خان په یاد مشاعره او په بهسودو کې د ملنګ جان (۱۳۳۶ه ش) پر مزار مشاعرې په ۱۳۴۷ه ش کال د مراد علی صاحبزاده په مزار مشاعره او کنفرانس او همدا رنګه تر ۱۳۵۷ه ش کال پورې د جلال آباد په ښار کې ((د نارنج د ګل مشاعرې)) د دې سیمې له عمده مشاعرو څخه ګڼل کیږي چه د دې سیمې د شاعرانو د استعدادونو په روزنه کې یې پوره ونډه اخیستې ده.

(۵) په کوټه کې:

د پښتو او پښتنو بل علمي او ثقافتي مرکز کوټه ده. په دې سیمه کې لومړنۍ مشاعره په ۱۹۵۶ع کال د محمد اکبر خان اڅکزي پر دکان شوې وه، او په دې مشاعره کې ښاغلو فضل احمد غازي، ایاز داودزي، سلطان محمد صابر، محبوب علي خان، سلطان محمد پاني مرحوم میران ګل مومند او محمد اکبر اڅکزي برخه در لوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه رنګه د کوټې پښتو ادبی ټولنې په (۱۹۵۶ع) کې د رحمان بابا (۱۰۴۲–۱۱۲۸ ه ق) په یاد مشاعره وکړه.

بله مشاعره همدې ټولنې د۱۹۵۸ع کال د فبروری په میاشت کې د علامه عبدالعلی کاکړ(۱۲۸۹–۱۳۶۴ه ق) په یاد کړی ده او دریمه مشاعره یې د ملکیار غرشین په یاد کړی ده.

همدا رنګه د کوټې په راډیو کې د ۱۹۶۲ع کال را پدې خوا مشاعرې پیل شوی، چې لومړۍ پښتو مشاعرې له بلوڅی او برهوی ژبو سره کډې وی، مګر په ۱۹۶۵ع کال کې یې ځانګړی پښتو مشاعرې هم پیل کړی دی. همدا راز د کوټې په تلویزیون کې هم له ۱۹۷۴ع کال را پدې خوا کله نا کله پښتو مشاعرې کیږی.

د کوټې بزم ثقافت په ۱۹۶۲ع او۱۹۶۳ع کلونو کې د پښتو دوی مشاعرې کړی دی. د کوټې نیشنل سنټر هم له ۱۹۶۲ع کال را پدې خوا له نورو ژبو سره یو ځای پښتو مشاعرې هم کوی.

د بوری:

علمی، ادبی، ثقافتی انجمن له ۱۹۶۲ع کال را پدې خوا ځینی پښتو مشاعرې کړی دي. دغه رنګه۱۹۳۵ع کال د اګست په میاشت کې په چمن کې هم یوه پښتو مشاعره شوی ده، او د شهید صادق کاسی په یاد یوه مشاعره د ۱۹۷۳ع کال د اپریل په ۲۱نیټه په شهید صادق کلنیک کې او بله د شهید صادق په لایبریری کې د شپې له خوا شوی وه. د بلوچستان او کوټې په سیمو کې د مشاعرو په لړۍ کې د ۱۹۶۲ع کال د می ۱۸نیټې مشاعره هم د یادونې وړ ده، چې د ګلستان د سیمې د اختر د دوهمی ورځی د میلی په مراسمو کې جوړه شوی ده.

(د ښکارندوې پر قصیده مشاعره) له کتاب څخه چې ۱۳۶۲ه ش کال کې چاپ شوی وه ولیکل، خو له څخه وروسته هم د پښتو مشاعرو لمن په هیواد او سیمی څخه علاوه د نړۍ په نورو برخو کې هم غوړیدلی دي.لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هرات د هریوا په لمن کې مېله،د لرغوني بلخ د بخدي ترانې، د جرمني په مونشن کې نارنج گل مېله، د کابل اوږده (د څېلې) شپه، د بغلان د چل کلا گډه مشاعره، په پکتیا کې د نښتر مشاعره، د کندز د ریدي گل مشاعره، په کابل کې د رحمان بابا پسرلنۍ مشاعره، په فراه کې د عناب گل مشاعره، د هلمند سیند مشاعره، په پروان کې د ارغوان مشاعره، په کونړ کې د کونړ سیند مشاعره، د کندهار انارگل مشاعره، په کوټه کې خاټول گل مشاعره، د وري په پنځلسمه د فاریاب ولایت په اندخوی کې د «قره قل» مېله، د ننگرهار د «نارنج گل» میله، په جوزجان کې د غالۍ اوبدلو مېله، د کاپیسا په تگاب کې د بې دانه «انارگل» مېله، د پروان په چاریکارو کې د «ارغوان» مېله، په میدان وردگو کې د «منې گل» مېله، په زابل کې د «بادام گل» مېله، په لوگر کې «سنځل گل» مېله او داسې نورې مشاعرې او مېلې د یادونې او نمانځنې وړل دي.

ما په تیرو مخونو کې د مشاعرې په باب او همدارنگه د پښتو مشاعرو په تاریخی سیر څه لنډی او اجمالی خبرې وکړی، اوس راځم خپلې موضوع ته چې منې گل مشاعره دی، غواړم په دې هکله خپل را ټول کړی معلومات در سره شریک کوم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

منې ګل د لومړنۍ مشاعرې راپورتاژ

د منې ګل مشاعره چې د لومړي ځل لپاره په ۱۳۷۸ هجري لمريز کې د ميدان وردګو ولايت د چک په ولسوالۍ کې د يو شمېر هېوادپالو ځوانانو په نوښت د هغه د بنسټ ډېره ايښودل شوې ده، هر کال د دې ولايت په مختلفو سيمو کې جوړېږي. د منې ګل مشاعره چې نوم يې د منو د بڼونو او د سيمې له ښکلا سره نه بېلېدونکې تړاو لري چې د دې ولايت د سمسورې سيمې او ښکلاوو ځرګندونه کوي، شاعران، اديبان، ليکوالان او پوهان بيا د قلم په ژبه د دې ښايستونو بڼ ته نوی رنګ ورکوي.

د منې ګل مشاعره د وخت په تېرېدو سره ورو ورو د ولسوالۍ له کچې څخه د ولايت او د ولايت له سطحې څخه د هېواد او سيمې کچې ته خپل حضور لوړ کړ چې د هېواد له ګوټ ګوټ څخه د سږ کال مشاعرې ته د زرګونو ليکوالانو، شاعرانو، اديبانو، پوهانو، حکومتي چارواکو، محصلينو، زده کوونکو، قومي مشرانو، بزګرانو او عامو وګړو سربېره د نړيوالې ټولنې ځينو استازو راتګ د دې ادعا د غوره ثبوت د پخلي تر ټولو ښه نښه ده. د منې ګل مشاعرې اوسمهال يوه روښانه بين الافغاني بڼه خپله کړې ده، چې د دغه ستر کلتوري بري له کبله د منې ګل ټولو لارويانو، د ميدان وردګو د ولايت اوسېدونکو، د ولايت حکومتي چارواکو او ټول افغان ولس ته د زړه له کومې مبارکي وايو.

د منې ګل مشاعره له نن څخه اته کاله وړاندې د ميدان وردګو د ولايت په مرکز ميدان ښار کې د پنجشنبې په ورځ چې د روان ۱۳۸۶ هجري لمريز کال د غويي مياشتې له ۲۰مې نېټې سره برابره ده، د داسې درندو مراسمو په ترڅ کې ونمانځل شوه چې د هېواد په کلتوري تاريخ کې يې سارى کم ليدل کېږي، چې د ميدان وردګو د فرهنګي يون، د ولايت د مقام او د دې ولايت د مشرانو او خلکو د هلو ځلو په وسيله يې بېل رونق خپل کړی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مېنې ګل مشاعرې ته د حکومتي چارواکو له ډلې څخه د میدان وردګو د ولایت پر مقام او اداري پلاوي سربېره د نشه یي توکو سره د مبارزې وزیر حبیب الله قادري، د عدلیې د وزارت مرستیال محمد قاسم هاشمزي، د جمهوری ریاست د حفظ او مراقبت رئیس انجنیر محمد حسن نواب، د پژواک خبري اژانس مشر دانش کروخېل، د شمشاد د تلویزیون رئیس عبدالواحد نظري، د کابل د ښاروالۍ مرستیال غرزي خواخوږي، د ژورنالیستانو د نړیوال مرکز CIG مشر رحیم الله سمندر، د هېواد نامتو لیکوال استاد محمداصف صمیم، د هېواد نازکخیال شاعر محمد صدیق پسرلي، د ویسا ورځپاڼې مسوول مدیر محمد زبیر شفیقي، د یوناما، ملګرو ملتونو، ایساف، د امریکا د سفارت، ناټو او په میدان وردګو کې د ترکیې د بیا رغونې د ولایتي ډلې ځینو استازو هم ونډه اخیستې وه.

سربېره پر دې غونډې ته د پلازمېنې کابل او د میدان وردګو له فرهنګي ټولنو او عامو وګړو څخه علاوه له ننګرهار، لغمان، کونړ، غزني، زابل، خوست، پکتیا، پکتیکا، لوګر، کندهار، هلمند، کندوز، بغلان، مزارشریف، بامیان او یو شمېر نورو ولایتونو څخه زیاتو مینه والو ګډون کړی وو چې د پژواک د خبري اژانس او ازادۍ د راډیو د راپورونو په بنسټ یې شمېر زرګونو کسانو ته رسېده او مشاعرې ته یې ځانګړې ښکلا وربخښلې وه.

غونډه د سهار په نهو بجو او دېرشو دقیقو د قرآن عظیم الشان د څو مبارکو آیتونو په تلاوت او ملي سرود په اورولو سره پیل شوه. د پرانیستونکې وینا په ترڅ کې د میدان وردګو والي ښاغلي عبدالجبار نعیمي راغلو مېلمنو او د مېنې ګل مشاعرې ټولو ګډونوالو ته ښه راغلاست ووایه او د مېنې ګل مشاعره یې د سیمې د خلکو تر منځ د یووالي او د هېواد د وګړو تر منځ د ارتباط او پېژندنې تر ټولو غوره کړۍ وګڼله او دغه بې مثاله نوښت یې په هڅوونکو ټکو کې وستایه. د میدان وردګو د ولایت مقام همدارنګه د خپلې وینا په ترڅ کې هغو پرمختګونو ته لنډه اشاره وکړه چې په دې وروستیو وختونو او د ژوند په مختلفو ساحو کې د دې ولایت د وګړو په برخه شوي دي. نعیمي د هېواد ریښتنی اتل ستر غازي محمدجان خان تاریخي اتلولي په ځانګړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه یاده کړه چې د هېواد په یوه حساس پړاو کې یې د بهرني تاړاک په وړاندې د افغانانو د ملي پاڅون مشري په غاړه درلوده او هېواد ته یې نه هېرېدونکې خدمتونه کړي دي. نعیمي زیاته کړه چې د میدان وردګو د ولایت مرکز میدان ښار یو سړک او د اوسېدلو د کورونو یوه نوې مېنه یا ښارګوټی یې د ستر غازي محمدجان خان په نوم نومولي دي. نوموړي د خپلې وینا په ترڅ کې د کرنې د پخواني وزیر ارواښاد ډاکټر صاحب عبدالوکیل یادونه هم وکړه چې د هېواد او سیمې په کرنیزه سمسورتیا او د باغونو په رواجولو کې یې لویه ونډه تر سره کړې او نوموړی یې د هېواد یو غوره خدمتګار و ګاڼه.

د میدان وردګو د ولایت د مقام تر وینا وروسته د همدې ولایت د هغو کلتوري ټولنو نومونه یاد شول، چې د منې ګل د مشاعرې په هکله یې پیغامونه رالېږلي وو، چې په دې ټولنو کې د جغتو مدني او کلتوري بهیر، دریځ کلتوري ټولنه، میدان ځوانانو ټولنه، چک ادبي ټولنه، لمر ټولنه، ګوربت ټولنه او عهد ټولنه نومونه د یادولو وړ دي. د پیغامونو له اورېدو وروسته مشاعره پیل شوه چې غونډې ته د هېواد زیاتو شاعرانو خپل شعرونه او نظمونه په داسې ماحول کې واورول چې د حاضرینو تودو چکچکو او ولولو بدرګه کول. همدارنګه په نوموړې مشاعره کې ترنم ته هم ونډه ورکړل شوې وه چې د هېواد څو شاعرانو خپل نظمونه د ترنم په ژبه وړاندې کړل، خو له دې ټولو څخه د هېواد د خوږ ژبي شاعر سراجي صاحب ترنم د غونډې د ګډونوالو له خوا په مسلسلو چکچکو او تودو ولولو بدرګه شو، چې مشاعرې ته یې نه هېرېدونکی رنګ وربخښلی و.

د ولسي نظمونو په ترڅ کې د چک ولسوالۍ د اوسیدونکي او ولسي شاعر ښاغلي غمګین صاحب شعر د غونډې د ګډونوالو د مسلسلو ولولو وړ وګرځېده، چې په حکومتي چارواکو باندې یې د شعر په ژبه نیوکې کړې وې او هغوی یې د چارو غوره اجرا ته رابللي وو. همدارنګه د نوموړي له نظم څخه په مشاعره کې د بیان د ازادۍ د اصل د رعایت یو ښه تصویر ځلېده، چې حکومتي چارواکو د نوموړي کلام په ژور دقت سره اورېده او هېڅ راز منفي عکس العمل د هېچا له خوا نه تر سترګو کېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې خبرې يادونه هم اړينه ده چې د مشاعرې په ترڅ کې د رښتينې ډيموکراسۍ اصل په بشپړه توګه رعايت شوی و او يو زيات شمېر داسې شعرونه د هېواد د شاعرانو له خوا ولوستل شول، چې په روانو حالاتو او د حکومتي چارواکو په کړو وړو باندې له ګڼو او هراړخيزو نيوکو څخه ډک وو، خو د بيان د ازادۍ يوه داسې ښه په مجلس باندې حاکمه وه چې د غونډې د ټولو ګډونوالو د خوښۍ وګرځېد.

په دې لړ کې د ترانو د ټيمونو هم کمی نه وو او د شعرونو په منځ منځ کې به هغو ترانو ته ځای ورکول کېده چې د ميدان وردګو ولايت د ښوونځيو، لېسو او مدرسو ټيمونو په دې هکله برابرې کړې وې، چې په دې لړ کې د چک د دارالايتام، د شهادت د ديني مدرسې، د رستم خېلو د ښوونځي، د حضرت عمر فاروق د لېسې، د خالد بن وليد د ليسې او آب بهران د شهيدانو د ښوونځي د ترانو ټيمونو خپلې ترانې ولوستې، چې نوموړي ټيمونه د ځينو ولايتي چارواکو له خوا په نغدي ډاليو ونازول شو .

د مشاعرې له لومړۍ نيمايي برخې څخه وروسته د هېواد وتلي ليکوال، اديب او شاعر استاد محمداصف صميم ته بلنه ورکړل شوه، چې د خپلې خوږې وينا په وسيله د منې ګل مشاعرې ته نوره ښکلا هم ور وبخښي.

استاد صميم دغه راز غونډې د هېواد د خلکو د يووالي، پرمختګ، تجربو د شريکولو، هر اړخيزې پېژندنې او ښېرازۍ په لاره کې يو مثبت ګام وګاڼه چې له ننګرهاره تر کندهاره، له ميدان وردګو تر کندوزه او له بغلانه تر خوست او پکتيا پورې د هېواد په ګوټ ګوټ کې دايرېږي او د ميدان وردګو والي يې په دې لړ کې د يوه هڅاند شخصيت په توګه ياد کړ.

استاد صميم د منې ګل په مشاعره کې د بيان ازادي د وخت يوه لويه لاسته راړونه وګڼله چې د هېواد کلتوري يون په بشپړې ازادۍ سره خپل کلام پرته له کومې وېرې او سانسور څخه د چارواکو په مخ کې بيانوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه استاد صمیم زموږ د هېواد د خلکو او چارواکو هغه دود ته ګوتنیونه وکړه چې خپلې چارې په خپل وخت سر ته نه رسېږي، بلل شوي کسان په خپل وخت غونډو ته نه راځي او زموږ مجلسونه په خپل ټاکلي وخت تدویر نه مومي، چې د نوموړي په خبرو کې د وخت اهمیت ته اشاره وه چې مراعات یې باید وشي او زموږ هېوادوال یې په ګټورو ځېزونو تېر کړي.

وروسته د میدان وردګو والي ښاغلي عبدالجبار نعیمي د هغو د مثبتو کړنو له کبله د میدان وردګو د ولس او ځینو ټولنو له لوري په یو شمېر مډالونو او ستاینلیکونو وویاړل شو، چې په لاندې ډول دي:

د ژورنالیستانو د دفاع د کمېټې مډال چې د همدې کمېټې د مشرتابه پلاوي د غړي ښاغلي فضل ربي وردګ له خوا د میدان وردګو والي ته ډالۍ شو.

د ګوربت په نامه جوړ شوی مډال چې د میدان وردګو د ولس له خوا د همدې ولایت مقام ته د نوموړي د غوره خدمتونو له کبله ډالۍ شو او د سیمې د یوه سپین ږیري حاجي فتح محمد په لاس هغه ته ورکړل شو.

د پژواک خبري اژانس ستاینلیک چې د همدې اژانس د رئیس ښاغلي دانش کروخېل له خوا د میدان وردګو د ولایت مقام ته ډالۍ شو.

باید وویل شي چې یو شمېر ستاینلیکونه د ویسا د ورځپاڼې د مسوول مدیر ښاغلي محمد زبیر شفیقي له خوا هم په هغو کسانو بانډې وویشل شول چې د منې ګل د مشاعرې په بنسټ ایښودلو کې یې مثبت رول ادا کړی، چې زیاترو کسانو یې د سږ کال په مشاعره کې ګډون هم نه درلود.

د منې ګل مشاعره د غرمې له ډوډۍ او د ولایت د ودانۍ د مخې په پارک کې د ارواښاد ډاکټر صاحب عبدالوکیل د یادګاري څلي د بنسټ د ډبرې د ایښودلو تر مراسمو وروسته د ماسپښین په درېیو بجو پای ته ورسېده. د منې ګل د مشاعرې ویندویان هر یو ګل آغا احمدي، نذیراحمد نذیر، محب الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

منیب او هوډمن وو او د مشاعرې د مجلس مرستندیه کمېټه له همت الله امین زي، عبدالودود پښتونځار، مطیع الله اباسین او عبدالله شېرزي څخه تشکیل شوې وه.

د منې ګل د دویزې مشاعرې په ویاړ د هېواد له ګوټ ګوټ څخه یو شمېر فرهنګي ټولنو، ادبي بهیرونو او د ژورنالیستانو کمېټو او انفرادي اشخاصو هم خپل پیغامونه رالېږلي وو، چې نومونه یې په لاندې ډول دي:

د ننګرهار ادبي بهیر، خوست خپلواکه ادبي ټولنه، لغمان ادبي بهیر او د ژورنالیستانو ټولنه، رڼا کلتوري مرکز، د تخار ولایت د سرحدي ځواکونو مشر تورنجنرال عبدالظاهر قدیر، د لغمان والي محترم محمد ګلاب منګل، د ختیځ زون د ژورنالیستانو د دفاع کمېټه، د خوست د فرهنګیانو خپلواکه ټولنه، د لغمان د خپلواکو ژورنالیستانو ټولنه، د ژورنالیستانو د دفاع کمېټه، د ژورنالیستانو خپلواکه ټولنه او د افغانستان د ځوانانو نړیوالې ټولنې خپل پیغامونه د منې ګل مشاعرې ته رالېږلي وو.

د مشاعرې په لړ کې د میدان وردګو د ولایت د مقام له خوا د هغو شعرونو د ټولګې د چاپ ژمنه وشوه، چې د هېواد له ګوټ ګوټ څخه راغلو شاعرانو د منې ګل د مشاعرې په ترخ کې ولوستل.

د دې خبرې یادونه هم ضروري ده چې د منې ګل له مشاعرې څخه د مخه د غزل شپه هم د میدان وردګو د ولایت په مرکز میدان ښار کې ونمانځل شوه، چې مشاعرې ته راغلو زیات شمېر مېلمنو او کوربنو شاعرانو خپل نظمونه، غزلې او شعرونه په کې ولوستل او د ولایت مقام او نور چارواکي د شپې تر ډېره وخته پورې له راغلو مېلمنو سره یو ځای د غزل شپې په مجلس کې ناست وو.

باید وویل شي چې منې ګل د لومړنی کال د دودیزې کلنی مشاعرې لګښتونه د دې ولایت د مقام او ایشیا فونډېشن موسسې له خوا برابر شوي وو، چې مننه او کورودانی ورته وایو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم- ادبي، فرهنګي او علمي چاپ شوي اثار

د میدان وردګو ولایت د مقام فرهنګی کمېټې تراوسه پورې ۳۵ بېلا بېل علمي، هنري او شعري کتابونه په خپل مالي لګښت طرحه، کمپوز، ډیزان او چاپ کړي دي، چې د فرهنګ او ادب په برخه کې د هېواد په کچه بې ساری پرمختګ دی، چې راتلونکی تاریخ او فرهنګی کړۍ به پرې وویاړي. په چاپ شوو کتابونو کې داسې کتابونه هم شته چې د کمیت له پلوه پرې د ډېرو کتابونو لګښت راغلی، چې په واقعی توګه داسې کتابونه دي، چې د پښتو ادب، سیاست او فرهنګ د بډاینې په برخه کې یې ساری نه لیدل کیږی. د استاد صدیق پسرلي کلیات او اروابناد ګل پاچا الفت نثری کلیاتو څخه د بېلګې په توګه یادونه کوو، چې دواړه کلیات په داسې صحافت او ښکلې بڼه چاپ شوي چې د اطلاعاتو او فرهنګ وزارت د مرستیال پوهنمل غلام نبي فراهی په وینا: ((د غزلبڼ کتاب په کتو ما فکر وکړ چې څو کتابونه شاید سر په سر ایښي وي، خو داسې فکر مې نه کاوه چې دا دې یو کتاب وي، خو ماشاءالله دا د غزلونو داسې بڼ دی، چې کولی شی پښتو ژبه د غزل په برخه کې له نورو کتابونو سره سیاله کړي)).

لیکوال زبیر شفیقي یې بیا په اړه وایي: ((کله به چې موږ بهرنیو هېوادونو څخه د لیدنې پرمهال داسې کتابونه لیدل چې په لیدو به یې د هغې ژبې بډاینه موږ ته ښودل کېده، خو اوس له نېکه مرغه د الفت نثري کلیاتو او غزلبڼ کتابونو په چاپ سره پښتو ژبه د نورو ژبو سیاله کړه)).

د نړیوال شهکار(جګړه او سوله) اثر پښتو چاپ شوي:

د بهرنیو چارو وزارت د ستوري په ماڼۍ کې د نړیوال شهکار اثر د جګړې او سولې کتاب د پښتو ژباړې د کتاب په ویاړ غونډه وشوه، چې په دې غونډه کې د دې وزارت سیاسي مرستیال جاوېد لوین او د میدان وردګو پخواني والي محمدحلیم فدایي سربېره یو شمېر ادبپوهانو، لیکوالانو، ژورنالیستانو او د پښتو ادب نږدې (۱۷۵) تنو مینه والو برخه اخیستې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګډونوالو ته د بهرنيو چارو وزارت د ستراتيژيکو مطالعاتو رييس (ډاکټر فرامرز تمنا) له خوا د ښه راغلاست ويلو ترڅنګ نوموړي د دکتور لطيف بهاند د هڅو او نه ستړي کېدونکو هلو ځلو ستاينه وکړه.

ورپسې د دې وزارت سياسي مرستيال جاويد لودين دغه نړيوال شهکار په ډيپلوماتيک بهير کې د پياوړتيا او په ځانګړي ډول په ادبياتو کې د لطيف بهاند د کلونو کلونو زحمتونو هغه ستره پانګه وبلله، چې د ميدان وردګو د پخواني فرهنګپال والي محمدحليم فدايي په مالي لګښت او هڅو تر لوستونکو ورسېده.

جاويد لودين انديښنه څرګنده کړه چې اوس هم په افغاني ټولنه کې د کتاب لوست او د کتاب اخيستلو فرهنګ هماغسې د رکود په حالت کې دی، چې له امله يې د ليکوالو او ژباړونکو زحمتونه ژر تر خلکو په ليکلې بڼه او د کتاب په شکل نه رسيږي، خو داسې د فدايي صيب په څېر فرهنګي ستې دکتاب ارزښت ته په کتو د کتاب چاپ ته اوږه ورکوي او تر خلکو يې ورېا رسوي.

غونډې د دغه نړيوال شهکار (جګړې او سولې) اثر چاپوونکي او ميدان وردګو پخواني فرهنګپال والي، چې تراوسه يې د خپل ماموريت په څلورو کلونو کې د پښتو ادب د بډاينې په موخه (۴۴) بېلابېل فرهنګي اثار چاپ کړي او تر خلکو يې رسولي دي، وويل: ((د جګړې او سولې د نړيوال شهکار د ناول ژباړه د فرهنګي ديپلوماسی او افغان ادب په ډګر کې يو اساسي لومړی قدم دی، که غواړو چې ټولنه مو له نورو زده کړه وکړي، د هغوی د ترقي او زوال اصلي لاملونه معلوم کړو، د نورو مهمو کتابونو ژباړه زموږ ملي ژبو ته وړانديزوم. په دغې تګلاره کې زموږ لپاره دا اړينه ده، چې له عقلانيت سره معنويت هم له نظره ونه غورځوو، او دا کېدای شي زموږ د داخلي او خارجي سياستونو نه بېلېدونکي توکي وي. علم، عقلانيت، معنويت، عدم تشدد، سوله ييزه مبارزه، پرمختګ، اخلاق، قانونيت او عدالت چې د (توحيد، نبوت او اخرت) په اصولو ولاړ و، ولې ځپل شوي، کمزوري شوي او حتی د دې معکوسې تګلارې مو خپلې کړې دي)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جګړې او سولې د نړیوال شهکار د لیکونکي تولستوي او ژباړونکي لطیف بهاند د هڅو په اړه د علومو اکاډمۍ غړي سلیمان لایق په خپله لیکلي اوږده مقاله کې وویل: ((تولستوی د ټولنې ناخوالو او په هغه وخت کې د جنګونو او سولې اهمیت ته په کتو دغه مرغلرې په شپږو کلونو کې د کتاب په بڼه راټولې کړې، چې بیا وروسته دغه کتاب د نړۍ په لسګونو ژبو وژباړل شو، چې له نېکه مرغه اوس د تکړه مبارز دکتور لطیف بهاند په هڅو په نژدې (۱۰) کلونو کې پښتو ژبې ته وژباړل شو، خو د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت له نېکه مرغه چاپ شو، چې نن یې موږ او تاسو د دغې پرتمینې غونډې ګډونوال او شاهدان یو)).

د دري ژبې تکړه لیکوال رهنورد زریاب صیب په خپلو خبرو کې د لطیف بهاند هڅې وستایلې او ویې وویل، چې پښتو ژبې ته د دغه مهم اثر ژباړه موږ ته دا راښیي چې اوسمهال پښتانه لیکوال د دې ژبې د بډاینې لپاره د نړۍ ډېر مشهور لوی لوی اثار چې کلونه کلونه وخت ته اړتیا لري، ژباړي او د هغوی تجربې او اندونه خپلې ټولنې ته رسولی شي. نوموړي زیاته کړه: په څلورو ټوکونو او په (۲۷۰۰) مخونو کې په ښه کاغذ او ډبلې رنګه پوښتۍ کې د دې اثر چاپول هم څه اسانه کار نه دی، بلکې دا کار د ښاغلي فدایي هغه فرهنګپالنه موږ ته راښیي چې خپل ادب سره یې لري او په عمل کې یې پالي.

د ملي راډیو تلویزیون مشر او تکړه لیکوال زرین انځور وویل: د لطیف بهاند هڅاند او کلک هوډ زموږ ټولې فرضیې ناکامې کړې، ځکه هغه وخت چې لطیف بهاند د دغه اثار په ژباړه پیل وکړ، نو ما هماغه وخت وویل چې د دغه ستر کتاب ژباړه د بهاند له حوصلې او بوختیاوو څخه لوړه ده، نو ځکه مې ډاکټر جنبش ته د دغه کتاب د ژباړې په اړه سلا ورکړه، خو نن بهاند صیب په عمل کې ثابته کړه چې د دې ستر نړیوال اثر برعلاوه نور داسې اثار هم خپلې ژبې ته ژباړلی شي.

نوموړي هم په خپل وار سره د ښاغلي فدایي د فرهنګي هڅو ستاینه وکړه او د پښتو په ادب کې د (۴۴) علمي کتابونو چاپول یې یوه ستره لاسته راوړنه یاده کړه، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیله یې وکړه، چې د کتابونو د چاپ دغه لړۍ ته باید نورو فرهنګي ملګرو په مټ دوام ورکړل شي.

د علومو اکاډمۍ غړي نبي صلاحي هم په خپلو خبرو کې د دغه مهم او ستر اثر ژباړه او چاپ د پښتو ادب په فرهنګ او بډاینه کې یو مهم ګام وباله او د کتاب د ژباړې په دغه اوږده او د ستونزو ډکه لاره کې یې د ښاغلي بهاند کلک هوډ وستایه.

په پای کې د دغه مهم نړیوال شهکار ژباړن دکتور لطیف بهاند له هغو ټولو کسانو څخه مننه او ستاینه وکړه، چې د کتاب د ژباړې په چارو کې یې ورسره مرسته کړې، د ده لاسنیوی یې کړی او ان ځینې وخت یې پرې نیوکې هم کړې دي، خو بهاند خپلې خبرې د ښه ثبوت لپاره د جګړې او سولې د فلم لومړۍ خبره کوي چې وایي: (د نړۍ ډېر ستر کارونه د ساده قدم نه پیلیږي) او ما هم دغه ژباړه له ساده قدم نه پیل کړه.

ښاغلي بهاند وویل: د دغه نړیوال اثر خوند په روسي ژبه کې شاید تر هرې ژبې زیات وي، ځکه لیکوال یې روسی دی او پښتو ژباړه یې هم شاید ټول خوندونه له ځان سره ونه لري، خو بیا هم ما هڅه کړې خپلې ټولنې ته یې په خپله ژبه وړاندې کړم.

بهاند له ټولو لیکوالو او فرهنګي کړیو او راغلو ګډونوالو څخه مننه وکړه، چې د مخکتنې په نوم جوړې شوې غونډه کې یې ګډون کړی، نوموړي د میدان وردګو د پخواني والي او فرهنګپال شخص محمدحلیم فدایي او د ده له کاري ټیم نه ځانګړې مننه وکړه، چې د دغه مهم اثر چاپ مالي لګښت ته یې اوږه ورکړه او د دوی په هلوځلو دغه کتاب د لوستونکو لاسونو ته ورسېد.

د غونډې په پای کې په راغلو ګډونوالو باندې دغه مهم اثر وویشل شو.

د یادونې وړ ده چې جګړه او سوله کتاب نږدې په (۲۷۰۰) مخونو کې په ښه کاغذ او ډبله پښتۍ په څلورو برخو کې د زرو ټوکو په شمېر په عالي کیفیت د میدان وردګو ولایت د پخواني والي او فرهنګپال شخصیت محمد حلیم فدایي په هڅو د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولایت مقام په مالي لګښت او د مومند خپرندويې ټولنې په تخنيکي مرسته چاپ شـوی دی.

دا استاد صديق پسرلي غزلبڼ وغوړيده پر کتاب تبصره

غزلبڼ چاپولو له د کابل په «سټار هوټل» کې د هېواد د نوماند غزلبول استاد محمد صديق پسرلي د غزلونو ټولګې «غزلبڼ» مخکتنـه وه، چـې پـه لسـګونو د شـعر او ادب مينه والو او ليکوالانو په کې برخه واخيسته.

په دې غونډه کې چې د ميدان وردګو پخواني والـي حلـيم فـدايي لـه خـوا جـوړه شوې وه، د استاد صديق پسرلي پر شعر او هنر په زړه پورې خبرې وشوې، نورالحبيـب نثـار، سـالك او اسـتاد حبيـب الله رفيـع د ښـاغلي شـاعر د غـزلبڼ د شـعري ښـکلا او ځانګړتياوو په باب ليکنې واورولې، چې د استاد پسرلي د غزلونو د ارزښتونو، سبک او ځانګړتياوو په اړه يې تفصيلي رڼا پرې اچولې وه.

د ملي راډيو تلويزيون مشر نقاد او د پاخه قلـم خاونـد محمـد زريـن انځـور، اسـتاد پسرلی د عصر ستر او استازی غزلبول وباله. ښاغلي نثار له اطلاعـاتو او فرهنـګ وزارت نه وغوښتل چې استاد پسرلي ته د «ملـك الشـعرا» لقـب ورکـړي، چـې پـه رښـتيا يـې حقدار دی.

استاد پسرلي تر نيمې پېړۍ زيات عمر له شعر په تېره غزل سره په مراقبه او مشـاهده کې تېر کړی او غزل يې د خوږلني او معنا دواړو له اړخه کمال ته رسېدلی دی.

د استاد پسرلي په «غزلبڼ» کې د ده ۱۱۵۶ غزلې راټولې شوي، چې زرګونه بيتونـه جوړوي او دا د کميت او کيفيت دواړو له اړخه د پښتو شاعرۍ پـه تېـره د پښـتو غـزل ډېره وياړمنه برخه جوړوي.

د يادونې وړ ده چې استاد پسـرلی د کنـدوز پـه چـاردره کـې زېږېـدلی او اصـلاً د غزني اوسېدونکی دی. پر هېواد د سره پوځ له يرغل وروسته پېښور تـه کـډوال شـو او هلته يې د «سپيدې» مجلې له خپراوي سره يو ادبي غورځنګ پيل کړ، چې وروسـته د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادبي بهیر په اونیزو منظمو غونډو کې په یوه لوی ادبي حرکت بدل شو چې په لسګونو ځوانانو یې د نثر او نظم ډګر ته راوایستل.

د استاد پسرلي «غزلبڼ» د میدان وردګو ولایت مقام له خوا په لویه کچه په ښکلي سپین کاغذ او غوره پښتۍ چاپ او د شعر او ادب مینه والو ته ډالۍ شوی دی.

د الفت نثري کلیات

د استاد الفت د هنری نثرونو لویه او بشپړه مجموعه (لومړی او دویم ټوک) دي، چې د الفت نثري کلیات نومیږي، په ۱۳۸۹لمریز کال کې د میدان وردګو ولایت د مقام له خوا د زرو ټوکونو په شمېر اسد دانش په چاپځی کې په ښکلې کچه او ښه چاپ او خپره شوې ده. دغه کتاب د هېواد د مشر استاد او څېړونکي پوهنمل عبد الخالق رشید اوسیاسی څېړونکي او لیکوال ښاغلي محمد زبیر شفیقی په لنډو ارزوونکو لیکنو پسې د لیکوال او شاعر د کابل پوهنتون استاد پوهنمل محمد اسمعیل یون په اوږدې سریزې سره پیل شوی دی. د یاد کتاب لومړی او دویم ټوک یو ځای په ۷۶۲ مخونو کې د ښاغلي استاد یون صیب او عبدالرحیم بختانی له خوا راغونډ شوي دي. د کتاب په پیل کې د یون صیب له خوا د استاد الفت د ژوند او اثارو په هکله رڼا اچول شوې ده.

افغاني اوسنۍ رسنۍ

دغه اثر د خوږ ژبي شاعر، لیکوال، سیاستوال، هنرپال او ویناوال ښاغلي استاد پوهندوی محمد اسمعیل یون د ماسترۍ دورې تېزس دی، چې د ۱۳۸۰–۱۳۸۷ کلونو رسنۍ په کې څېړل شوي، لارښود استاد یې پوهنوال محمدصابر خویشکی دي، پوهنوال دوکتور عبدالخالق رشید یوه لنډه یادونه ورباندې کښلې ده، نوموړی کتاب په ۱۳۸۷ ل کال په غبرګولي میاشت کې د زرو ټوکونو په شمېر خپور شوی دی. کتاب په ۲۰۹ مخونو کې د یون کلتوري یون خپرندویې ټولنې له خوا د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي ملاتړ چاپ او خپور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصوف او ادب

یاد اثر د کابل پوهنتون د یوه ځوان لیکوال، څېړونکي، ژباړن او شاعر پوهیالي اجمل ښکلي دی او په ۱۳۸۹لمریز کال د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د منېږ ګل د لسمې دودیزې مشاعرې په ویاړ د زرو ټوکونو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د کتاب په پیل کې د پښتو ژبې د پیاوړي څېړونکي، شاعر او لیکوال استاد محمداصف صمیم او تکړه لیکوال او ژورنالست پوهندوی استاد فضل ولي (ناګار) نمانځنې راغلې دي. ښاغلی ښکلی د هېواد د یو څو هغو څېړونکو له ډلې څخه دی، چې کار یې په څېړنه او هنر کې د اوسنیو غوښتنو تر پولې تر ډېره برېدې بریښي. دغه اثر په ۸۹ مخونو کې د تصوف تعریفونه، ډولونه، ارزښت، تاریخ، له اسلام پرته تصوفی ډلې او مشهور تصوفي ښوونځي او داسې نور موضوعات د تصوف په هکله تشریح کړي دي. د کتاب په پښتی د لیکوال د چاپ شوو اثارو نومونه هم لیکل شوي دي.

د کرېملین په زړه کې

د کرېملین په زړه کې (د مسکو یونلیک) د یو بل ځوان پښتون لیکوال او شاعر استاد پوهندوی محمد اسمعیل یون اثر دی، چې په ۱۳۸۹ ل کال د یون کلتوری یون په نوم د اړوندې ټولنې له خوا د میدان وردګو ولایت مقام په مالي سمبالتیا د زرو ټوکونو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د کتاب په پیل کې د پښتو ژبې د پیاوړي شاعر او لیکوال ښاغلي ډاکټر شېرحسن حسن او تکړه لیکوال او ژورنالست محمدطاهر کانې لیکنې راغلې دي. ښاغلی یون د مسکو ښار داسې را پېژني، لکه چې مور هم له یون سره په دغه سفر کې ملګرتیا کړې وي او هغه ځای مو په خپلو سترګو لیدلی وي، چې دا د لیکوال هنریت مور ته را په ګوته کوي. دا ډول هنر د اوسنیو غوښتنو تر پولې تر ډېره برېدې بریښي. دغه یونلیک په ۳۱۱ مخونو کې له رنګه انځورونو سره یو ځای د ښاغلي وفاءالرحمن وفا له خوا د لیکوال په لنډ ژوند لیک سره پای ته رسېدلی دی.

هنداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

هنداره د هېواد د پياوړي ليکوال او تاريخپوه استاد حبيب الله رفيع اثر دی، چې موضوع يې د ټولنې د پخوانۍ او معاصرې ټکنالوجۍ ترمنځ توپير او تدريجي پرمختګ دی، چې انسانانو د خپل ژوند د پرمختګ له پاره خپل فکر څه ډول په کار اچولی او څومره اسانتياوې يې رامنځ ته کړې دي. نوموړی کتاب په خپله منځپانګه کې څو ځای رنګه عکسونه هم لري، چې د مطلب د ښه وضاحت له پاره له کتاب سره چاپ شوی، چې په زړه پورې دی او په خپله رنګينه ښکلا کې د افغانستان د تاريخ ځينې برخې په پټه خوله د لوستونکو مخې ته ږدي. دغه کتاب دولس لوی عنوانونه او ۱۵۱ مخونه لري، چې په افغان مسلکي مطبعه کې د ۱۰۰۰ټوکه په تعداد د ميدان وردګو ولايت مقام په مالي لګښت چاپ شوی دی.

د پنځاګون تر څنګه

د پنځاګون تر څنګه (د واشنګټن علمي يونليک) د ځوان شاعر او ليکوال پوهندوی استاد محمد اسمعيل يون اثر دی، چې په ۱۳۸۷لمريز کال د يون کلتوري بهير له خوا چې مالي لګښت يې د ميدان وردګو ولايت مقام له خوا ورکړل شوی، د اسد دانش په چاپخونه کې د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر چاپ شوی دی، په ۳۰۰ مخونو کې يې چاپ شوی دی.

د غزلبڼ شاعر

دا د هغو بېلا بېلو سياستوالو، شاعرانو ، ليکوالو او روښانفکرانو د مقالو او ليکنو ګډ کتاب دی، چې د غزلبڼ کتاب په اړه يې په کې خپل نظريات وړاندې کړي دي. دغه کتاب د ځوان شاعر، ليکوال ښاغلي ادم خان سيرت له خوا راټول، تدوين او ترتيب شوی دی. دغه کتاب سريزه په خپله د کتاب ليکوال کښلې ، دا اثر۱۵۲ مخونه لري او په ۱۳۹۱لمريز کال کې د ميدان وردګو ولايت د مقام د فرهنګي ټولنې له خوا د زرو ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی.

په کور يو لېونی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د میدان په شنو درو، له منو ډکو باغونو، په دنګو دنګو چنارونو او یخچالینو اوبو باندې د هغه مین شاعر، ژورنالیست او لیکوال ښاغلي محمد انور وفا سمندر ناول دی، چې د ژوند په کاروان کې یې لوړ او جادوګر هنر پخه ملتیا کوي. دغه لوړ هنري اثر په ۱۳۸۸ل کال د لومړي ځل لپاره د زرو ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د «په کور یو لېونی» ناول په ۲۸۵ مخونو کې او ۲۴ برخې لري. پر یاد اثر سریزه ځوان لیکوال او خوږ ژبي شاعر ښاغلي نورمحمد لاهو له خوا لیکل شوې، خو له سریزې سربېره د افغانستان نصاب د پراختیا او درسي کتابونو علمي –مسلکي غړی ښاغلي محمد عزیز تحریک له خوا هم په یادونه په کې شوې ده. په کور یو لېونی سرلیک لاندې ناول د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت چاپ شوی دی.

محمد ارسلان سلیمي د هېواد پیاوړې څېره:

محمدارسلان سلیمي هغه اثر نوم دی، چې د تکړه لیکوال ګل اغا احمدي وردګ له خوا لیکل شوی دی، سریزه ورباندې محمد حامد حلیمي لیکلې، تکړه لیکوال علم ګل سحر هم ورباندې لنډې خبرې کړي دي، امین الله عادل او غلام ولي نوري خپل نظریات ورباندې لیکلي دي.

نوموړی کتاب د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ، د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت، چې ۱۷۳مخونه لري، د ۱۰۰۰ټوکونو په شمېر د اسد دانش مطبعه کې چاپ شوی دی. چې د پښتو ادب د ستر خدمتګار اروښاد محمد ارسلان سلیمي ژوند لیک دی چې د خپل ویاړلي ژوند تر پایه یې د افغانستان د خلکو خدمت په ډېر اخلاص، صداقت او ایمانداری سره وکړ او د هېواد د معاصرې ښوونې او کلتوري نوښتونو د بنسټ ایښودونکی، زیارکښ او مخکښ مشر ګڼل کیږي.

فلسفه:

فلسفه د ځوان لیکوال ښاغلي محب الله زغم اثر دی، چې د ماشومانو له پاره یې نهه کیسې او پنځه طنزونه په کې لیکلي دي. ژبه یې خوږه، روانه او له تلوسې ځخه ډکه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوموړی کتاب هم منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ، د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت په ۷۶ مخونه کې چاپ شوی دی. نوموړی اثر استاد اسد الله غضنفر ته ډالۍ شوی، چې د ماشومانو د ادب په لاره کې یوه لویه لاسته راوړنه ګڼل کیږي.

د بدیع فن او پښتو شاعري:

دا کتاب د تکړه څېړونکي او لیکوال پوهنیار استاد محمد ابراهیم همکار اثر دی. نوموړی اثر یې د ارواښاد پوهاند عبدالشکور رشاد او عبدالرووف بېنوا پاکو ارواحو ته ډالۍ کړی دی. دا کتاب د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت په ۱۳۸۸لمریز کال د زرو ټوکونو په شمېر په ښکلې کچه او بڼه چاپ او خپور شوی دی. دغه کتاب د مشر استاد او څېړونکي محمداصف صمیم او پوهنیار سیدغني غني له خوا په اوږدې سریزې پیل شوی دی. یاد کتاب چې د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ چاپ شوی، په ۲۲۶ مخونو او اتو څپرکو درلوونکی دی.

اتمه منې ګل مشاعره

اتمه منې ګل مشاعره د ځوان لیکوال او خوږ ژبي شاعر ښاغلي عبدالودود پښتونځار د اتمې منې ګل مشاعرې بشپړ راپور دی، د لیکوال ښاغلي ګل اغا احمدي وردګ له لنډې لیکنې وروسته سریزه د کتاب د لیکوال له خوا لیکل شوې ده، دا کتاب په ۱۳۸۷لمریز کال د اسد دانش مطبعې د تخنیکي څانګې له خوا د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر د میدان وردګو ولایت مقام مطبوعاتی دفتر له خوا د منې ګل دودیزې مشاعرې په ویاړ په ۱۰۴مخونو کې چاپ او خپور شوی دی.

وروستی ساه

دا اثر د دې سیمې د یوه تنکي ځوان شاعر او لیکوال ښاغلي محمداصف عمر ناولګوټی دی، چې په ۱۳۸۸لمریز کال کې یې بشپړ کړی او په همدې کال د منې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر خپور شوی دی. د کتاب په لومړیو درېیو مخونو کې د لیکوال له خوا ډالۍ، مننلیك او یوه وړه سریزه کښل شوې او ورپسې د ناول موضوع، چې غالبا د لیکوال مطلب به هغه لمبې وي چې د یوه افغان ځوان له زړه څخه د مینې پر مهال په خیالي ډول پورته کیږي، انځور ښيي، په۱۲۰ صفحو کې ځای شوې ده.

د پنجرې شاته

د میدان د سیمې د ځوان شاعر او لیکوال او ژورنالیست احمد تکل درېیم شعري جونګ دی، چې په۱۳۸۸لمریز کال د میدان ورد ګو ولایت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ د دانش په خپرنځی کې د زرو په ټوکو چاپ شوی دی. پر دغه کتاب د لیکوال له خوا سریزه نه ده کښل شوې او په ۱۳۴ مخونو کې یې ۱۰۲ شعرونه ځای شوي دي، چې ډېری یې غزلونه دي او د نظمونو په ګډون نور شعري ډولونه هم لري.

لرغونی افغانستان

لرغونی افغانستان د هېواد د نامتو لرغونپوه پوهنوال استاد رسول باوری د مقالو ټولګه ده، چې د افغانستان د لرغونو سیمو په هکله په زړه پورې معلومات لوستونکو ته په مخ کې ږدي.

یاد کتاب د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ، په۳۱۵مخونو کې په ۱۳۸۸لمریز کې د اسد دانش مطبعې له خوا په کابل کې چاپ شوی دی.

کاروان خبرې کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

«کاروان خبرې کوي» د پیرمحمد کاروان د هنري خبرو، لیکنو او نظریو ټولګه ده چې د ښاغلي بازمحمد عابد سره راټولې کړي او د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ په ۱۳۸۸لمریز کال د کابل په نوې ښار کې د دانش خپروندویې ټولنې له خوا د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د دغه کتاب په لومړیو دوو مخونو کې د راټولوونکي له خوا لنډه لیکنه راغلې او ورپسې په ۱۳۰ مخونو کې راغونډ شوي دي.

دراوی

دراوی په خیالونو کې تصویر جوړوونکی د ځوان شاعر او لیکوال ښاغلي ومان نیازي شعري ټولګه ده، دغه کتاب په ۱۳۹۱لمریز کال د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د زرو ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د دغه کتاب په پیل کې د ښاغلي استاد محمد صدیق پسرلي په پنځو مخونو کې ارزوونکې خبرې شوې، ورپیسې ډاکټر بازمحمد ښادمن له خوا هم یوه لیکنه شوې، وروسته ځوان لیکوال او شاعر علم ګل سحر د کتاب لیکوال په لنډ انداز، خو په هنري بڼه لوستونکو ته ورپېژندلی دی. نوموړی کتاب په ۱۵۴ مخونو کې چاپ شوی دی.

د ښیښې زړه

دا اثر د شاعر او لیکوال محمدحسن حقیار لومړی شعري جونګ دی او په ۱۳۸۸لمریز کال د میدان ورد ګو ولایت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ د دانش په خپرنځي کې د زرو ټوکونو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د کتاب په پیل کې د پښتو ژبې د پیاوړي څېړونکي او لیکوال استاد پوهاند عبدالشکور رشاد له خوا تقریظ لیکل شوی او داسې معلومیږي چې دا شعری ټولګه د ارواښاد پوهاند استاد رشاد له مړینې څخه دمخه چاپ ته چمتو وه. ښاغلی حقیار د هېواد د یو ځو هغو شاعرانو له ډلې څخه دی، چې کار یې په شعري هنر کې د اوسنیو غوښتنو تر پولې تر ډېره نږدې بریښي. د دغې ټولګې په ۱۱۹ مخونو کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظمونو، رباعي، څلوريزو په ګډون د حقيار ۱۱۰ شعرونه راغونډ شوي دي، خو ډيری يې غزل دي. کتاب د ښاغلي حقيار په لنډ ژوند ليک سره پای مونډلی دی.

اندونه [ژورافکار]

د دې کتاب عربي نوم يې «النظرات» د مصر هېواد د نوموتي ليکوال استاد مصطفی لطفي منلوطي د لوړ ټولنيز فکر مجموعه ده، چې د پښتو ادب د هڅاند ليکوال او ادبپال ښاغلي امين الله عادل په پښتو ژبه ژباړلی دی، د ژباړن په سريزې سربېره استاد محمداصف صميم هم پرې سريزه کښلې ده. نوموړی کتاب په ۱۳۸۸لمريز کال د زرو ټوکو په شمېر د اسد دانش مطبعې له لوري د ميدان ورد ګو ولايت د مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په وياړ چاپ او خپور شوی دی. دغه کتاب په ۱۴۹ مخونو کې ۳۸ په زړه پورې عنوانونه لري.

از آزادی بيان تا تروريزم

دغه کتاب د افغانستان د ښځينه فعالې غړې ليکوالې اغلې ليلا خرم د مقالو ټولګه ده، چې د ويسا ورځپاڼې له لارې وخت پر وخت خپرې شوې دي، دافغانستان روان حالات يې ګام پر ګام څېړلي او د هغه تصوير يې د خپلو لوستونکو په مخ کې ايښی دی. دا کتاب د افغانستان مظلوم ولس ټولو خويندو او وروڼو ته ډالۍ شوی او د ويسا ورځپاڼې مسوول مدير ښاغلي محمد زبير شفيقی پرې سريزه کښلې ده. ياد اثر د ميدان وردګو ولايت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په وياړ چاپ او خپور شوی دی. دغه کتاب په ۱۷۱ مخونو کې په ۲۰۰۹ز کال د زرو ټوکو په شمېر د اسد دانش مطبعي له لوري په کابل ښار کې چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنپوهنه او په اړه يې بنسټيز اندونه

د ميدان ښار د ځوان شاعر او ليکوال انجنير جلال آشنا لـومړۍ ژبـاړه ده، چې پـه ۱۳۸۸لمريز کال د ميدان وردګو ولايت مقام د فرهنګي ټولنې په مـالي لګښـت د منې ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په وياړ چاپ او خپور شوی دی. د کابل ښار د دانش په خپرنځي کې د زرو په ټوکو چاپ شـوی دی. پـر دغـه کتـاب د ليکوالـ محمـداجمل هوډمن له خوا سريزه کښل شـوې او پـه ۱۸۸ مخونـو کـې چـاپ شـوی دی. د کتـاب اصلي ليکوال پيتر کيوسټو دی، چې په فارسي ژبه منوچهر صبوري له خوا ژباړل شـوی دی. د کتاب موضوع ټولنه، سياست او اقتصاد جوړوي.

د مېږيانو په باره کې يو لړ پوښتنې او ځوابونه

د مېږيانو په هکله معلومات د ځوان شاعر او ليکوال ښـاغلي سـيد عبـدالله ولـي زي ژباړه ده، چې دی مليسنټ سل سام له کتاب څخه يې کـړې ده، دا کتـاب ډېـر ښـکلی پيغام چې هغه مرسته او يووالی دی، له ځان سره لري، نومـوړی کتـاب پـه ۱۳۸۸لمريـز کال په کابل کې د اسد دانش په چاپخونه کې د زرو ټوکو په شمېر چـاپ شـوی دی. مالي لګښت يې د ميدان وردګـو ولايـت مقـام لـه خـوا د منې ګـل د نهمـې دوديـزې مشاعرې په وياړ ورکړل شوی دی.

نهمه منې ګل مشاعره

دا د ميدان وردګو ولايـت د ځـوان ليکوالـ او خـوږ ژبـي شـاعر ښـاغلي ګـل اغـا احمدی وردګ د ادبي نهمې منې ګل مشاعرې بشپړ راپور دی، د ليکوال ښـاغلي روح الله وفا له لنډې ليکنې وروسته د کتاب د ليکوال له خوا پرې سريزه ليکل شـوې ده، دا کتاب په ۱۳۸۹لمريز کال د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر د ميدان وردګو ولايت مقام پـه مـالي لګښت د منې ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په وياړ په ۶۲مخونـو کـې چـاپ او خپـور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهې ډېوه

د پوهې ډېوه د میدان وردګو ولایت د مشر شاعر او لیکوال عبدالمتین وردګ د شعرونو ټولګه ده، چې په ۱۳۹۰لمریز کال په یاده سیمه کې د زرو ټوکو په شمېر، د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت د دانش په مطبعه کې چاپ او خپور شوی دی. د دغه کتاب په ۱۴۸ مخونو کې د نوموړي له ۱۵۰ څخه زیات شعرونه، چې ډېری یې غزلونه دي او نور بېلا بېل شعري ډولونه هم لري، راټول شوي دي.

بهار پر شګوفه

د بهار پر شګوفه د سمنګانو ولایت د شاعرې او لیکوالې اغلې بس بي بي شیوا د شعرونو ټولګه ده، چې په ۱۳۸۸لمریز کال د زرو ټوکو په شمېر، د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت د ښځو د نړیوالې ورځې په یاړ چاپ او خپره شوې ده. د دغه کتاب په ۱۰۲ مخونو کې د نوموړې ۱۲۹ ښکلي شعرونه، چې بېلا بېل شعري ډولونه لري او ډېری یې غزلونه دي، ځای شوي دي.

د قدرت لاری

د قدرت لاری د شاعر او لیکوال ښاغلي محمد زبیر شفیقي د طنزي کالمونو ټولګه ده، چې په ۱۳۹۱لمریز کال د زرو ټوکو په شمېر د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت د اسد دانش په چاپخې کې چاپ او خپره شوې ده. د دغه کتاب په ۲۱۸ مخونو کې د نوموړي ۱۰۶ طنزیه کالمونه د بېلا بېلو موضوعګانو په هکله په نثري ژبه او هنري ښکلا خپلو لوستونکو ته وړاندې کوي.

د راډیو ژورنالیستانو له پاره لارښود

د اثر د المان هېواد د نوموتي لیکوال پېترهیولېن، تورستېن کارګ د علمي لارښوونو مجموعه ده، چې پښتو ژبې ته ډاکټر، لیکوال او ادیپال استاد ښاغلي محب

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپین غر راڅرګندونه راژباړلی دی. نوموړی کتاب په ۱۳۹۱لمریز کال د زرو ټوکو په شمېر د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت چاپ او خپور شوی دی. د دغه کتاب په ۱۵۷ مخونو کې ۹ په زړه پورې برخې د هغه چا له پاره، چې غواړي په راډیو کې په مسلکي ډول دنده تر سره کړي، ډېر ګټور معلومات راغلي دي.

د سولې نیالګی

د سولې نیالګی د میدان وردګو ولایت د پخواني والي محمدحلیم فدایي او انجنیر فضل عمر د هغو معلوماتي مقالو مجموعه ده، چې د کرنې او مالدارۍ په هکله یې را ټول کړي دي، دغه کتاب د دغه ولایت د مقام په مالي لګښت د بزګر د ورځې په ویاړ چاپ شوی دی. سریزه د ښاغلي محمدحلیم فدایي له خوا پرې کښل شوې ده، په ۱۳۹۰لمریز کال د پېښور دانش په خپرنځي کې د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر په ۲۳۷ مخونو کې چاپ او خپور شوی دی.

د سولې ټکری

دا د ځوان، تکړه شاعر او لیکوال ښاغلي محمدحلیم فدایی راټولونې دي، چې په ۱۳۸۹ لمریز کال کې د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت د ښځو د نړیوالې ورځې په ویاړ د زرو ټوکو په شمېر په ۲۴۸ مخونو کې چاپ شوې دي.

د سولې قلم

د سولې قلم د شاعر او لیکوال حاجي محمد حلیم فدایي د راټولو شویو مقالو ټولګه ده، چې په ۱۳۹۰لمریز کال د زرو ټوکو په شمېر د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت چاپ او خپور شوی دی. دغه کتاب چې ۲۲۰ مخونه لري، موضوع یې په افغانستان کې د پوهنې ارزښت او تاریخچه باندې څرخي.

د میدان وردګو ولایت پنځه کلن پرمختیایي پلان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا پلان د میدان وردګو ولایت د ولایتي، سیمه ییزې، پرمختیایي، علماوو، ښځو، معیوبینو، ځوانانو شوراګانو، سکتوري ریيسانو، ولایتي پرمختیایي کمېټې، غیر دولتي موسسو د بېلا بېلو لیکوالو او روښانفکرانو د مشورو پایلې ګڼه کتاب دی، چې د یادې سیمې د بیارغونې او پرمختګ په اړه په کې نظریات وړاندې شوي دي. دغه کتاب د میدان وردګو ولایت د مقام له خوا تدوین او ترتیب شوی دی. یاد کتاب ۳۴۸مخونه لري او په ۱۳۹۰لمریز کال د ولایت مقام فرهنګي کمېټې په مالي لګښت د زرو ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی.

د میـدان ښار سفرنامه

د کوزې پښتونخوا شاعر، لیکوال او تاریخپوه درویش دوراني اثر دی، چې سږ کال د منې ګل د مشاعرې په وخت کې یې سفر کړی و، ده دغه سفر په ډېر هنرمندانه توګه لیکلی دی. نوموړی کتاب هم د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د چاپ په ګاڼه سمبال شوی دی، سریزه وربانديې د لیکوال له خوا کښل شوې ده.

همداراز د میدان وردګو ولایت د مقام له خوا چاپ شوو او خپرو شوو اثارو ته په لاندې ډول په لنډه توګه دوام ورکوو:

د اسلام له نظره ټولنیز خوځښت: د محمد حلیم فدایي لیکنه اوڅېړنه.

دسـولې سـنـدره: د محمد حلیم فدایي را ټولونه او لیکنه

حج احکام او حکمت یې: د محمد حلیم فدایي لیکنه اوڅېړنه.

رمضان او اړوند مسایل یې: د محمد حلیم فدایي لیکنه اوڅېړنه.

فکر او عمل: د محمد حلیم فدایي لیکنه اوڅېړنه.

د کانکور لارښود: راټولوونکي د میدان محصلین

د کانکور لارښود: راټولوونکي د وردګو محصلین

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم- د میدان سیمې ادبي او فرهنګي فعالین

له دغو فعالینو څخه زموږ موخه د میدان ښار د سیمې ټول هغه لیکوال او فرهنګیان دي، چې د یادې سیمې د ادبي او فرهنګي تاریخ په بېلابېلو پړاونو کې یې کار کړی او یا یې څېړنیز او تخلیقي اثار رامنځته کړي دي. د یادولو ده، چې په میدان وردګو ولایت کې د هېواد او نړۍ په کچه ادیبانو، عالمانو او لیکوالو شتون درلود، چې ښه بېلګه یې د هېواد پیاوړی عالم او څېړونکی خدای بښلی انجنیر غلام محمد فرهاد او قدرت الله حداد دي، چې افغاني ټولنه یې له نوو نړیوالو علمي تیوریو او پوهې سره اشنا کړې ده او په دې برخه کې یې په لسګونو ژور څېړنیز اثار هم کښلي دي. همداراز پر هغو ژوندیو مشرانو لیکوالو او څېړونکو هم خبرې لرو، چې د هېواد په کچه یې لا له وړاندې په اکاډمیکو چارو لاس پورې کړی او یا یې د فرهنګ، ادب او علم په برخه کې څېړنیز اثار لري، چې له دې ډلې څخه د ښاغلي استاد لطیف بهاند، احمدتکل، شاه محمود حسین، اصف بهاند او نورو نومونه یادولی شو.

دلته د میدان سیمې د ادبي او فرهنګي فعالینو د پېژندنې په برخه کې په ډېری هغو کسانو خبرې شوې دي، چې په دغې سیمه کې له پخوا څخه تېر شوي او هېچا یې په هکله یوه کرښه هم نه ده کښلې. دغه ډول پلټنه په دې سیمه کې یو نوی ګام دی، چې پورته کیږی، هیله ده چې نور لیکوال هم دغې موضوع ته پاملرنه وکړي، دلته دغه لړۍ د هېواد د پیاوړي نوښتګر او د کابل لومړني انتخابي ښاروال خدای بښلي انجنیر غلام محمد فرهاد او لیکوال، تاریخپوهه ښاغلي قدرت الله حداد څخه پیلېږي او ورپسې د میدان ښار د خالد بن ولید د ادبي ټولنې پر اوړندو مخورو اوسنیو لیکوالو خبرې شوي او همدا ډول تر وروستیو فعالینو پورې غځول شوې ده. دلته باید یادونه وشي، چې د دغې لړۍ د لومړي پړاو لیکوالو او شاعرانو، لکه قدرت الله حداد، محمد اصف بهاند، شاه محمد حصین، احمد تکل، ډاکټر عبدالوکیل... د میدان ځوانان له ادبي ټولنې وړاندې ادبي او فرهنګي فعالیتونو ته مخه کړې وه، خو دلته له دې امله چې له یوې خوا یې په دې وروستیو کې نور ډېر کارونه ترسره کړي او له بلې خوا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخواني او اوسني ادبي او فرهنګي بهیر د هڅونې او دودونې له ویاړ څخه برخمن دي، نو ځکه د دغې لړۍ د سر په کړیو کې ځای لري.

غلام محمد فرهاد

دلته د غلام محمد فرهاد ژوندلیک په ډېر ځغلند ډول واړندې شوی دی.

د بابا ژوند او مبارزه رښتیني او ژور علمي-تحقیق ته اړتیا لري. د هغه په ټولو کارونو پوهېدل او د هغه اخلاقي سجایاوې ځوان نسل ته ورپېژندل، د دې لیکنې له توانه لېرې دي، زه نه محقق یم او نه هم لیکوال، دې موخې ته د رسېدو لپاره یوه علمي سیمینار ته اړتیا شته.

دیپلوم انجنیر غلام محمد فرهاد «بابا» د ویاړه ډک ژوند، مبارزې او افکارو ته لنډه کتنه:

پېژندنه :

,,اروا ښاد دیپلوم انجنیر غلام محمد فرهاد چې د کابل په خلکو کې د (بابا) په نامه مشهور و، د افغانستان د معاصر تاریخ یو ستر ملي او سیاسي شخصیت و، د افغانستان په ابادۍ او د هېواد د افغاني هویت په غښتلتیا کې یې نه هېرېدونکې هلې ځلې کړې دي.

اروانباد غلام محمد فرهاد په ۱۹۰۱ز پېړدیز کال کې د میدان وردګو ولایت د مرکز میدان ښار اړوند د ابراهیم خېلو سیمې په یوه مخوره او درنې کورنۍ کې زیږیدلی دی، په ۱۹۱۵ز کال کې کابل ته تر راکډه کېدو وروسته یې د حبیبیې په ښوونځي کې خپلې زده کړې پای ته ورسولې. خدای ببښلي بابا په ۱۹۲۱ز کال کې د اعلیحضرت غازي امان الله خان له خوا د لوړو زده کړو لپاره جرمني ته واستول شو، چې د مونشن په ښار کې یې دElektrizität (برق) په څانګه کې دیپلوم ترلاسه کړ. هېواد ته تر ستنېدو وروسته په ۱۹۲۸ز کال کې یې د اماني په ښوونځي کې د ښوونکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنده ترسره کوله او د دې ترڅنګ یې د دولتي فابریکو د الکتروتخنیک د برخې مسوولیت هم په غاړه و. خدای بښلی فرهاد په ۱۹۳۴ز کال کې یو ځل بیا جرمني ته لاړ، د المان له هېواد سره د یوه قرارداد په اساس یې د میدان وردګو ولایت د چک د برېښنا بند په الماني توربینو سنبال او د سروبي بند توربینونه یې هم نوي کړل.

په ۱۹۴۸ز کال کې د کابل ښار لومړی ولسواک ښاروال وټاکل شو او په ۱۹۵۴ز کال کې د کابل د برېښنا شرکت تاسیس او دی د همدغه شرکت مشر شو.

ښاغلی فرهاد په ۱۹۵۵ز کال کې د لویې جرګې غړی و او په ۱۹۶۶ز کې د کابل د خلکو له خوا د ولسي جرګې وکیل وټاکل شو او په ۱۹۷۰ز کال کې یې د ولسي جرګې وکالت د خپلې ارادې د مقاومت په عنوان پرېښود.

خدای بښلی فرهاد په ۱۹۶۶ز کال کې د افغان سوسیال دیموکرات ګوند په موسسه کنګره کې د ګوند د مشر په توګه وټاکل شو او د مرګ تر ورځې د دغه ګوند مشر و.

د ۱۹۷۹ز کال د اکتوبر په ۱۴مه د حفیظ الله امین د حکومت له خوا د یوې پوځي کودتا په وسیله د حکومت د رانسکورولو په تور له خپلو یو لړ ملګرو سره ونیول شو او په کابل کې زنداني شو او په ۱۹۸۰ز کال کې ل بند څخه راخلاص شو. خدای بښلي فرهاد د جګړې او سیاسي اختناق وخت کې هېواد نه د وتلو وړاندیزونه په کلکه سره ردول.

ارواښاد غلام محمد فرهاد په ۱۹۸۴ز کال د نومبر په ۷مه (۱۷ د لړم ۱۳۶۳المریز، ۱۴ د صفر ۱۴۰۵ هجري قمري) کې په حق ورسېد او په شهدای صالحینو کې خاورو ته وسپارل شو.

روح دې یې ښاد وي؛ یاد دې یې تل وي؛ مرام دې یې بریالی وي!

قدرت الله حداد فرهاد (Qudratullah: haddad farhad.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاسي شنونکی قدرت الله حداد فرهاد

قدرت الله حداد فرهاد (۱ د اکتوبر، ۱۹۳۰ ز. – ۱۵ د دېسمبر، ۲۰۱۱ ز.) (په انګرېزي: *Qudratullah Hudaad Farhad*) یو افغان ژورنالېست، سیاسي څېړونکی، تاریخپوه او لیکوال و چې ډېر کالونه یې د افغانستان په چاپي رسنیو کې کار کړی دی.

قدرت الله حداد فرهاد د سید احمد خان زوی په ۱۳۱۰ لمریز کال په کابل ښار کې زیږېدلی و، خو پلرنی ټاټوبی یې د میدان وردګو ولایت پلازمېنه میدان د ابراهیم خېلو سیمه ده.

دندې

د ولس له ملي جریدې سره مرستیال.

په ۱۳۳۱ ل. کې د آینې جریدې مرستیال.

په ۱۳۳۳ ل. کې د پامیر جریدې سرمحرر.

په ۱۳۳۴ل. کې د سوداګرۍ خونې د بهرنیو اړیکو سرکاتب او د اقتصاد د جریدې همکار.

د مخابراتو ښوونځي کې د پښتو ښوونکي په توګه.

په ۱۳۳۶ ل. کې په سوداګرۍ خونه کې د اقصاد د جریدې د مرستیال په توګه دنده.

په ۱۳۴۱ ل. کې د سرې میاشتې د ټولنې د تبلیغاتو د لوی مدیر د کفیل په حیث دنده.

ارواښاد حداد فرهاد ښوونځی تر زده کړې وروسته د سرشارې ځوانۍ په دوران کې د ژورنالیزم په ځانګه کې ځلور کلنې زده کړې وکړې او د انیس په جریده کې یې د کارمند په ډول په دنده پیل وکړ، بیا وروسته د پامیر د جریدې مسوول مدیر او تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې وروسته د اقتصاد جریدې د مسوول مدیر په توګه دنده ترسره کړې او د لس کلنې دورې وروستی رسمي ماموریت یې د سرې میاشتې ریاست د تبلیغاتو لوی مدیریت و.

په سیاست کې ونډه:

قدرت الله حداد فرهاد د خپل مشر ورور د افغان ټولنپال ولسواک ګوند د بنسټ ایښودونکي، د کابل د پخواني ښاروال، د میوند د جادې جوړوونکي او د ماهیپر د برېښنا بند د جوړولو مفکر چې د افغاني انجنیرانو په مټو جوړ شوی دی، د ۱۳۴۳ لمریز کال د اساسي قانون د مصوبې ترتیب او تدوین غړی، د لوې جرګې او ولسي جرګې غړی، د اماني دورې او ویښ زلمیانو د نهضتونو سرګرم غړي دیپلوم انجنیر غلام محمد فرهاد بابا په لاربښوونه په ۱۳۴۹ لمریز کال کې د افغان ټولنپال ولسواک ګوند غړیتوب حاصل کړ، خو له غړیتوب څخه د مخه د افغان ملت د اخبار مسوول مدیر شو.

د خپل کار په دوره کې یې د ملي مشرانو اندونه، د پوهانو نظرونه د ګوند د پنځو اصولو (ملي مقدسات، ملي تاریخ، ملي کلتور، ملي اقتصاد، ملي جغرافیه «د وطن پالنې ګډ احساس») باندې یې د مسلکي خلکو نظریات راټول او ګوند یې په یوه ملي خط رهبري کړ، چې په دغه دوران کې اخبار دوه ځلې د وخت د حکومتونو له خوا مصادره شوی دی. خپله حداد او بل لیکوال او مبارز شخصیت د ګوند استاد سیدیوسف مېړنی محاکمه شوي دي (په نقدي جریمه او د لنډې مودې له پاره توقیف شوي دي).

رسمي سفرونه:

قدرت الله حداد (فرهاد) د افغان ټولنپال ولسواک ګوند د استازي په توګه په رسمي ډول د دوست هېواد هندوستان په بلنه د بنګله دېش د ازادۍ په نړیوال کنفرانس کې برخه اخیستې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه حداد چې کله د سرې میاشتې په ریاست کې ماموریت درلـود، هغـه وخت په ایران کې یوه سخته زلزله رامنځته شوې وه، نو د سرې میاشتې لـه خـوا ایـران ته د زلزله ځپلو لپاره د مرستې لیږدونې د هیئت مشري یې په غاړه درلوده.

هلته یې له ایراني شاعر لیکوالـ او څېړونکـي (علـي دشـتي) او نـامتو شـاعر (رهـي معیري) سره د پښتو ادب، پښتو او پښتنو په اړه ښه ډېر بحثونه کړي و او هغوی تـه یـې د پښتنو د شتون او پښتو ژبې په لرغونتوب قناعت ورکړی و.

جایزې او ستاینلیکونه:

د رحمن بابا د څېړونکي په توګه یې د رحمـن بابـا لـومړۍ درجـه او د مطبوعـاتي خدمتونو په اړه یې د ښـه کـار کولـو دویمـه درجـه مطبوعـاتي جـایزې او سـتاینلیکونه اخیستې دي.

لیکنې او کتابونه:

قدرت الله حداد فرهاد په زرګونو علمي مقالې لیکلي، چې پـه هېـواد او لـه هېـواد څخه بهر په رسنیو کې خپرې شوې دي.

د نظر د خاوند، سیاسي پوه، تاریخ څېړونکي او لیکونکي په توګه یـې نظریـات پـه غبریزو، چاپي او انځوریزو رسنیو کې خپاره شوي دي.

د افغانستان د قضایاوو په اړه یې هر وخت له افغاني نشنلېزم څخه په دفاع کې خپل مثبت غبر اوچت کړی دی.

د (خبرونه او وحدت) اخبارونو کې یې د یوه کالم لیکونکي په توګه له څه مودې راهیسې پرله پسې لیکنې کړې دي. ملي فلسـفه او ملـي تـاریخ بانـدې یـې ډېـر بحثونـه کړي دي.

د «افغان ملي تاریخ» په دوه ټوکو کې او «پښتو ادبي لیکنه» پـه دوه ټوکـو کـې د ساپي د پښتو څېړنو د مرکز له خوا چاپ شوي او همدا شان ډېر نـور کتابونـه یـې هـم لیکلي چې ځینې یې چاپ او ځینې یې پاتې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاپي ليکنې او اثار:

- د پښتونولۍ د لارې مشال
- د احمد شاه بابا ميراث
- پښتون، افغان، افغانستان – چاپ کال ۱۳۸۰ ل.
- د افغان ملي تاريخ (دوه ټوکه)
- د ملي تاريخ فلسفه او پښتونولي.

د اروابناد قدرت الله حداد فرهاد د مړينې نېټه:

اروابناد د ۱۳۹۰ لمريز کال د ليندۍ په ۲۵مه نېټه د جمعې په مبارکې ورځې د سهار په اتو بجو د امريکا د ويرجينيا په ايالت کې له دې فاني نړۍ څخه سترګې پټې او روح يې حق ته وسپاره او همدلته خاورو ته وسپارل شو.

ډاکټر عبدالوکيل

زمانه بړدي پر هغه سر د افتخار تاجونه

سر يې مه بوله بل نوم ورلره بويه

چې پيدا په کې لوی فکر لکه غر شي

مرګ حق دی، له مرګه خلاص نه شته، ټول مرو، که سل کاله ژوندي يې، آخر د ګور بنده يې، خو لکه څنګه چې په ژوند کې فرق وي، دغسې مرګ هم دی. د چا پر مرګ يو کور خوار شي، په چا يوه کورنۍ، په ځينو کلی، خو شته داسې ستې او هستۍ چې په هغو ولسونه خوار شي.

ژوندي هم داسې دي، څوک چې ژوندي وي، ځان ساتي او ځان جوړوي، خېټه ډکوي، جيبونه پړسوي، د ماڼيو او پانګې مينې اخيستي وي؛ خو ځينې بيا جهان

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړوي او د انسان مينې يې په زړه کې ځای نيولی وي، ځوک پر ځان مين وي، ځوک پر قوم.

ډېر تفاوت شته په انسان کې د معنا په لحاظ

واړه مشغول دي ځينې ځان ځينې جهان جوړوي

ځکه خو ځوک له طبيعي مرګ سره د تل لپاره مړ شي، پانګه، شته، ماڼۍ هر څه ترې پاتې شي، خو ځينې بيا په مرګ هم ژوندی پاتې وي، مرګ يې نه شي وژلی، د هغوی يادونه ژوندۍ، خاطرې تلپاتې او يادګارونه ابدي وي.

ته د خپل ځان له غمه مرې زه د جانان له غمه

زاهده ستا ثواب زما ګناه ته چېرته رسي

منلی ملی خدمتګار ډاکټر عبدالوکيل د هېواد له هغو شخصيتونو څخه دی، چې مرګ يې نه شي وژلی، ځکه يې نه شي وژلی چې يادونه، يادګارونه او خاطرې يې ژوندۍ دي. د هېواد هره سيمې يې پر خدمت، مينې او سپېڅلتيا ګواهي ورکوي. هر بېوال يې د خدمت نښې د ژوند کيسه ژوندۍ ساتي، دی د هېواد د هر روڼ فکر، هر بزګر او هر بېوال په زړه کې ژوندی دی، د هرې سمسورې درې زرغونتيا يې يار او يادګار دی.

ډېر ژوندي دې شي هغه مړي نه ځار

چې پر مرګ يې شي ډېر خلك ناكرار

معنوي ژوند يې له خضر نه کم نه دی

چـــــــې پر انسانيت کړي افتـخار

مړ هغه دی چې ژوندی په مړه حساب وي

نه مري هغه چې ژوندی يې وي يادګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر ژوندي مړه دي او ډېر مړی ژوندي دي

مړوی هېر، ژوندی په یـاد وی د روزګار

هــر افغان ته (الفت) دومـره پوهه غواړي

چې د مرګ او ژوند تشخيص ته ده په کار

ډاکټر صاحب په ۱۲۹۸ یا په بل روایت په ۱۳۰۲المریـز کابل کـې د کابـل پـه ښـار زېږېدلی، لومړنی او منځنۍ زده کړې يې د کابل په غازي لېسه کې په اعلی درجه پای ته ورسولې. له نوموړې لېسې څخه تر فراغت وروسته د لوړو زده کړو لپاره لـه هېـواد څخه بهر هند ته ولاړ، د لیسانس دوره يې د نوموړي هېواد په لا لپوري پوهنتون کې د کرنې او بڼوالی په څانګه کې پای ته ورسوله، د ماسټرۍ او دوکتـورا د ترلاسـه کولـو لپاره د انګلستان او د امریکې متحده ایالاتو تـه ولاړ، د دوکتـورا تـر اخیسـتلو وروسـته هېواد ته راستون شو.

د هلمند وادي رییس، د هلمنـد والـي، د مشـرانو جرګـې غـړی، د کرنـې وزیـر او کرنې وزارت سلاکار په توګه يې دارنه او د قدر وړ خدمتونه کړي او خپل ژوند يې د هېواد سمسورتیا او ابادۍ ته وقف کړی و.

ده په هېـواد کـې د شـنه انقـلاب بـوټي ولګـول او هېـواد يـې د شـنې طـلا زېرمـه وګرځاوه. هغه طلا چې هېڅکله يې بازار له کساد سره نه مخامخ کیـږي او د تـورې او ژېړې طلا له لارې لاس ته راغلې پانګه يې پښو ته لوېږي.

ډاکټر صاحب چې څه لوستي و او کومې تجربې يې، چې ترلاسه کـړې وې، هغـه يې د ولس ګټې او ښېګړې ته وړاندې کړې.

ده د هېواد د اقلیمي ځانګړنو له مخې په بېلا بېلو سیمو کې د بڼوالی نوي سیستمونه خلکو ته ور وپېژندل. خلك د دوی له تجربو سره ناآشنا وو. هغوی د کرنـې هغـه زړه او اوږده لاره په مخه کې نیولې وه، چې پېړۍ پېړۍ يـې پـه سـیمو کـې دود وه. ډاکټـر صاحب خبرې ورته يوه داسې جواری ښکارېده، چې هر څه يې پـه کـې بـایللي ګڼـل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه دې ته اړ شو، دا هر څه له خپلې ځمکې پیل کړي او خلکو ته یوه مخبېلګه وښيي، په دې توګه يې خپلې تجربې لومړی له خپلې ځمکې پیل کړي. د خلکو خبرې او تبصرې یې اورېدې، چې ویل یې:

د ډاکټر خو تنخوا او نوکري شته، موږ ولې خپله بزګري او ځمکه خرابه کړو.

خو کله چې دغه بڼ مېوه ونیوه او د پخواني کښت په پرتله یې لس برابره ګټه ورکړه، د خلکو سرونه خلاص شول، بیا نو ډېرو دغه جواري ته زړونه ښه کړل.

په نورو سیمو کې چې ډاکټر صاحب ولیدل، خلک دغه سیستم ته زړه نه ښه کوي، له یوه تن یې د څو کالو لپاره ځمکه په اجاره واخیسته، د سیمې د دودېزې اجارې دوه برابره بیه یې مخکې له مخکې ورکړه، چې په خلاص مټ په کې خپلې تجربې پلې کړای شي. کله چې بڼ مېوه ونیوه، خلکو یې ګټه او مارکېټ ولید، ډېر ژر هلته د نوې بڼوالۍ سیستم دود شو.

د ده هیله وه، چې همېشه په کروندو کې د بزګرانو په څنګ کې وي، هغوی ته له خپلې پوهې او تجربې ور زده کړې. د بڼوالۍ د نوي سیستم هغه پېچلي موضوعات یې په داسې لهجه او بڼه خلکو ته وړاندې کول، چې نالوستی بڼوال هم په ډېره اسانۍ پرې پوهېدای شو، د خلکو په ژبه په عام فهمه لهجه یې د نوې بڼوالۍ ښېګړې، لارې چارې او ګټور اړخونه څرګندول. په دې توګه یې بزګران او بڼوال د کرنې کارپوهان روزل او عملي ډګر ته یې وړاندې کول.

په کومو سیمو کې چې د ډاکټر صاحب د بڼوالۍ سیستم دود شوی، هلته چا د کوکنارو کر ته هڅه نه ده کړې، ملګرو ملتونو، امریکې او نورو لوېدیځو هېوادونو د کوکنارو د کر د مخنیوی په لار کې څومره پانګه ولګوله، څه پایلې یې ترلاسه کړې؟ څونې په خپلو هڅو کې بریمن شول، ټولو ته څرګنده ده، چې دغه پیسې په تکراري، کلیشه يي تبلیغاتو، نمایشي غورځو پرځو، سلاکارانو په تنخواګانو او لوکسو موټرو ولګېدې. خو ډاکټر صاحب بې له دې چې له چا پیسې ترلاسه کړي، په یوازې ځان

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پټه خوله د بڼوالۍ د نوي سیستم د دودولو له لارې د کوکنارو پر ضد مبارزه بریالۍ کړه.

په دغو سیمو کې خلکو د دې اړتیا نه لیده، چې د کوکنارو کر ته مخه کړي. هماغه ګټه چې د کوکنارو له کښت نه ترلاسه کیږي، د بڼوالۍ دغه سیستم د هغوی ځولۍ ته غورځولې ده.

ډاکټر صاحب په زهیرتیا او تېر عمر هم کرار نه کېناست، په نویو تجربو او بریا وو پسې ستومانه و.

د کورنیو جګړو په اوږدو کې، چې د سیاست او ګوند بازۍ بازار له هر څه تود او دغې نشې ټول بېخوده کړي وو. ډاکټر صاحب د ولس اقتصادي پیاوړتیا او ودې ته پام واړاوه، ځکه یې د سیاست او سیاسي لوبو پر ځای د ولس خدمت ته اوږه ورکړه، زیاتر به په هېواد کې دننه په آزادو سیمو کې له بڼوالو سره د نویو تجربو په عملي کولو بوخت و، د مېږو تر څنګ یې د زردالو نوي نیالګي خلکو ته وروپېژندل، د سیمې د ځانګړنو او اوبو د کچې له مخې یې د بادامو او ګیلاس نیالګیو کېنولو ته د خلکو پام واړاوه، ګڼې قوریې (بزغلي) یې وکرل او د هېواد په مرکزي سیمو کې یې له پنځو زرو زیات بڼونه کېښول، خلک یې وهڅول، له خپله جیبه یې انعامونه ورکړل، ستاینلیکونه یې ورواستول، چا چې بڼ ښه روزلی و، هغوی یې په سوغاتونو یاد او ونازول. ډاکټر صاحب ځانګړې پوهه، تجربه، پلان او پروګرام له ټولو کورنیو او بهرنیو موسسو سره شریک کاوه او ویل به چې خدمت هر ځای او له هرې لارې کېدای شي. که څوک و غواړي ولس ته خدمت وکړي، په هر موقف او ځای کې چې وي، ترسره کولای یې شي. د ډاکټر صاحب ژوند او د خدمت بهیر د دغه ټکي ژوندی ثبوت دی.

له دې سره یې د نوي سیستم له مخې د سبو کر هم دود کړ. هغو سیمو چې ترانسپورتي اسانتیاوې لرلې، زردالو ته یې بڼوال هڅول، چې تازه مارکېټونو ته رسېدای

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، خو لرې پرتو سيمو، چې ترانسپورتي اسانتياوې يې دومره نه دي، هلته يې د بل ډول زردالو، چې د کښتې کېدو وړتيا يې لرله، د کر سپارښتنه يې کوله.

د ډاکټر صاحب د خولې خبره ده، چې يو ځل له امريکې نه د راتلو پر وخت په الوتکه کې څه تخنيکي ستونزه رامنځ ته شوه، سورلۍ وارخطا شوه، خو زما انديښنه د انګورو هغو لښتو ته وه، چې له امريکې مې راسره راوړې وې. ما ويل افسوس مخکې له دې چې هغه دود شي، له منځه ځي.

ډاکټر صاحب په هغه وخت کې چې په امريکې کې ډاکټرانو ځواب ورکړ. دې پېښور ته لاړ، دا يې د ژوند وروستی سفر و، چې د مرګ په لور يې لنډاوه، خو بيا هم ځينې نوي بوټي او نيالګي يې ورسره راوړي و. په رسېدو يې بې له ځنډه مزارشريف ته د سره صليب د الوتکې خبر واخيست، چې دغه بوټي او نيالګي په کې ولېږي.

ده د خپل خدمت په دوران کې نه سيمه پېژندله، نه قوم؛ افغانستان يې کور او د دغه کور هره برخه يې د زړه کتره وه.

په همدغه وخت کې، چې ډاکټرانو په وينا يې مرګ ته د دوو اوونيو واټن پاتې و، په ټيلفون د هېواد د اورښت معلومات کول. په کندهار کې څومره اورېدلې، په کابل او مزارکې څومره، همدلته يې د آرام ساه واخيسته.

((اوسه که خدای کول، هېواد د وچکالۍ له منګولو ووت)) چې څوك به يې پوښتنې ته ورغلل، ترهر څه د مخه يې په هېواد کې د هغو قوريو او بڼونو حال اخيست، چې کوم ډول ناروغۍ سره نه وي مخامخ شوي او لازمې سپارښتنې يې ورته کولې.

په همدغه حالت کې يې اکبر موسسې په دفتر کې خپل هممسلکان را ټول کړل، په ډېر لوړ مورال او زغم يې پر اړوندو او اړينو موضوعاتو خبرې وکړې. په مجلس کې د ده له هرې خبرې له وطن سره د مينې او له خپل مسلك سره د رښتينولۍ جذبې اورېدې، هيچا هم دانه ګڼله چې ډاکټر صاحب ګڼې د مرګ او حتمي مرګ خبر اورېدلی او د ژوند څو ورځې يې پاتې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګوربت مجلې چلوونکي یې وروغوښتل، خپلې لیکنې او یادښتونه یې ورووسپارل او د مرګ له بستر نه یې د ګوربت مجلې د یو کلنۍ په اړه جوړې شوې غونډې ته پیغام وکېښ.

ډاکټر صاحب هېواد ته د تلو تلوسه لرله، چې د خپل وطن په ټوکر، ټوکر او زخمي، زخمي غېږ کې یې سا ورکړي:

د مرګ قاصده ځنګدن کې دا پښتو به کوې

پښتنه سا رانه وانخلې د اغیار کوڅه کې

خو د وطن جګړو، ورانیو او دربدریو دومره ځپلی او لوټلی و، چې د مرګ پر بستر پروت خدمتګار، چې د وروستیو او ارماني سلګیو توان یې نه درلود، بېرته پېښور ته راووړ، هملته یې د ۱۳۷۹لمریز کال د لیندۍ په ۲۴مه د خپل سپېڅلي روح امانت د خپل څښتن(ج) حضور ته واړندې کړ. د ارواښاد جنازه د هغه د یو شمېر دوستانو او خواخوږو له خوا هېواد ته راوړل شوه او د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د عمرخېلو په خپل پلرنۍ هدیره کې خاورو ته وسپارل شوه.

ارواښاد ډاکټر عبدالوکیل د کرنې او بڼوالۍ په هکله په سلګونو مسلکي او څېړنیزې مقالې لیکلي، چې په خپل وخت کې د ډله ییزو رسنیو له خوا چاپ او خپرې شوې دي. د هغه د قلمي اثارو زیاته برخه په انګلیسي ژبه لیکل شوې چې د نوموړي د یو شمېر دوستانو له خوا په پښتو ژبه ژباړل شوي او افغانستان کې د باغونو پرمختګ په نوم ټولګه ورځخه چاپ شوې ده.

ډاکټر صیب له علم او پوهې سره خورا مینه لرله چې له همدې امله یې له مرګ څخه ایله څو ورځې وړاندې له خپل شخصي ملکیت څخه څه د پاسه درې جریبه ځمکه د خپلې پلارنۍ سیمې میدان نرخ د عالي لیسې د ودانۍ لپاره په وړیا توګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکړه، چې اوس نوموړې لېسه د ډاکټر عبدالوکیل په نوم یادیږي. روح دې یې ښاد وي.

هو! مرګ حق دی، له مرګه خلاصون نه شته، پوښتنه دا ده، چې موږ بل داسې څوک لرو، چې ډاکټر صاحب ځای پرې ډک شي؟

د لیکنې بېلګې دا ده:

د سلګیو شپېې او وروستنی ارمان

درنو مېلمنو!

البته پوهیږئ چې زه د تېر کال د ګوربت غونډې ته ډېر خوشال شوم او دا چې دې کار ته دوام ورکوئ، خوشاله یم، له بده مرغه صحي حالت اجازه نه راکوي، چې په غونډه کې اشتراک وکړم، مګر دا لاندې پیغام چې امېد لرم، په غونډه کې ذکر شي، بې فایدې به نه وي.

زموږ خپرونې باید د ټولنې اني او سملاسي غوښتنې په پام کې ونیسي! هېوادوال د بیاجوړونې لوري ته راوبلل سي، خو له بده مرغه زموږ اکثره خپرونې کلیشه یې، ما ویلي تا ویلي نه ډکې دي. داسې څه نه سته په کې چې د ملت په درد وخوري.

له نېکه مرغه ګوربت خپل رسالت تر ډېره حده تر سره کړی دی، هېوادوال په تېره ځوانان یې د بیا آزادۍ لوري ته راجلب کړي دي، زه هیله لرم چې له ټولو افغاني ځوانانو سره د ګران حفیظ الله غښتلي او ګران احمد ویس وردګ په شان احساس را پیدا شي.

ګوربت چې یو ښه کار کوي، هغه دا دی چې د کرکیلي په اړه یې هم هېوادوال هڅولي دي، تاسې درنو به ګوربت لوستی وي، چې زه یې بیا یادولو ته اړتیا نه وینم، خو د یوې خبرې یادول ضروري ګڼم، هغه دا موږ چې کله د منو باغونه رواجول، هغه منې یو من په سل افغانۍ وې او غنم یو من په پنځوس افغانۍ وو، یانې یو من منو دوه منه غنم اخیستل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وختي چې منې پوره ورسېدې، معلومه سوه، چې يو جريب منې له پينځو نه تر شل خرواره په جريب کوي. که يې اوسط لس خروار کړو، نو مانا يې دا ده، چې يو جريب منې شل خرواره غنم جوړوي. هغه وخت حاصل د غنمو له څلوېښت منو زيات نه و، ليکن که يې خروار وبولو، هم جريب شل خرواره غنم وکړه، نو که د دهقان عايد په جريب شل خرواره سي، نو هغه ته څه نه سي کولای.

غواړم د کرکيلې تر څنګ د هېوادوالو په تېره ځوانانو پام زده کړې ته را واړوم. اوسني ځوانان بايد د زده کړې تر څنګ کار او د کار تر څنګ زده کړه وکړي، خو متاسفانه هغه افغانان چې پيسې ګټي، دا ټولې پيسې په ښځو خرڅې شوې. د چا چې ښځه نه وه، ويې کړه، که د چا يوه لا وه، بله يې هم وکړه. د چا چې زوی لا زلمی نه و، ښځه يې ورته وکړه او تعليم او تربيې ته يې پام ونه کړ. له دې پيسو يوه هم په تعليم او تربيه د اولاد خرڅې نه شوې. حال دا چې بايد لومړی پيسه د اولاد په تربيه لګېدلې وای او بيا په ښځه او نورو. دا خو مې د عام ولس خبره وکړه. هغه چې سرمايه داره او د لړ پوهې او علم خاوندان دي، هغوی بيا پيسې د دې پر ځای چې د خپلو خلکو د سمسورۍ او د وطن د آبادۍ په لاره کې يې ولګوي، په پرديو هېوادونو کې تجارت په کوي او پرديو هېوادونو په بانکونو کې اچوي. زه خپلو ټولو هېوادوالو ته خواست کوم، چې خپل وطن او خلك له ياده مه باسئ!

په پای کې يو ځل بيا ټينګار کوم، چې افغانان دې تعليم او تربيې ته پام وکړي.

نور نو دعا را ته کوئ.

ستاسې عبدالوکيل

د ارواښاد ډاکټر عبدالوکيل خان په ياد

ارواښاد ډاکټر عبدالوکيل خان د هېواد واقعي خدمت کوونکی و. د هېواد د کرنې په برخې کې له بل هرچا زيات خدمتونه تر سره کړي دي، هېڅوك د ارواښاد په خدمتونو سترګې نه شي پټولای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېر کال د ارواښاد دتل پاتې یاد منار د میدان ښار مرکز کې د ارواښاد د خواخوږو له خوا جوړ شو.

د منار د پاسه ښکلې سره منه ایښودل شوې، چې ګران هېواد ته د ډاکټر عبدالوکیل خان د خدمتونونه نښه ګڼل کیږي.

ډاکټر عبدالوکیل خان نه یواځې هېوادوالو ته سرې او زېړې منې راوړې، بلکې د کرنې په نورو برخو کې یې هم ستر خدمتونه کړي دي، یو لوی میراث یې خپلو هېوادوالو ته پریښی دی، چې د تل لپاره د ارواښاد یاد ژوندی ساتي.

ښه خو دا چې د چا نوم په کښې یادیږي ... په فاني دنیا خو نه وي ژوندی تل څوک

وکیل نورعلم خان مظلومیار

ارواښاد وکیل نورعلم خان مظلومیار د حاجي شیرین خان زوی په قوم امرخېل د میدان وردګو ولایت په یوه غریبه، خو دینداره او وطندوسته کورنی کې سترګې وغړولې، په ښوونځي کې له زده کړې وروسته په ډېره لږه موده کې د علم معرفت خاوند شو او د یوه وتلي لیکوال او مدافع وکیل په توګه یې خپل هېواد او خپلو خلکو ته د خدمت ملا وتړله، له علم او معرفت سره د زیاتې مینې له امله یې په **۱۳۲۹**لمریز کال د میدان وردګو په مرکزي سیمه کې د خپلو لاسونو په تناکو ګټلو پیسو یې څه د پاسه یو جریب ځمکه کې یو ښوونځی جوړ او د سلګونو زده کوونکو د زده کړو له پاره یې په خورا مینه او اخلاص د پوهنې وزارت په واک کې ورکړ، ترڅو له سیمې او هېواد څخه د جهل او تورتم کمپله ټوله او د علم او معرفت رڼا په لر او بر کې خپره شي، چې له نېکه مرغه تراوسه پورې له دغه ښوونځی څخه د میدان وردګو د ولایت په زرګونه زده کوونکي فارغ شوي او خپل هېواد او خپلو خلکو ته د خدمت مصدر ګرځېدلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورعلم خان مظلومیار د خپل وخت د هغو روښانفکرو شخصیتونو په منځ کې یو داسې ملي شخصیت و، چې په ډېره لږ موده کې يې د خپل ولایت او هېواد په کچه لوړ مقام ترلاسه او د هېواد د رښتینو خدمتګارانو په لیکه کې ودرېد، همدا لامل و چې د خلکو زړونو ته يې لار وموندله او په ۱۳۲۸لمریز کال کې په ولسی جرګه کې د میدان وردګو د خلکو وکیل و، همدرنګه په ۱۳۳۲–۱۳۳۸لمریز کال هم دغه ولایت د خلکو استازی و.

مظلومیار د هغه وخت د مشروطه غوښتونکو او ویښ زلمیانو د تحریک یو فعال او متحرک غړی و.

نوموړي خپل پیغام د شعر په ژبه مظلوم ولس ته رساوه، خو له بده مرغه چې له ډېرو هڅو سره سره بیا هم په دې بریالی نه شوم چې د مظلوم صیب نظم بیلګه پیدا کړم.

عبدالوکیل عمري لنډه پېژندنه

تخلص يې (عمري) د قاضي عبدالله خان زوی د مرحوم حاجي محمد عمرخان لمسی، د مرحوم حاجي عبدالله خان لالا کړوسی او د مرحوم ملا رحم بابا کودی دی، په ۱۳۳۲لمریز کال د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی د کریمدادو په سیمه کی په یوه درنده عالمه او نسبتا شتمنه کورنۍ کې زیږېدلی دی، د مور له خوا د مرحوم عالم ګل مولوي صاحب عبدالرزاق خان چې د نسب سلسله يې ملاصاحب زیري اخند ته رسیږي لمسی دی، ۱۳۵۵ه ش کال د حبیبی له لیسه فارغ، په ۱۳۵۹ه ش کال کې د کابل پوهنتون د اجتماعی علومو له پوهنځی څخه فارغ شوی دی. د رسمي دندو پیل يې د سوداګرۍ له وزارت څخه ده، چې بیا وروسته د کانو او صنایعو په وزارت کې د مامورینو په مدیریت کې په وظیفه بوخت شوی، چې د همدې وزارت د مرمر او رخام تصدۍ د مامورینو تر مدیریت يې کار وکړ، د ۱۳۵۹لمریز کال په وروستیو کې پېښور ته مهاجر شوی، چې لومړۍ دنده يې د مجاهد په لېسې کې له نهم ټولګي څخه تر دولسم ټولګی پورې د تاریخ او اسلامي بینش ښوونکی و، چې څلور کاله يې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدې لېسه کې دغې سپېڅلې وظيفې ته دوام ورکړی، بيا په العون الاسلام کې چې د اسلامی هېوادونوګډه موسسه وه، د افغانستان د مرکزی او جنوب شرق ولايتونو او د پېښور په العون الاسلامي پورې اړوندو ښوونځيو او مدرسو د ښوونې او روزنې مسوول و، له هغه وروسته د سيدجمال الدين مجاهد په لېسه کې ښوونکی او وروسته سرښوونکی شو، د مجاهدوينو د موقت حکومت له جوړېدو سره سم د بيارغونې او جوړونې وزارت د تحريراتو عمومي مدير شو.

«يو موټی اسلامي امت څرنګه ښکېل شو» او «تاريخ تمدن اسلام» يې ليکلي اثار دي، د دغو چاپ اثارو تر څنګ د سويډن او سويس موسسو د تعليمي نصاب د علمي غړي په توګه د پنځم او شپږم ټولګيو د تاريخ او جغرافيې درسي کتابونه يې تاليف کړل، سربېره پردې چې د هجرت او جهاد په دوران کې يې په سختۍ کې ژوند کاوه، له جهادي تنظيمونو سره يې قلمي او د بېلابيلو موضوع ګانو په ورکولو سره نشراتي اړيکې درلودې، د مجاهد په لېسه کې يې د ګستنر په بڼې سره د نهم، لسم ،يوولسم او دولسم ټولګيو تاريخ کتابونه وليکل، چې عملا تدريس کېدل هم او نورو ډېرو لېسو کې د ماخذ په توګه ورځينی استفاده کېدله.

د ۱۳۷۱ کال په وروستيو کې چې د اسلامي انقلاب په پايله کې اسلامي حکومت رامنځ ته شو، کابل ته راغی. لومړی د اطلاعاتو او فرهنګ وزارت کې د اريانا نشراتي او طباعتي تصدۍ مرستيال، بيا د اوبو او انرژۍ وزارت کې د اسنادو ارتباط رييس، بيا د هېواد ورځپاڼې رييس او مسوول مدير، د باختر اژانس ، سرحدونو او قبايل چارو وزارت کې د نشراتو او اوسمهال له اتو کالونو راهيسې په ستره محکمه کې د نشراتو رييس دی.

د يادونې وړ دی، چې د نوموړي ۲۷۵ سياسي، اجتماعي او تاريخي مقالې په ګڼ شمېر ورځپاڼو، انټرنټي وېبپاڼو او مجلو کې نشر شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګل مکۍ

ګل مکۍ د حاجي عبدالوکیل لور او د ملک عبدالرازق لمسۍ چې د میدان وردګو ولایت د چارکې د خروټو د کلي اصلي اوسېدونکې وه،خو نوموړې د ۱۳۶۲لمریز کال د غويي د میاشتې په شلمه نېټه د نیمروز ولایت د زرنج په ښار کې يې نړۍ ته سترګې پرانیستې، له کوچنیوالي څخه ډېره هوښیاره او مهربانه وه. کله چې شپږم ټولګي ته ورسېده، د ځانګړې پوهې او وړتیا د زیاتوالي له امله د زرنج د نسوان لېسې د فرهنګی ټولنې غړیتوب يې ترلاسه کړ.

خو کله چې په اووم ټولګي کې وه، طالبانو د حکومت واګې تر لاسه کړې او د ښوونځیو دروازې يې د نجونو پرمخ وتړلې، د طالبانو د شپږ کلنۍ دورې وروسته په لسم ټولګي کې يې په لوست پیل وکړ، څکه چې په دې شپږو کلونو کې يې په کور کې د اتم او نهم ټولګیو کتابونه ولوستل، په ۱۳۸۲لمریز کې له دولسم ټولګي څخه فارغه او په همدې کال په نوموړې لېسه کې د ښوونکې په توګه وګمارل شوه او د زرنج په عالي دارالمعلمین کې يې په زده کړو پیل وکړ او په ۱۳۸۴لمریز کې له دارالمعلمین څخه فارغه شوه.

ګل مکۍ وکیلې په ټول عمر کې ډول ډول تلویزوني او ژوندۍ فرهنګي او کلتوري خپرونې خپل ولس ته وړاندې کړې دي.

د یادونې وړ ده چې له ډېرو هڅو سره سره بیا هم په دی ونه توانېدم چې د نوموړې کومه لیکنه را پیدا کړم. د اغلې ګل مکۍ په نوم په میدان وردګو ولایت کې د ښځو بڼ هم شته دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاه محمود حصین

شاه محمود حصین په ۱۳۲۷ لمریز هجري کال کې د میدان وردګ ولایت د میدان ښار په نائبانو کلي کې په یوه روښانفکره کورنۍ کې وزیږید. لومړنۍ او منځنۍ زده کړې یې د میدان ښار د ذکرالله شهید په لیسه کې تر سره کړې. وروسته د کابل ښار د ښوونکو د روزنې په اکاډیمي کې شامل او د دغې دورې له بشپړېدو سره سم د کابل پوهنتون د ادبیاتو او بشري علومو د پوهنځي محصل شو. په ۱۳۵۱ لمریز هجري کال کې یې د دغې دورې زده کړې بشپړې او د ښوونکي په توګه یې دوه کاله د ذکرالله شهید په لیسه کې ، یو کال د میربچه خان په ښوونځی کې ښوونکی وه ، دلته یې (مفت خوارن میمیرد) په نوم یوه ډرامه ولیکله. د دغې ډرامې په لیکو له دندې نه ګوښه کړل شو، لږ موده وروسته یې په حبیبیې او د کابل د عالي تخنیکم په انستیتوت کې د تاریخ او دري ادبیاتو ښوونه کوله. د ۱۳۵۷ کال ترکودتا وروسته د لنډې مودې لپاره د لیک لوست د زده کړې رییس او وروسته د پوهنې وزارت د تالیف او ترجمې مرستیال و. د ۱۳۵۸کال په مني کې د وخت د واکمنۍ له زورزیاتي سره په مخالفت کې ونیول شو او په پټ اعدام محکوم شو.

د خو د نوې واکمنۍ په راتګ له بند را خلاص شو او د کابل پوهنتون د تاریخ او فلسفې د پوهنځي د تاریخ او فلسفې په څانګه کې یې د ماسترۍ دیپلوم تر لاسه کړ.

د حصین زیاتې سیاسي او تاریخي لیکنې د رازبین، بخري، کمر، فریادي، خوشال (د مشر زوی نوم یې دی) او شهاب په مستعارو نومونو خپرې شوې دي، هغه له ډېرې مودې راهیسې شعر وایي، شعر یې اجتماعي بڼه لري چې زموږ د ځورېدلو خلکو د ژوند، دردونو او کړاوونو ښه هینداره یې بللی شو. لیکنې یې کولې او شعرونه یې ویل.

حصین په ۱۳۷۱ کال کې د تنظیمي جګړو پر مهال د وطن پرېښودو ته اړ شو چې تر اوسه د جلاوطنۍ ژوند تېروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حصین په پښتو او دري ژبو لیکنې او څېړنې کوي. شعرونه او لنډې کیسې یې په پښتو ژبه دي، خو په دري ژبه هم کله کله شعر وایي. د شعرونو لومړی ټوک یې د هیلو غوټۍ نومېږي چې د وخت سانسور یې ځېنې ورځپلي دي.

حصین د افغانستان د لیکوالو د ټولنې د مرکزي شورا او د ژورنالیستانو د اتحادیې غړی و.

د چاپ او خپرو شویو اثارو زیاته برخه یې په لاندې ډول دي.

- جنګ، صلح و سرنوشت جهان
- درسهای مقدماتي اموزش سیاسي (دوه ټوکه)
- مختصری از تاریخ زنده ګي اجتماعي زنان افغانستان
- وزارت داخله در ګستره تاریخ
- روابط روسیه و افغانستان (له یوه بل څېړونکي سره په ګډه لیکل شوی.)
- تاریخ ویښ ځلمیان (ګستنزی چاپ)
- د هیلوِ غوټۍ د شعرونو ټولګه
- زخمي خانګې د شعرونو ټولګه
- مثلث بې عیب (معاصر تاریخ)

د شعر نمونه یې دا ده:

پټه مینه

نه شراب په سره پیاله کې   نه مینا سره مې کار شته
نه یم بند په تورو زلفو   نه لیلا سره مې کار شته

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه لمبيږم د مې خم کې   نه صهبا سره مې کار شته

...

تو زه څه يم ساقي څه يم   نه زاهد يم نه پارسا يم

شروشور ستا ميخانه کې   ولې زه په کې تنها يم

ټول عاشق دي په نشه کې   زه له دې مينې سيوا يم

...

ساقې پوه زما په حال شه   اورمې بل دی په ګوګل کې

که مې داغ د زړګي پوښتې   يو څل و ګوره سره ګل کې

پيغلې خاندي چې يې جوړ کړل   قطارونه په اوربل کې

ولې نه پوښتې د ګل نه   چې څه حال لرې کاکل کې

درخانۍ هوسا

درخانۍ هوسا د غلام صديق لور د محمدعلی خان لمسی، چې په ۱۳۶۴لمريز کال کې په کابل کې زيږېدلې ده. لومړنۍ زده کړې يې په اريانا افغان ترک لېسه کې سرته رسولي او د کانکور له ازموينې وروسته د کابل پوليتخنيک پوهنتون ته بريالۍ شوې ده. درخانۍ هوسا له ۱۳۸۶لمريز کال راهيسې شعرونه ليکي او د شعر ترڅنګ نثر هم ليکي.

دا هم د اغلې هوسا د شعر بېلګه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې دې زړګی زما ډوب کړو په غمونو کې

وسومه، ایره شومه سته یاره اوورنو کې

زه که در نه لرې یم، زړه مې دی له تا سره

ورځ یمه له تا سره شپه مې په خیالونو کې

خوب مې تښتېدلی دی خوی د لېونی کوم

ناسته یم، لګیا یمه ستا یاره سوچونو کې

ورځ مې ناکرار وي، ستا غم را په غاړه وي

شپه په سر شو ګیره کړم نه راځي خوبونو کې

تېره چې ځوانی شوله، پرته له اشنا زما

راشه چې ځوانی بېرته نه راځي وختونو کې

وحیده ښکلې

وحیده ښکلې د محمد عیسی لور د میدان وردګو ولایت، د میدان ښار اړوند د ناسوزايي کلی په یوه متدینه او روڼ اندې کورنۍ کې دې نړۍ ته سترګې غړولې دي.

نوموړې په ماشومتوب کې له خپلې کورنۍ سره کندز ولایت د امام صیب ولسوالۍ ته کډوال شوې وه. د لومړنۍ او ثانوي دورې زده کړې یې د نسوان حضرت امام صیب په لېسه کې سرته ورسولې.

میدان ښار ته تر راستنیدو وروسته په ۱۳۸۷لمریز کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي په پښتو څانګه کې شامله شوه، په ۱۳۹۰لمریز کال کې له دغې څانګې په عالي درجه فارغه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اغلې ښکلې د خپلې ښې وړتیا له مخې له لوړو زده کړو سره هممهاله یې د اول بابا په لېسه کې د یوه تکړه ښوونکې په توګه دنده تر سره کړې ده، د یو وخت له پاره یې د سواد زده کړې په کورسونو د سلاکارې چارې هم په غاړه لرلې، اوسمهال د میدان وردګو ولایت د ښځو چارو د رییسې په توګه دنده تر سره کوي.

د یادونې وړ ده چې نوموړې کله د ښځو چارو ریاست ته وګمارل شوه، د پېژوان مهالنۍ مجلې بنسټ یې کېښوده چې مخکې یې هېڅ کومه نشریه نه درلوده.

نوموړې په بېلا بېلو برخو کې لیکنې او اثار لري او په دې سربېره شاعره او ژورنالیسته هم ده، چې د لنډو کیسو، نثري لیکنو جلا جلا مجموعې لري، دغه راز یوه شعري ټولګه هم لري چې ټولې ناچاپه دي. نوموړې (افغان ښځو د ادبی بهیر) یوه فعاله غړې هم پاتې شوې ده.

د شعر بېلګه یې دا ده:

غزل

مینه مې ته یې تا سره ده زما مینه
سترګو کې ته یې تصویرونو کې ستا مینه
زما د زړه آواز ته یې د ژوند ژوندونه
زړه کې ته یې په سوالونو کې ستا مینه
نه مې هیریږی نه دې هېرولی شم
په باغ کې ته یې په ګلونو کې ستا مینه
اوښکې مې بهیږی زړه مې نه صبریږي
سکونه ته یې په یادونو کې ستا مینه
زه ښکلی ستا یمه ستا په تمه به یمه
منزل ته یې په مزلونو کې ستا مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لطیف بهاند

دوکتورلطیف بهاند د محمد عمر زوی دی، په ۱۳۳۲لمریز کال کې د کابل د مرادخانۍ په کلي کې زیږیدلی دی، د یادونې وړ ده چې نوموړی د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی د صدمرده د سیمې اوسېدونکی دی، دی په ۱۳۴۰ل کال کې د علاوالدین د تجربوي ښوونځی په لومړي ټولګی کې شامل شو، په ۱۳۵۱ل کال کې د حبیبیې د لېسې له دولسم ټولګي نه فارغ شو. په ۱۳۵۲ل کال کې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو په پوهنځي کې یې په لوړو زده کړو پیل وکړ، په۱۳۵۵ل کال کې له دغه پوهنځي څخه فارغ شو. تر فراغت وروسته د استقلال په لېسه کې ښوونکی شو. وروسته بیا پښتو ټولنې ته تبدیل شو. له دغه ځای وروسته یې په راډیو افغانستان کې کار پیل کړ. په ۱۳۵۸ل کال کې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو په پوهنځي کې استاد شو. په ۱۳۶۵ل کال کې شوروي اتحاد ته د دکتورا د اخیستلو له پاره واستول شو.

ښاغلی بهاند د ۱۳۵۲ل کال را په دېخوا د هېواد له مطبوعاتو سره همکاري لري، چې زیاتره لیکنې یې د نقد د تیوري او عملي نقد په هکله په مطبوعاتو کې خپرې شوې دي، کله کله غزل هم لیکي.

دوکتور بهاند د خپل ادبي فعالیت په دوران کې دغه لاندې علمي او ادبي اثار لیکلي دي.

۱-ناول د ماه رخې: دغه اثر په ۱۳۶۳ل کال کې د کابل پوهنتون له خوا چاپ او خپور شوی دی.

۲- د اشرف خان هجری منتخبات: دا د هجري د شعر منتخب دي، چې په ۱۳۶۴ل کال کې د اشرف خان هجري د علمي سیمینار په ویاړ د قومونو او قبایلو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو د ریاست له خوا چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- د رڼا ناوې: دا د کوزې پښتونخوا د نامتو شاعرانو د شعرونو منتخب دی، چې په ۱۳۶۵ل کال کې د لیکوالو د اتحادیې له خوا چاپ شوی دی.

۴- د پښتو ژبې ګرامر: دغه اثر په ۱۳۵۹ل کال کې د پوهنتون له خوا چاپ شوی دی.

۵- څلور اولني کلونه: دا د کورنیو چارو وزارت له خوا چاپ شوی دی.

۶- د خیرالبیان منتخبات: په ۱۳۶۱ل کال کې چاپ شوی دی.

۷- سوله او جګړه یو ژباړل شوی اثر دی چې په څلورو ټوکو کې چاپ شوی دی.

۸-ماتې کړۍ: دا د کوزې پښتونخوا د ازاد شعر منتخب دی.

۹- ریالیزم او د ریالیزم ضد په پښتو ژباړه دی.

۱۰- د هنر ټولنپوهنه یې په پښتو د یو ژباړل شوي اثر نوم دی.

۱۱- د شعرونو یوه مجموعه یې ده.

۱۲- د روښاني ادبیاتو سل عرفانې اصطلاحات: په نوم یو اثر یې دی.

۱۳- لس مقالې: دا د بهاند د مقالو مجموعه ده.

لطیف بهاند د هېواد له سترو استادانو څخه مخامخ زده کړې کړي او د هغوی تر پالنې او روزنې لاندې یې د پوهنې په لوی سمندر کې د مهارت او برلاسۍ لامبو زده کړې ده او یا یې له هغو ستر استادانو سره د مرستیال (اسیستانت) په توګه د پوهې په ډګر کې د نوي نسل د روزنې دنده پر مخ بېولې ده. په پوهنیزو، څېړنیزو او کلتوري چارو کې یې داسې ونډه خپله کړې، چې هره برخه یې د زرینې پاڼې په څېر د هېواد د مخکښو پوهنپالو او کلتور پالو په لړۍ کې ځانګړی او ډاډمن مقام او دریځ لري. په کابل پوهنتون کې د استاد په توګه ویاړلې دنده، په راډیو افغانستان کې د بېلا بېلو کلتوري او علمي پروګرامونو د اوډنې او سمونې چارې، د هېواد په کچه د کلتوري او

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمي هڅو ملاتړ او په هغو کې برخه اخیستنه، هغه ویاړنې دي چې د بیا را یادولو ، پېژندلو او بیانولو لپاره یې زیاتو لیکنو او ډېر زماني واټن ته اړتیا شته. که د بهاند شاعري په پام کې ونیسو، نو به د یوه داسي پښتون هوډ او د خیال نازکې وږمې حس کړو چې له زیاتې توضیح پرته څرګندیږي. په دې ځانګړتیا کې د بهاند برلاسي داده چې پښتني هوډ یې د خیال داسې پراوونو ته رسولی چې شونتیا یې د ویوکو په مټ د پوهېدو وړ ګرځولې ده. که اورېدونکي او لوستونکي د بهاند شاعري واوري او ولولي، نو خامخا به د بهاند د پېژندګلوۍ تر ټولو غوره جمله داوي، چې د هېواد نامتو شاعر لطیف بهاند:

په تش غلچک غواړې بدنام به دي شم زه له هر چا نه، یاغي رام به دې شم

که مې کښیکاږې او تر شونډو مې وړې په قلمي ګوتو کې جام به دې شم

او دا غزل تر پایه او که څوک د بهاند په ساحري ګوتو لیکل شوې مقالې له سلګونو څخه یوه دا چې (زه څوک یم؟) ولولي او یا یې واوري، نو خامخا به د بهاند د ښه پېژندګلوۍ لپاره داسې ولیکي چې: د هېواد نامتو لیکوال داکتر لطیف بهاند؛ او که د هغو څېړنو جاج واخلو چې بهاند پر مخ بېولي او له ګټورو پایلو سره یې د هېواد ځوان نسل ته د ښې روزنې او ښوونې په نیت وړاندې کړي دي، خامخا به د بهاند تر نوم وړاندې داسې ولیکي چې: د هېواد نامتو څېړونکې داکتر لطیف بهاند؛ زه نه غواړم د ښاغلي بهاند هر اړخیزې څېړنې ته لاس اوږد کړم، په دې لنډه لیکنه کې غواړم د بهاند له نورو ژباړل شویو اثارو څخه د بېلګې په توګه د ((کلتور پوهنه)) تر سرلیک لاندې اثر یو لنډ او بېړنی جاج واخلم.

ډاکټر لطیف بهاند د نورو څېړنیزو اثارو تر څنګ یو ارزښتمن څېړنیز کتاب د ((کلتور پوهنه)) تر سر لیک لاندې ژباړلی او خپور کړی دی، دا څېړنیز اثر د پاڼو د شمېر له مخې لږ دی، خو د منځپانګې له اړخه یې تر زیاتو هغو لیکل شویو رسالو او کتابونو وزن او ارزښت زیات دی، چې تر اوسه پښتو ژبې ته د کلتور پوهنې په تړاو ژباړل شوی دی. کلتور پوهنه درسي مرستندویه اثر په ۱۹۹۹زېږدیز کال په مسکو ښار

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې خپور شوی دی. د ټولو پاڼو شمېر یې (۱۰۲) ته رسیږي، پر کتاب ډاکټر شاه محمود ګویا تقریظ لیکلی او د هېواد ځوان لیکوال اسماعیل یون ته ډالۍ شوی دی. د دې څېړنیز اثر پیل د کلتور په پیدایښت او د کلتوري څېړنو او اندونو په هغه یون شوی دی، چې د دې ځانګې مینه والو ته یې پوهېدل او لوستل اړین دي؛ او بیا د کلتور او تمدن په اړه د نامتو روسي فیلسوف نیکولای بردیایف هغه لیکنه راژباړل شوې، چې په خپل ډول کې ځانګړې او د کلتوري ډایلوګ خپلواك دریځ په کې نغښتی دی؛ کلتوري ټکر د دې اثر بل سرلیك دی چې په رښتیني ډول هغه اړیپچونه رابرملا کوي، چې د اوسنۍ نړۍ د فکري او ذهني جوړښتونو بنسټونه جوړوي؛ او بیا د دې ارزښتمن اثر هغه سرلیکونه پیلیږي، چې د نوي، مدرن تدریس او ښوونې لپاره ټکس بوك نه، بلکې د یوه درسي مرستندویه کتاب په زړه پورې بېلګه ده. د کلتور پوهنې اثر ژباړه د هغو مینه والو لپاره ښه زېرى دی، چې له کلتوري څېړنو او پلټنو سره یې اړیکې دي، له دې سره سره چې دا د نوموړي اثر یوه ډېره ښه ځانګړتیا ده، خو په بله وینا، کېدای شي دا د همدې کتاب یوه نیمګړتیا هم وشمېرو او هغه دا چې له دې اثر څخه ټول لوستي کسان پوره ګټه نه شي پورته کولای، یوازې د هغو کسانو لپاره ګټور دی، چې له کلتوري څېړنو او پلټنو سره یې کار او اړیکې شته. په ځانګړې توګه د هغو استادانو او کارپوهانو لپاره د زیات ارزښت وړ دی، چې د کلتورپوهنې په تدریس او تعلیم بوخت دي. که د کلتورپوهنې اثر منځپانګې ته پام وکړو، خامخا به هغه لیدلوری برملاشي چې معنویت پر مادیت برلاسی ګڼي، یا په بله وینا، د دې اثر په منځپانګه کې د کلتور بنسټ داسې ښودل شوی، چې د معنویت له وړانګو ځلا تر لاسه کوي، چې د کلتور پوهنې په تاریخ کې زیات شمېر کلتور پوهانو همدا لوری درلودلی دی، د یادښت وړ ده، چې د کلتور پوهنې په څېړنو کې د همدې لیدلوري تر څنګ د کلتور پوهنې په تړاو نور لیدلوري هم شته، چې ځان ته پلویان لري او د اوسنۍ نړۍ د کلتور پوهانو یوه غښتلې برخه په بر کې نیسي. د هغوی په اند معنوي کلتور د ټول کلتور یوه برخه ده او هغه هم داسې چې بنسټ یې پر مادیت تکیه کوي. ښه به وای که د همدې ډلې کلتور پوهانو له لیکنو او رسالو څخه د بېلګې په توګه یوه دوې لیکنې ځای شوې وای. د اتنولوجیستانو تر منځ دا خبره ډېره مشهوره شوې چې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

که لس تنه اتنولوجیستان سره یوځای کړو او له هر یوه نه د کلتور پېژندنه وغواړو، په پایله کې به موږ د کلتور پېژندلو لپاره لس تعریفونه په واک کې ولرو؛ ښاغلي بهاند هم د نورو اتنولوجیستانو په څېر د کلتور د تعریف لپاره لاره پرانیستې پرې ایښې، خو د خپل لیدلوري څرګندونه یې د هغه تعریف په بیا بیا لیکلو کې ښودلې، چې د معنویت برلاسي پلوي فیلسوف نیکولای بردیا یف له لوري وړاندې شوی او یا تعریف شوی دی. ((هر کلتور (حتی مادي) د روح کلتور دی. هر کلتور په داسې حال کې چې د معنویت بنسټ لرونکی دی، د طبیعت په شرایطو باندې د روح د تخلیقي کار محصول دی)) (کلتور پوهنه ۳۰ مه پاڼه).

د کلتور پوهنې یوه بله ځانګړتیا دا ده چې د ځانګړو او ارزښتمنو اتنوګرافیکي مفاهیمو د توضیح لپاره یې د یو شمېر سترو لیکوالو هغه ویناوې را یادې کړې دي چې له یوې خوا د عامو منل شویو احکامو په څېر د ولسونو منځ ته رسېدلې دي او له بله پلوه یې هغه اتنوګرافیکي افادې چې موخه ټاکل شوې وې، په خورا ښکلې توګه د پوهېدو وړ ګرځولې دي. د معاشرت په تړاو هغه وینا چې د ګویته له خولې راوتې ده، یوه ښه بېلګه کېدای شي: ګویته وایي چې: ((معاشرت هغه هینداره ده چې هرڅوک خپله اصلي څېره په کې څرګندوي.)). د لوڅي سنیکا هغه وینا چې وایي: ((کمال او بشپړتیا درې لارې چارې لري؛ تفکر: تر ټولو نجیبه او سپېڅلې لار ده؛ تجربه: تر ټولو ګرانه لار؛ تمثیل او پیسې: تر ټولو اسانه او زړه راکښونکې لاره ده)). د امرسون هغه وینا چې ((هر انسان چې زه وینم او ما سره مخامخ کیږي، که په کوم ډول تر ما غوره والی ولري، سمدستي ځان اړ ګڼم چې یو څه ترې زده کړم)). دا د نړۍ د سترو لیکوالو هغه مقولې دي چې ولسونو ته رسېدلي او منل شوې دي، خو په دې اثر کې د یوې مقولې په توګه نه، بلکې د یوه اتنوګرافیکي اصل په توګه کارول شوې دي چې په هغو کې هم د شخصیت کلتور افاده شوی او هم په اسانۍ د پوهېدو وړ ګرځول شوی دی. ښایي چې د کلتور پوهنې اثر د هر اړخیزې څېړنې او پېژندنې لپاره دا څو کرښې بس نه وي، خو د لیکنې د لنډوالي په هیله زما له انده وروستۍ دوې درې جملې لیکم چې: د کلتور پوهنې اثر په پښتو ژبه کې د کلتور په اړه د ژباړل شویو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اثارو هغه بېلګه ده چې د کلتور پوهنې لپاره له نړیوالو معیارونو سره پر تله کېدای شي؛ د کلتور پوهنې په چارو کې د بوختو پوهانو او ښوونکو لپاره ګټور مرستیال درسي کتاب دی او د هغو اړتیاو د پوره کولو لپاره هم ارزښتمن دی چې د دې څانګې پلویان ورسره مخامخ وو او یا ورسره مخامخ دي. په پای کې د لطیف بهاند ځیرتیا او درک د ستاینې وړ دی چې د داسې ګټور کتاب ژباړې ته یې پام شو او د ژباړني ربړ یې وګاله.

د شعر نمونې یې:

غزل

دا ستا په سترګو چې موسکا ویده شوه
زما په زړه کې تمنا ویده شوه
چا دې شونډو کیسه یاده کړ له
ساقي ور پوری که مینا ویده شوه
فتنې د سترګو دې چې ویښې شولې
له ډېره شرمه یې حیا ویده شوه
د پلو شو ایری چې ګورمه زه
ښه شو چې سترګه د سبا ویده شوه
چې را نه غواړي د زلمو زړه وینه
د زړه په مینه څه بلا ویده شوه
چې برالا خلکو ښه و ښکنځله
د زړه په کور کې مې په غلا ویده شوه
شا ته کتل دې شول مقطع د غزل
د ساز تارو کې دې خندا ویده شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قسمت

ګوره چې قسمت تر کومه راوستم
غم د محبت تر کومه راوستم
ما خو تکل ستا د کلي کړی و
پل دې د الفت تر کومه راوستم
نورو خو غېرت ته مخه ښه ورکړه
زه پښتون غیرت تر کومه راوستم
ما چې د رڼا ناوې ګڼلې وه
هغه تور ظلمت تر کومه راوستم
ستا په تش کتو کې مې ژوند بایلوده
دی معصوم وحشت تر کومه راوستم

محمد اصف بهاند

محمداصف بهاند د محمدعمر زوی دی، په۱۳۳۳لمریز کال د مرغومي د میاشتې په دربیمه نېټه د کابل د چاردهي د (شکرالله خان قلعه) نومي کلي کې زیږېدلی دی. لومړنې زده کړې یې د علاوالدین په مکتب کې کړي، بیا د محمود طرزي په لېسه کې شامل شو، خو دولسم ټولګی یې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی د نرخ په لېسه کې پای ته ورساوه. په ۱۳۵۴ل کال کې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو په پوهنځي کې شامل شو، په ۱۳۵۸ل کال کې د دغه پوهنځي له پښتو څانګې نه فارغ شو. تر فراغت وروسته د کابل د روښان د ښوونکو په عالي موسسه کې استاد شو. وروسته بیا د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو په پوهنځي کې استاد شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصف بهاند له ۱۳۵۶ل کال راهیسې شعر وايي، نوی شعر زيات ليکي، کله کله يوه ښه غزل هم ليکي، يو شمېر شعرونه او علمي او تحقيقي مقالې يې د هېواد په مطبوعاتو کې خپرې شوې دي. په علمي او تحقيقي ليکنو کې له خپل ورور دوکتور لطيف بهاند نه زيات متاثره دی.

ښاغلي اصف بهاند د خپل ادبي فعاليت په دوران کې دغه لاندې علمي کارونه کړي دي:

– د پښتو ژبې ګرامر درېيم کتاب: د کابل پوهنتون د ژبو او ابياتو د پوهنځي د ناپښتو څانګو درسي کتاب.

– د پښتو ژبې ګرامر او ادب: دوهم کتاب د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو د پوهنځي د ناپښتو څانګو درسي کتاب.

– د پښتو ادبياتو د لرغونې دورې منظوم متون: د ادبياتو پوهنځي د پښتو څانګې درسي کتاب.

– د کوچنيانو ادبيات: چاپ.

– شعر د پښتو د کلاسيکو شاعرانو له نظره: د پوهنيارۍ تېزس دی.

– پښتو ادبيات له ۱۲۵۰خخه نه تر ۱۲۹۷ پورې يې: د ليسانس مونوګراف هم ليکلی دی.

د شعر نمونې يې:

غزل

دا مات تندې درغيدلو نه دی
د زړه دفتر مې د کتلو نه دی
اوس که هر څو پترۍ پرې ولګوې
زما زړه ګډی د جوړيد لونه دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیــر کــه وی ګــرم لــږ د حلاتــو پــه چــم
مـــین وجــــود د ســـــوزیدلو نــــه دی
څــه کــه رســیږی د هــر چــا غــوږو تــه
د رقیـــــب غــــږ د اوریـــــدلو نــــه دی
څــه کــه لــه خلکــو ســره چــل کــوی نــن
دغــــه کــــاروان درســـــیدلو نــــه دی
پـــــه پښــــتنې حوصــــله زړه مــــې ولاړ
کــــه نــــه دا چــــل یــــې د زغملــــو نــــه دی
حســن مغــرور زړه مــې پښــتون ســره مــخ
ولــــیکم څــــه حــــال د ویلــــو نــــه دی
ډیــر ډیــر ســرونه زور او زر ټیــټ کــړی
ســــر د پښــــتون د ټیټیــــدلو نــــه دی
غــزل مــې پــاتی پــه همــدی ټکــې شــو
حالــت یــې تــریخ نــور د لیکلــو نــه دی

عبدالمالک بېکسیار

د ښاغلي بېکسیار فن او شاعري د لر او برې پښتونخوا په ادبي غونډو کې په یوه کچه له اوچتو هنري ارزښتونو څخه برخمن ګڼل کیږي.

بېکسیار سره له دې چې له هېواده پردېس دی، خو شعر یې د افغانستان د هر غره، هر کمره او په وینو زنګېدلو سنګرونو عکاسي او ترجماني کوي. د نوموړي شعر د انساني مینې، درناوي او هغو دردوونکو حالاتو ښکارندوی دی، چې زمونږ ګران هېواد او ولس ور سره مخ دی. د بېکسیار ناسته پاسته او مجلس له ادبي نزاکت، سپېڅلتیا او رښتینولۍ نه ډک دی، دی له هر انسان په تېره له خپلو ادبي ملګرو سره په ورینه ټنده

(c) ketabton.com: The Digital Library

او مانداره خندا کې مجلس کوي او د ده په هره ناسته کې د ګران هېواد د خوږې او دیني غیرې، خواږه یادګارونه راسپړل کیږي. هغه په خپلو انقلابي شعرونو کې د ظلم، تېري، اختناق او روانو توجنو حالاتو پر خلاف د بغاوت توغ پورته کوي او د شعر په ژبه حقایق او واقعیتونه راسپړي او د ښو هنري اندونو په پرده کې یې تاو کړي، د مینه والو مخې ته یې ږدي.

بېکسیار یوازې د شاعر او لیکوال په توګه نه پېژندل کیږي، بلکې دی هغه ادبي سرښندوی هم دی، چې په خپلو نازکو ګوتو ګټلې پیسې په پښتو ژبه او ادب لګوي او له ډنمارک نه هره میاشت په پرله پسې توګه د (هیلې) غونډې یوه درنه او ادبي مجله په پېښور کې د همده په مادي او معنوي ملاتړ خپرېده او پردې هم نه بسیا کیږي، وخت، ناوخت د هېواد د اورو او وینو په خونړي توپان کې د خپل شو یو ځوانانو فرهنګیانو د ناوړه اقتصادي اکر هم اخلي او په برخ کې یې د دوی نوې شعري هنري او څېړنیزې ټولګې هم خپریږي، چې په اوسني وخت کې د ده دا ستر خدمت هیڅکله د هېرولو نه دی.

عبدالمالك بېکسیار د عبدالرقیب زوی، په ۱۳۴۳لمریز کال د میدان وردګو ولایت په میدان ښارکې زیږېدلی دی.

لومړنی زده کړې یې په میدان ښوونځي کې تر سره کړي او د نورو زده کړو لپاره په میدان لېسه کې شامل شو، په ۱۳۵۷لمریز کال له دغې لېسې نه فارغ شو، پر ۱۳۶۱لمریز کال د کابل د ښوونکو د عالي اکادمۍ په پښتو ژبه او ادب څانګه کې شامل شو او په ۱۳۶۵لمریز کال کې ورڅخه فارغ شو، په ۱۳۶۸لمریز کال لومړی پېښور ته لاړه او بیا پر ۱۳۶۹لمریز کال ډنمارک ته لاړ، چې تراوسه د ډنمارك په پلازمېنه کوپن هاګن کې استوګن دی.

بېکسیار د ۱۳۶۷لمریز کال په پیل کې د کابل پوهنتون د استاد محمداسماعیل یون په ملګرتیا یوې نوې ادبي هڅې ته لاس واچاوه، د (هیله) په نوم یې یوه ادبي، ټولنیزه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ادبي دوه میاشتنی خپلواکه پښتو خپرونه پیل کړه، چې تر اوسه ښه په بری سره په پېښور کې د همده په ملاتړ او د یون صاحب په مرسته خپرېږی ډېر مینه وال لري.

بېکسیار صاحب د رواني لمریزی پېړۍ د شپږمې لسیزې را په دې خوا شعر لیکي او نثري لیکنې هم کوي، خو پر نثر یې د شعر تله درنه ښکاري، د ده یو شمېر شعرونه په بېلابېلو خپرونو کې خپاره شوي او ځانګړي اثار یې دادي:

۱ـ سوچونه کړلېچونه: شعري ټولګه ده چې په ۱۳۷۶ل کال کې پېښور کې چاپ شوې ده.

۲ـ د سنځل ګل په شپو کې: شعري ټولګه ده چې په ۱۳۷۷ل کال پېښور کې چاپ شوې ده.

۳ـ شینشوبی: دا اثر هم په ۱۳۷۹ لمریز کال پېښور چاپ شوی دی.

۴ـ د لنډو کیسو یوه ټولګه: ناچاپ اثر دی.

۵ـ ځینې مقالې په بېلابېلو موضوعګانو کې لیکلې چې ناچاپه دي.

د عبدالمالك بېکسیار د شعر بېلګې:

غزل

شروع ته اخرت وایي زمونږ د کلي خلك
مرګونو ته غیرت وایي زمونږ د کلي خلك
ښو دنګو کلاګانو کې بندې پښتنې پېغلې
بس دي ته خپل عزت وایي زمونږ د کلي خلك
مېلمه وو را ایستلې په کورو باندې تورې
داړې ته حکومت وایي زمونږ د کلي خلك
آشنا خدایږو جوړېږی جوړېږی دا وطن به چې لاکله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورانیـــو تـــه خـــدمت وایـــي زمـــونږ د کلـــي خلـــک
پـه غـره کـې چېرتـه پـټ دي يـو مـلا او بـل يـې زوم دی
ځـــانونو تـــه دولـــت وایـــي زمـــونږ د کلـــي خلـــک
ذره پـــه کـــې فـــرق نـــه کـــا بېکســـیاره حیرانیـــږم
جـــاګیر تـــه رســـالت وایـــي زمـــونږ د کلـــي خلـــک

محمد شفیق حقپال

محمد شـفیق حقپـال د محمـد یـونس زوی پـه ۱۳۴۴لمریـز کـال د میـدان وردګـو ولایت د نـرخ ولسـوالۍ د کریمـدادو سیمې د مارخـاني پـه کلـي کـې زیږیـدلی دی، لومړنۍ او منځنۍ زده کړې یې په کابل سپین کلي لېسه کې سرته رسولې دي. وروسته د کابل په تخنیکم انستیتوت د برېښنا له څانګې څخه په ۱۳۶۳ل کې فارغ شوی دی.

له استادۍ سره د زیـاې علاقـې لـه املـه یـې د کابـل تخنیـک ثـانوي، د پېښـور د سیدجمال الدین او میدان ښار د خالد بن ولید په لېسو کې د استادۍ دنده سرته رسولې ده، له هغه وروسته د باختر اطلاعاتي اژانس کې د سیاسي مبصر، پـه راډیـو افغانسـتان کې یې د ویاند او په یو شمېر ملي او نړیوالو موسسـو کـې یـې د خبریـالۍ او لیکـوالۍ دندې تر سره کړې دي.

د ولایت د تعلیمي برخې په غوړېدا کې د ډېرو منځو تړړو په کولو سره یې زیـاتې ستونزې ګاللې دي.

نوموړي یو زیات شمېر کتابونه هم په خپله لیکلي او یا له نـورو ژبـو څخـه ژبـاړلي دي

- د هیلو غوټۍ «شعري مجموعه»، ،
- دقرانکریم اعجاز «ژباړه»
- حقانیت اسلامي خپل اثر،

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په رواني ستونزو برى خپل اثر
- غلبه بر مشکلات روانى خپل اثر
- اوسنى عصر او مسلمانانو دندې خپل اثر

دغه چاپ شوى دى چې يو شمير نور ناچاپ هم پاتې دى.

د شعر نمونه يې:

غزل

ســتا د نظــر غشــي چــې وتــل لــه ســينې
جــوړې تــرې ويــالې شــوې ګــوره سـين يــې
لــه ګوګلــه پــه وتــو شــي تــه چــې وينــې
ځــى دا ســتا کتوکتــو نــه تــرى نــه وينــې
داســې زه حلالــل حلالــل شــومه شــيرينې
فــــــرهـــــادنه وقـــــربان لـــــه شـــــيرينې
قصــى زمــا شــوى ماشــومانو تــه هــم ســپينې
راســو شــوى يمــه يــارى تکــى ســپينې
دود شــوم ســپيلنى شــوم تاويــدم ورځينــې
پــه داشــانى مجنونــان وى چيــرى ځينــې
راغلــې خواتــه تــاترى لارې کړلــى کينــې
لاپيداشــوى درقيــب پــه زړه کــې کينــې
پــه نخــا اوپــه خنــدا شــوى لــونګينې
مانــارى کــړى چــې شــيناورې لــونګينې

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد حکیم بشارت

محمد حکیم بشارت ۱۳۵۴ل ل کې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د شنې او رنګینې درې د کریمدادو په کلي کې زوکړی دی.

بشارت، د ښوونځي لومړنی دوره د نرخ ولسوالۍ په شهید صابریار، منځۍ دوره یې همدې ولسوالۍ د خالد بن ولید او د لېسې دوره یې د سیدجمال الدین افغان په لیسه کې پای ته رسولې ده.

نوموړی، ۱۳۷۹ل ل کې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو له پوهنځي فارغ شوی دی.

بشارت لکه د نورو ډېری لیکوالانو په څیر، لومړی په شعر ویلو پیل وکړ، څو کاله یې د یوه شاعر په توګه ژوند وکړ، خوله ۱۳۸۲ل ل راهیسې یې لنډو کیسو او نورو لیکنو ته مخه وکړه.

د بشارت، ماشومتوب او ځواني لکه د نورو ځوانانو په څیر په جګړیز چاپریال کې تېره شوې او لا روانه ده.

دغه لیکوال، د لوړو زده کړو له پای ته رسولو سره سم، رسمي دندې پیل کړې او د تصحیح د څانګې د مشر په توګه کار کوي.

بشارت، د رسمي بوختیاوو تر څنګ وخت نا وخته د هېواد په تودو حالاتو مقالې لیکي او کله نا کله هنري لیکنې هم کوي.

د بشارت د لنډو کیسو یوه ټولګه(یوه لپه اوبه)مخکې چاپ شوې او د ګل کونډې په نامه د هند یونلیک یې دویم چاپي اثر دي.

بشارت، (په پښتو شفاهي ادبیاتو کې د ښځو ونډه) تر سرلیک لاندې یو بل اثر هم لري، چې چاپ ته سترګې په لاره دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژورنالیستکي بوختیاوو د بشارت هوډ له هنري لیکنو نه دی اړولی او هیله کیږي، چې دغه لیکوال به په راتلونکي کې هم خپلو ورته ادبي هڅو ته دوام ور کړي، تر څو د خپلو مینه والو ادبي تنده خړوبه کړي.

دلته به د بشارت له شعرونو او نثري لیکنو څخه د بېلګې په توګه ځینې شعرونه او لیکنې د مشت نمونه خروار په ډول وړاندې شي.

غزل

له زخمي شونډو مې سو خال پرېوتی
په تمه ستا نن د وصال پرېوتی
له سترګو پرېوتې په غم کې اوښکې
ژوندون مې غبږ کې د زوال پرېوتی
آبشار د وینو کړي مستي مې زړه کې
خیال کې مې ستا د زلفو ټال پرېوتی
نازکې دې زیږ انګې سره شي کله
په مازدیګر د شفق کال پرېوتی
تلا شوه سره غوټۍ د عشق په باغ کې
په شنه سپرلي د خزان جال پرېوتی

احمدالله تکل

احمدالله تکل د اراواښاد قاضي امان الله زوی، د امین الله لمسی، په کال ۱۳۴۳لمریز د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د صدمردې په کلي کې زیږېدلی دی، لومړنۍ زده کړې یې د کابل د حیاتي او شېرشاه سوري په ښوونځیو او ثانوي زده کړې یې د غازي امان الله خان په لېسه کې ترسره کړې دي. د ښوونځي د زده کړو له بشپړېدو وروسته په ۱۳۶۱ل کال کې د کابل پوهنتون د هنرونو پوهنځي ته بریالی شو. په ۱۳۶۵ل کال کې د نوموړي پوهنځي له تیاتر څانګې نه فارغ شو، تر فراغت وروسته یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لیکوالانو د انجمن د دارالانشاء د رییس په توګه دنده تر سره کړه، د خپل منځی جګړو له پیلېدو سره سم ګاونډي هېواد پاکستان ته کډوال شو، هلته د بي بي سي راډیو د ماشوم مجلې د مشر په توګه وګومارل شو او د مهاجرت په دوره کې سربېره پردې د ژورنالیزم ځانګړي کورسونه هم ولوستل. کله چې په هیوادکې د طالبانو د واکمنی له پای ته رسېدو وروسته بېرته هېواد ته راستون شو، نو د ازادۍ راډیو د مشر په توګه وټاکل شو، چې دوه کاله پر همدې دنده پاتې شو، وروسته بیا د نوموړې راډیو د مرکزي ځانګې چې په چک جمهوریت پراګ ښار کې موقعیت لري، د چیف اډیتور په توګه وټاکل شو او تراوسه لا د نوموړې راډیو یو فعال خوږ ژبی ویاند پاتې شوی دی.

د احمدالله تکل چاپ شوي اثار:

۱ـ کرونده (منظومه شعري ټولګه)

۲ـ د ښکلا یوه شېبه (شعري ټولګه)

۳ـ د پنجرې شاته (شعري ټولګه)

غـــــزل

خــــپه کیږمــــــه کـه ګـــورې لېـونی یـم
د ناپایــه میــــــنی اور کـــــــې سـپېلنی یــم
د جنـون غوغـــا مـې نـه بـه شـي زایلـــــه
چــې بـې واکــه روهیلـی یـم، غرځنـــی یـم
دادورنــو نــاوې ځیـری زمـــا غـــیږ کـــې
د اوریــن بـــــدن لمــــــنه اورنـــی یـــــم
د هــوس میــــنا مــې ډکــه شــوه ژړیــــــږي
راتــه بریښــي نــه چــې زه هــم مرګنــی یــم
کـه مـې سـر یـار پـه درکـې نـه کوزیــــږي
عشـقه معـاف مـې کـړه پـه ختـه غرنـی یـم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ارمـان ډنـډر مـې مـات نـه کـړې ژېـړ لمـره
د ویـالې پـه غـــــاړه مـــړاوې بیـالنی یـم

حنیف بکتاش

ښاغلی بکتاش د ځنګله دانځوریزو سترګو، مینه نـاک شـاعر دی چـې تصویرسـاز تخیل یې د تغزل په مرسته د بنګړیو په څېر شرنګیږي. د ده په شعر کـې د ښـکلا مینـه هم شته، خو له انسان او انسانیت سره مینه او درناوی د ده د شعر لـومړنی تـوکی او آر دی. د ده په اوچتو آزادو شـعرونو کـې د هېـواد د روان دوه لسیزو نـاورین انځـور پـه خورا اوچته پیمانه ځلیږي او په لیدو یې موږ ته دا ډاډ پیدا کیږي چې زمـوږ د اوسـني دوران شعري بهیر هم له چا کم نه دی او ښه په بري سره خپل هنري یون پرمخ بېولای شي. بکتاش د آزاد شعر په لړ کې د ښه استعداد خاوند دی، خـو داسـې ښـکاري چـې کله کله ده خپل شعري ذوق له سیاسی غوښتنو ځار کړی او د شـعر انځورونـه یـی پـه ذهن کې همداسې پرې ایښي ده، دا څرګ سربېره پردې چې د ده لـه بوخـت ژوندانـه نه سړی ډېر ښه لګولی شي، د ده د شعر له لړوالی نه هم لګېدای شـي. نومـوړي شـاعر لږ شعرونه لیکلي، خو ډېر ښه یي لیکلي او د شعر لیکنې پر مهال پـه ټولـه مانـا پـر یـوه عاطفی لوړه ناست ښکاري، ځکه نو د ده لـه هـر شـعر څخـه د لوسـتونکي پـر ذهـن د عاطفې او مینې یوه سوځنده وړمه خپریږي.

حنیف بکتاش د ۱۳۴۰لمریز کال د غویي د میاشتې پر شـلمه نېټـه د میـدان وردګـو ولایت په میدان ښار کې زیږېدلی دی، لومړنی زده کړې یې د میدان ښـار پـه لومړنیـو ښوونځیو کې تر سره او د دولسم ټولګي بری لیک یی له میدان لېسې نه پر ۱۳۵۸کـال ترلاسه کړی دی.

بکتاش د زدکړو تر بشپړاوي وروسته د افغانستان د ځوانانو د دیموکراتیک سازمان د مرکزی کمیټې منشي شو، چې په ۱۳۶۶لمریز کال یی دا دنده پرېښوده او د افغانستان د خلکو د دیموکراتیک ګونـد پـه مرکـزي کمېټـه کـې پـر غړیتـوب وټاکـل شـو، پـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۷۱لمریز کال منځنۍ اسیا ته مهاجر شو او له هغه ځایه د بي بي سي راډیو د پښتو څانګې د ویاندۍ لپاره لندن ته لاړه، چې تر اوسه هلته د بي بي سي په پښتو خپرونه کې اوونیز پروګرامونه جوړوي او د هلمند په مستعار نوم یې د ویاندوۍ هم د دې پر غاړه وي.

دی له ۱۳۵۴لمریز کال راهیسې شعر لیکي چې ځینې شعرونه یې د هېواد په خپرونو کې خپاره شوي او ځانګړې شعري ټولګه یې (د ځنګله سترګو کې) نومېږي چې په ۱۳۶۷لمریز کال د چاپ او خپرونو د دولت کمېټې له خوا خپره شوې ده. سربېره پر دې د شعر او نثر یو دوه نورې ناچاپه ټولګې هم لري، چې په نږدې راتلونکي کې یې د خپراوي هیلې شته.

د ښاغلي حنیف بکتاش د شعرونو له کنج څخه به دلته یو دوه شعرونه را واخلو او خپله شعري تنده به ورباندې ماته کړو. د نوموړي ازاد شعرونه دادي:

زه مساپریم:

زه مساپر یم خو لار ورکی نه یم

ما د رڼو کورونو لار لیدلې

زه هغه وریځې په سکرټو ولم

چې د ځنګله د کمیسو پولو ته

د سپینو شپو ترانې لولي

زه مساپر خو لار ورکی نه یم

ما د سپیدو په لوري پل ایښی دی

زه د ایمان او ازادۍ په ګوتو

د تورې شپې ګریوان ته لاس اچوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د انسان د آزادۍ کوترې

د شنه آسمان لوري ته آلوزوم

زه مساپر خو لار ورکی نه یم

په منډه منډه د لمر کلي ته ځم

هلته تودوخه او رڼا ډېره ده

زه په لمر بوځمه دیارکلی ته

چې یخ وهلې ځمکه وغوړیږي

او چمن وخاندي

او په سپیرو شونډوکې

د امېدونو موسکا ونخیږي

عبدالله نیازمند

ښاغلی عبدالله نیازمند د عبدالواسع زوی، چې په خټه پیاروخېل دی او په لویه کې په ستانکزیو ګڼل کېږي. په ۱۳۲۶لمریز کال کې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی د صدمردي په سیمه کې دې فاني نړۍ ته سترګې را غړولې. لومړۍ او منځنۍ زده کړې یې د نرخ او ابن سینا په لېسو کې ترسره کړې او مسلکي زده کړې یې د سیدجمال الدین د ښوونکي د روزنې په موسسه کې لوړې زده کړې د روښان په پیداګوژي انستیتیوت کې د تاریخ او جغرافیې په څانګه کې بشپړې کړې دي.

د ژوند په اوږدو کې یې ډېرې ستونزې او کړاوونه ګاللي دي. نوموړی په بېلا بېلو برخو کې لیکنې او اثار لري او په هم دې سربېره لیکوال شاعر او ژورنالیست هم دی، چې اثار شعرې ټوګه یې(وران کور)چاپ شوی دي او نثری لیکنو یو مجموعه ده ،چې تر اوسه ناچاپ پاتې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر نمونه دا ده:

مور ته!

چې دې بدیل نشته دی هاغسې هستی یې مورې
د خدای مثال یې ته له هر څه نه عالي یې مورې
ستا لوړ مقام دی چې تشریح او تعریف نه لري
ته هغه ستره دارایي او شتمني یې مورې
د کائناتو جمال ته یې جلال ته یې ګرانې
رښتیا چې ستره جمالي او جلالي یې مورې
تر کعبې نه معظمه ته تر عرشه لوړه
د نور چینه یې د رنګونو زیبایي یې مورې
ستا تر قدم لاندې پټ شوي جنتونه وینم
که څوک پوهیږی نو ته ستره خوشحالي یې مورې

څلوریځه

افغانه پوه شه چې په څه کې ارتقا پټه ده
د خزانې په څیرې دا ستر دنیا پټه ده
بس خو کمال غواړی د دغې خزانې را سپړل
په ډېر محنت کې د انسان د ژوند بقا پټه ده

شرف الدین شرفیار

ښاغلی شرفیار د هېواد په سمسوره، ودانه او خپلواکه غېږ کې زیږېدلی دی، دی لا تنکی ځواني ته رسېدلی و چې د هجرت او هجران کړاوونه یې مل شول او لا تر ننه یې اغېز د ده په خبره کې ښکاري، د هېواد وروستیو تاوجنو حالاتو دې دومره وځاپه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې اوس يې هم د ژوند لورى ګردجن ښکاري او د ژوند هره شېبه يې د زهرو غړپ دي، دى په دې اړه ليکي:

((ستونزو دومره اړ کړى وم چې له لمر څخه تيارو ته وتښتېدم او له خپلې ښايسته مينې څخه د ښامار په کومې پناه واخلو، د وړکتوب دوره دومره سخته وه، چې ورځې به مو په تورو سمڅو کې تېرولې او يوازې د ماښام راتګ د مور لپاره هوساينې مانا درلوده، دښمن ډېر لنډ راته پروت و، خو خداى (ج) شاهد دى، چې ډېر کړاوونه مو وګالل او په همدغه تياره کې مې مشر ورور د بم چاودنې په پېښه کې د سترګو ديد له لاسه ورکړ او تراوسه يې هغه تياره په سترګو کې ديره ده، خپلوان مې شهيدان او کلى مې وران شو، خو دا چې کورنى مو باتعليمه او علم پاله وه، پلار مې او مشر ورور مې عين الدين را سره مرسته وکړه او زما ژبه يې په الفبا جاري کړه، مشعل يې په لاس کې راکړ او د هغوى په مرسته مې خپل شاوخوا نړۍ وليده او ومې ليدل، چې په دنيا کې يواځې بدرنګي، نه بلکې ښکلاوې هم پرېمانه دى....))

شرف الدين شرفيار ستانکزى پر ۱۳۴۹لمريز کال د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالۍ د توکرک د ملاجلال په کلي کې زيږېدلى دى.

لومړنۍ زده کړې يې د ميدان ولايت په لومړنيو ښوونځيو کې تر سره کړې او نورې زده کړې يې په ځانګړي ډول ترسره کړې دي. نوموړى شاعر ښکلى او ډېر په زړه پورې غږ هم لري، چې کله کله د راډيو له څپو نه زمزمه کيږي، همدارنګه د شعر رنګينې دنياګى ته يې په شل کلنۍ کې مخه کړې او په شعر او ليکنو يې پيل کړى او په دې لړۍکې يې د پښتو ښه شاعر احمد تکل د لارښود استاد حيثيت لرلى دى، د شعرونو دوه تيارې ټولګې لري چې لاخپرې شوې نه دي.

ښاغلى شرفيار ستانکزى وخت ته په درنه سترګه ګوري او تللى وخت بېرته نه را سپېڅونکى بولي، ځکه په خپلو شعرونو کې له جنګ جګړې څخه سرټکوي او د يوه سوکاله، پرمختللي هېواد غوښتونکى دى.

اوس به د ده له شعرونو څخه يو شعر د بېلګې په توګه راواخلو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غزل

ختلـــی لمـــر پـــه پرېواتـــه ولويـــده
پرلـــه پســـې ســـتوري خاتـــه ولويـــده
د موســـــمونو رنګارنـــــګ ګلونـــــه
د ســـر پـــه ســـترګو مـــې کاتـــه وليـــده
دطـــاقتورې ځـــوانۍ مســـت پهلـــوان
دجنـــګ ميـــدان تـــه څـــو راتـــه ولويـــده
دکســـرا لـــوړ د زيـــب زينـــت برجونـــه
زمـــانې ځوړنـــد کـــړه پراتـــه ولويـــده
دژونـــد خـــوږې مـــې لاځکلـــې نـــه وې
چـــې مـــې لـــه ژامـــې غـــاښ وراســـته ولويـــده
تـــه والـــه عمـــره نـــور نـــو ســـتړی ښـــکاری
نـــرګس پـــه اوښـــکو کـــې خيشـــته ولويـــده
لـــه ورخـــه تللـــې اوبـــه نـــه راګرځـــي
څـــو مـــې ګـــوهرکې ځـــان ســـاته وليـــده
دنيـــا ټوکمـــاره ده کـــانې يـــې وکـــړې
د شـــرفيار ســـر نـــه ويښـــته ولويـــده

عبدالله شېرزی

عبدالله شېرزی د خدای نور شېرزي زوی په ۱۳۵۸کال هجری لمریـز کال کـې د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالۍ په حيات کلي کې زيږېدلی دی، په ۱۳۷۸هجـری لمريز کال په پېښور کې د ميوند له عالي لېسې څخـه فـارغ او وروسـته يـې پـه اداره او

(c) ketabton.com: The Digital Library

منجمنټ کې هم زده کړې وکړې، درې کاله کیږي چې په لیکنو یې پیل کړی دی او یو شمېر لیکنې یې په هېواد ورځپاڼې، افغان ملت جریده او ډیوه مجلې، وحدت اوونیزې، ټول افغان ویبپاڼې او دریځ میاشتنۍ مجله کې خپاره شوي دي، کوم چاپ شوی اثر نه لري، خو ګڼې لیکنې لري، چې د موضوع د ورته والي له مخې د کتاب ګوتې بڼه خپلولی شي.

د ښاغلي عبدالله شېرزي د لیکنې بېلګه د خپلواکۍ د ورځې په یاد:

د افغـــــان د ګــــــلو بڼه خوشبویي دې مبارک شه
له انګریزو نه دې ګټلې خپلواکي دې مبارک شه
ستامنزل وو په تیاروکې دتیارولارې وي ګرانې
چې یې لمر ته را ووتلې رڼایي دې مبارک شـــــه

هـمت الله امیـن زی

همت الله امین زی د پوهنوال اسدالله امین زي زوی په ۱۳۶۵لمریز کال کې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د توکرک نومې سیمي په یوه دینداره درنه او روڼ اندې کورنۍ کې زیږېدلی دی. لومړنۍ او منځنۍ زده کړې یې په نوموړې سیمه کې د شهید قاضي ګل محمد په منځنۍ ښوونځي او د محمد موسی شهید په متوسطه کې ترسره کړي او د کابل ښار د نادریې له عالي لیسې څخه په اعلی درجه فارغ او د کانکور د آزموینې تر ګټون وروسته د کابل پولیتخنیک پوهنتون ته بریالی شو، چې د دې پوهنتون د ساختماني پوهنځي نه فارغ شوی دی.

ښاغلی امین زی د افغانستان د ژورنالېستانو او خبریالانو د ملي ټولنې د بهرنیو اړیکو مرستیال او د ټولنې ویاند، همدا شان د ژورنالیست اونېزې، څارنوال اونیزې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

میدان ځوانان مجلې، تجارت او معاملات مجلې، سباوون مجلې، سحرګاهان مجلې او د ښځو د ځانګړې مجلې د کتنې هیئت غړی، د افغانستان د ملي راډیو تلویزیون ویاند، د خپرونو د کمېسیون غړی او په ځینو نور ادارو لکه د میدان وردګو ولایت د اطلاعات او کلتور ریاست کې همکار پاتې شوی دی.

همت الله امین زی همدا اوس مهال د دې ترڅنګ چې د انسیټوټ استاد دی، په میدان وردګو ولایت کې د افغانستان د آزادو ژورنالیستانو د ټولنې استازی، د میدان ځوانانو ټولنیزې، ادبي او کلتوري ټولنې مشر، د منې مجلې مسوول چلوونکی، د تعلیمي او تربیتي او همدا شان د غزنه غږ اونیزې مرستیال چلوونکی دی.

که څه هم چې د همت الله امین زي په ځانګړې توګه کوم اثر نه دی خپور شوی، خو له مطبوعاتو سره خورا مینه لري، چې په زیاتو مجلو، جریدو، ورځپاڼو، راډیو او تلویزیون او ځینو وېبپاڼو له لارې یې شعرونه او نورې لیکنې خپرې شوې دي. مینه ترسرلیک لاندې ټولنیز ادبي (دا خو نو بیا ستا د خولې خبرې دي) وېبلاګ لري، چې اکثرا خپلې لیکنې په کې خپروي، چې ځانګړي لوستونکي او مینه وال لري او د امین زی ټکی کام وېبپاڼې چلوونکی هم دی.

ښاغلی امین زی له شعر او لیکوالۍ سره خورا مینه لري، چې ډېرې لیکنې یې کړي دي، په خپله مسلکي برخه انجنیري، ډېرې اسلامي لیکنې، د ورځې سیاسي لیکنې، سیمه ییز کلتور، ادبیات، ځوانان، ښځې د ټولنې یو برخه، مطبوعاتو په بېلابېلو برخو خبر لیکنې ، سرلیکنه، چاپي خپرونې، ویاندویي یا نطاقي، راډیویي تعلیمي پروګرامونه، د مطبوعاتو په برخه کې د مجلو پیدایښت، د سیمې د تاریخ او مخورو په هکله او په ډېرو نورو برخو کې یې په پښتو او دري ژبو ډېرې لیکنې کړې دي.

د همت الله امین زي د شعر بېلګه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

غزل

دا د ښکلو کوم منظر دی په ما شوی
یا د غره څینې کوم کانی غلط شوی
راشه وګوره د ټول عمر محصول مې
ورته ګورم په دریاب کې لاهو شوی
ماته مه ښیه کار او د ښو لاره
جوړ هر کار مې په یوه نظر د بل چا شوی
د ځواني دوران دی ډېره بې غوري دی
یار مې نه وایي چې ښار کې دی تم شوی
امین زی وایي حیران یمه خپل یار ته
چې دا را سره مخ دی او که یار مې بدل شو

فهیم الله امین زی

فهیم الله امین زی په کال ۱۳۶۶لمریز کې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی د توکرک نومې درې د حاجي مصلي بابا په کلي کې زیږېدلی دی.

لومړنۍ او منځنۍ زده کړې د شهیدقاضي ګل محمد او د محمدموسی شهید په متوسطه کې ترسره کړي او په ۱۳۸۳لمریز کال کې د کابل ښار د نادرېې له عالي لیسې څخه په اعلی درجه فارغ او د کانکور د آزموینې تر ګډون وروسته د کابل ښوونې او روزنې پوهنتون ته بریالی او په ۱۳۸۷لمریز کال کې د همدې پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي له انګلیسي څانګې څخه فارغ شوی دی.

په www.heemamiznay.blog.com دغه وېبلاګ کې د ښاغلي فهیم الله امین زي شعرونه، لنډې کیسې او نورې لیکنې خپرېږي، چې د پښتو ادب مینه والو ته یې د لوستلو بلنه ورکوو. دا هم د هغه د شعر بېلګه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماویل ته یې

د سپوږمۍ خوا کې رڼا وه ما ویل ته یې
ټوله مینه وه ښکلا وه ما ویل ته یې
رانه تلله مخ په وړاندې نه دریدله
لرې، لرې یې نڅاوه ما ویل ته یې
تورېپکی یې چې په سپین رخسار راخور کړ
د سور شونډو چې موسکا وه ما ویل ته یې
مکیزونه او نازونه یې وه هومره
چې له خیاله دې خندا وه ما ویل ته یې
د لیمو لاندې یې ما پلو را کتلو
چې کتلې مې همدا وه ما ویل ته یې
وه د پېغلو په کتار ګودر پر غاړه
دا له مخ ډله یې تر شاه وه ما ویل ته یې
پښتانه له ځای درانه یې (امین زیه)
شال کې پټه له حیا وه ما ویل ته یې
د سپوږمۍ خوا کې رڼا وه ماویل ته یې
ټوله مینه وه ښکلا وه ما ویل ته یې
رانه تلله مخ په وړاندې نه درېدله
لرې، لرې یې نڅاوه ما ویل ته یې
تورېپکی یې چې په سپین رخسار راخور کړ
د سرو شونډو چې موسکا وه ما ویل ته یې

محمداجمل هوډمن

محمداجمل هوډمن د الحاج محمدرفیق زوی په کال ۱۳۵۷هجری لمریز د وری د میاشتې په اوومه نیټه د میدن وردګو ولایت د مرکز میدان ښار د امرخېلو سیمې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نايبانو په کلي کې سترګې نړۍ ته پرانيستې دي، لومړنۍ او منځنۍ زده کړې يې په کابل ښار د علاوالدين په تجربوي ښوونځي اوحبيبې په عالي ليسه کې سرته رسولې دي او په کال ۱۳۷۸لمريز کال کې ميدان وردګو ولايت د حضرت خالدبن وليد له عالي ليسې نه فارغ شوی دی، د کانکور په ازموينه کې تر ګډون وروسته د کابل پوهنتون د حقوقو او سياسی علومو پوهنځي ته بريالی شوی او په ۱۳۸۳ل کال کې يې د نوموړي پوهنځی د اداري او ديپلوماسی له څانګې څخه په درييمه نومره بری ليک ترلاسه کړ، اوس د حقوقو په نړيواله ټولنه کې د حقوقی مرستندوی (مدافع وکيل) په توګه دنده تر سره کوي.

هوډمن ښوونځي کې وه، چې د شعر او نثر په ليکنه يی پيل کړی و، خو د بيان د آزادۍ په وړاندې پرتو ستونزو د قلم خوځولو مخه يې ډب کړې وه، خو کله چې د افغاني ادب په ډګر باندې د آزادۍ پلوشې وغوړېدې، د نورو ليکوالو په څېر يې قلم ته زور ورکړ او په بېلابېلو برخو کې يې ګڼې ليکنې وکړې، چې د افغان غږ، ډيوې، مشعل ديموکراسي، ګوربت، خانواده، اراده او نورو خپرونو کې خپرې شوې دي او له پوهنځي څخه تر فارغېدو وړاندې د افغان غږ اونيزې د ليکوالې ډلې غړی و، چې کلتوري او ټولنيزه خپرونه ده، د مسول مدير په توګه يې دنده تر سره کوله او د ليکنو شمېر يې نږدې دوه سوو ته رسيږي، چې د نثرونو په پرتله يې شعرونه لږ دي، چې ځينې يی په خپرونو کې چاپ شوي هم دي، دلته به يې د شعرونو له ځولۍ څخه يو غزل راواخلو:

بې وفا دردونه

خوبونــه بــې وفــا شــول، خيالونــه بــې وفــا شــول
داغونـــه ســـتا د مينـــې پرهرونـــه بـــې وفـــا شـــول
نـــن مـــی راســـتون شـــوی زمـــا د زړه پـــه چمنونـــو
پســـرلی بـــې وفـــا شـــو ســـره ګلونـــه بـــې وفـــا شـــول
تـــا ســـترګې تـــورولې زمـــا زړګـــی وه پـــرې روښـــانه
د ســـترګو بـــه څـــه وايـــم کجلونـــه بـــې وفـــا شـــول

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما د بخت هما آلوتې دې بې پايه هسک تياروته
مخ دې پټ کړ په حجاب کې ديدنونه بې وفا شول
غمونه دې ر اسر شول زيروبم يې رانه ورک شول
سازونه دې په غم کې ربابونه بې وفا شول
داغونه د زړګی مې مسيدلي ستا په هجر
خواره دا ستا د مينې زما دردونه بې وفا شول
ما د عشق په تصويرو کې د بوډۍ ټال وو جوړ کړی
دا د بخت ياری به څه کړم بارانونه بی وفا شول
د شيرينې تصوير کې په فرهاد پسې روان شوم
د دې لارې لاروی ته تور تور غرونه بې وفا شول
احساس مې غلی شوی څکه ستا هيلې شوې ګرانې
شعرونه بې وفا شول غزلونه بې وفا شول
د فلک ساقي جامونه ستا د مينې را نه تش کړه
هوډمنه ستاو تندې ته خمونه بې وفا شول

څلوريځه

سپين رخسار سره دې لبان نازک نازک
کاږه باڼه، تور دې چشمان نازک نازک
نرۍ وريځې د لړم غوندې کږې دي
تور ويښته دې ښاماران نازک نازک

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمدفـواد الیاس زی

ښاغلی احمدفواد الیاس زی د محمدالیاس زوی، په ۱۳۶۵هجری لمریز کال کـې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د صدمردې په سیمه کې زیږېدلی دی. ده لومړنۍ زده کړې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د صدمردې د موسی شـهید پـه عـالي لېسه کې ترسره کړې او بیا د نورو زده کړو د پوره کولو لپـاره پـه ۱۳۸۴لمریـز کـال د کابل د نادرېې په عالي لېسه کې شامل او په همدې کال یې ورڅخه د دولسـم ټـولګي د فراغت بری لیـک پـه اعلـی درجـه ترلاسـه کـړ، د کـانکور تـر آزمـوینې وروسـته د ننګرهار پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي ته بریالی شو، چـې د دنیـا د نـه ختمېـدونکو ستونزو له کبله یې ونه شوای کولای چې خپلې زده کړې په مخ بوځي. الیـاس زی لـه کوچنیوالی څخه د ښه استعداد خاوند او خپلو استادانو ته به ویښ ماشوم په نظر ورتـه. نوموړی په لسم ټولګی کې و چې د شعر ښاپېرۍ یې ورته خپل وزرونه ورپول او د ده د شعرونو زانګې په شنو سر درو کې لاهو شـوی، الیـاس زی اوس شـاعر دی او ښایسـته ډېره خواري یې کړې ده، ښکلي او په زړه پورې شعرونه لري، چې ځینې یې پـه ځینـو جریدو کې چاپ شوي دي، د نوموړي لومړی شعر د زمزمې په اوونیزه کې چاپ شو، احمدفواد الیاس زي په ۱۳۸۸لمریز کال د هېواد په خورا مشهوره مشاعره یعنـی د منې ګل په مشاعره کې ګډون وکړ، چې د شعر په ویلو سره یـې د ناسـتو ګـډونوالو پـام د خپـل ځانتـه راواړاوه او د اورېـدونکو او ګـډون کوونکـو لـه خـوا ښـه وسـتایل شـو. احمدفواد الیاس زی اوس مهال د دعوت پوهنتون د حقوقو او سیاسی علومو د پوهنځي د ډیپلوماسۍ او اداري په برخه کې خپلې زده کړې په مخ بیـایي، اوس هـم شـعر سـره پوره لېوالتیا لري او خپله د زړه خبره د قلم په نوکه په سپینو پاڼو کوي. نومـوړی خپلـه شعري تنده هره جمعه په افغان ادبي بهیر کې ماتوي او همدارنګه د افغان ادبي بهیـر لـه ګډونوالو سره خپل شعرونه شریکوي، اوس نو ستاسې د انتظار شېبې را لنډوو او د هغه د شعرونو له ځولۍ څخه به یو راکوز کړو او ستاسې شعري تنده به پرې خړوبه کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلوریځه

که یو پښتون خپلې پښتو نه تېر شي
لکه کافر له جنتو نه تېر شي
چې مورنی ژبه یې خوله کې نه وي
هغه انسان د مور شیدو نه تېر شي

د خیر پسرلی

سږکال د خیر پسرلی کې خدایه
هر یو غلیم مو خندنی کې خدایه
چې د ښایست نظریې وچ کړمه
د غره هر بوټی سپېلنی کې خدایه
زمونږ غریب زمونږ بې پلاره ماشوم
د تعلیم برخه کې لومړی کې خدایه
د وطن هر یو افغاني زلمی
جمال الدین په څېر غمی کې خدایه
چې انتحار رالېږي دې خاورې ته
هغه دښمن ته لېونی کې خدایه
چې صلحه صلحه امنیت غواړي
د دوی مرام ته بریالی کې خدایه
د ادب بڼ د شعر ډګر کې ربه
یو ځل کامیاب ته الیاسزی کې خدایه

څلوریزه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر سندرغاړي زمونږ ډانسونه کوي

تاجکستان ته ځي عيشونه کوي

د يو افغان او مسلمان په نامه

اوس د غربيانو تقليدونه کوي

محمدالدين همدرد

محمد الدين همدرد د غوث الدين خان زوی، په ۱۳۶۵هجري لمريز کال د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالۍ د دادل د سمېي د جوقول کلي کې دنيا ته سترګې وغړولې، تر څلورم ټولګي پورې يې لومړنۍ زده کړې په خپل کور او د کلي مسجد کې ترسره کړې، وروسته يې بيا له څلورم ټولګي څخه تر شپږم ټولګي پورې د شهيد صابريار په منځني ښوونځي کې سرته ورسولې، چې په نوموړي دوره کې يې لومړۍ درجه خپله کړې وه، تر هغه وروسته يې منځنۍ زده کړې د خالدبن وليد په عالي لېسه کې او پاتې نورې زده کړې يې بيا د سلمان فارس په عالي لېسه کي سرته ورسولې. په ۱۳۸۳ل کال له لېسي څخه فارغ او په کانکور کې تر ګډون وروسته د کابل د ښوونې او روزنې پوهنتون د کمپيوټر ساينس پوهنځي ته بريالی شو، چې بيا په ۱۳۸۷کال کې له نوموړي پوهنځي څخه فارغ او له يوه خصوصي شرکت سره يې د شبکې او انټرنټ د انجنير په توګه دنده پيل کړه، چې تر اوسه هم ور سره فعاليت لري. همدا راز يې د کابل ښار په يو زيات شمېر کورسونو کې د ساينسي مضامينو، لکه د کانکور تياری، ابتدايي او عالي رياضياتو، کمپيوټر، قران کريم، فزيک، هندسي مختلفو ټولګيو کې تدريس کړي، همدا ډول يې له اجتماعي او ادبي غونډو سربېره په يو زيات شمېر کلتوري او فرهنګي غونډو کې هم ګډون کړی، له لسم ټولګي څخه يې له شعر او شاعري سره علاقه پيدا شوې، چې له هماغه وخت يې د ګوډ مات شعر په ليکلو پيل کړی دی او تر اوسه پورې هم يو نيم شعر ليکي. زياتره شعرونه يې د وطن په درد ليکلي او د حالاتو او ستونزو يادونه يې په کې کړې ده، معمولا نظمونو او غزلو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

مینه لري او لیکي یې، تر اوسه کومه چاپ شوي شعري ټولګه نه لري، مګر چاپ ته چمتو دوه شعري ټولګې او د ریاضي د بنسټ په نوم دري کتاب په لاس کې لري، چې انشاءالله که بخت یاري وکړه، ډېر ژر به یې چاپ او د مینه والو په واک کې کیږدي. همدارنګه د کمپیوټر د هارډویر او شبکې یو کتاب د لیکلو کار یې هم پیل کړی دی، هغه کوي چې دا کتابونه هم ژر تر ژره پوره او د خپلو هېوادوالو په واک کې ورکړي. له غزل سره مینه لري او د ټولو شاعرانو خو په ځانګړي ډول د سمیع الله ترون، ځواب، کاروان صاحب، انورالحق یرغل، نبیله غزل، رحمان بابا، خاطر، غني خان شعرونه زیات لولي. دا چې څنګه یې خپله شعر لیکلو ته مخه وکړه، دا د دوی د ښوونځي د دوري د پښتو مضمون د یوه ښوونکي نجیب الله خان، چې په لسم ټولګي کې یې دوی ته د پښتو مضمون درس ورکاوه، هغه تشویق و، چې په همدې کال کې یې د ښوونکي ورځې لپاره دا لاندې غزل لیکلی و او ښوونځي کې یې د ښوونکي په ورځ ولوست، چې بیا وروسته دی نوموړي ښوونکي شعر لیکلو ته وهڅاوه. د ده لومړنی شعر هم دا و، چې بیا وروسته نورو دوستانو او ملګرو هم شعر لیکلو ته هڅولی. په همدې توګه له نږدې شپږو کلونو څخه راپدېخوا د میدان ځوانانو د ادبي او کلتوري ټولنې د تعلیمي چارو مسوول او خبریال په توګه دنده سرته رسوي، چې اوس هم د هغه ترڅنګ د ډاکټر عبدالوکیل د علمي او کلتوري یون د رییسه هیئت د غړي په توګه هم خپل فعالیت ته دوام ورکوي. د پیام عدالت او جبران اونیزو د خبریال په توګه یې هم کار کړی او د درې میاشتو لپاره یې د افغان ادبي بهیر ستېج هم چلولی دی. په دې ډول یې یو شمېر مرکې او مصاحبې هم چمتو کړې دي، چې تر اوسه پورې یې په ادبي برخه کې تر خپله وسه خپل دردېدلي ولس ته پوره کار کړی او لا هم خپل خدمت ته دوام ورکوي. په یو شمېر مجلو او وېبپاڼو کې یې هم ځینې لیکنې خپرې شوې دي. له دریو کلونو را په دېخوا د افغانستان د خبریالانو او ژورنالیستانو د اتحادیې غړیتوب یې هم تر لاسه کړی او خپل فعالیت ته دوام ورکوي.

اوس د خپلې اصلي دندې ترڅنګ د لمر صنعتي مطبعې د بازار موندنې چارې هم مخ ته وړي، همدارنګه له تېر یو کال را وروسته یې د ځینو سیاسي لیکنو لیکلو ته هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخه کړې ده . د ولس درد ته يې چارواکي متوجه کړي، چې د بېنوا او ټول افغان وېبپاڼو له لارې نشر شوې دي.

دا يې هم د شعر يوه نمونه:

غزل

مينــــــه کليوالـــــه لــــبړه ســـــخته وي
ګټــــه بــــې جنجالـــه لــــبړه ســــخته وي
کلـــه کلـــه دا ديـــدن تـــه نـــه راځـــي
کلـــه بيـــا پـــر مـــا لـــبړه ناوختـــه وي
وخـــت د ديـــدنونو اشـــنا کلـــي کـــې
يـــا وي مـــازديګر يـــا ســـهار وختـــه وي
ځـوک چـې مينـه نـه زړه کـې نفـرت سـاتي
دا بـــــه انســـــانانو کــــې بدبختـــــه وي
دومـــره شـــي پـــه مـــلا ماتـــه کـــبړه وړه
تـــه بـــه وايـــې دا د ســـپرلي لښـــته وي
زمـا د جانـان داسـې ځـای کـې کلـي دی
چېرتــه چــې يــو ګــل وي نــوره دښــته وي

نفیسه نصیب

اغلې نفيسه د محمد حسن لور د ميدان وردګو ولايت د کمرک په سيمه او بهسود مرکز ولسوالۍ د قول دره په کلي کې په ۱۳۶۰لمريز کال نړۍ ته سترګې پرانيستې دي. هغې تر دولسم ټولګي پورې زده کړې د قلعه شاده په لېسه کې سرته رسولې دي او لوړې زده کړې يې د کابل پوهنتون د ژبو ادبياتو پوهنځي په دري څانګه کې سرته رسولې دي. د يادې سيمې له اوسنيو ځوانو نثر ليکونکو څخه ده او ډېر زيات نثرې ټوټې او مقالې يې په مجلو او خپرونو کې خپرې شوې دي. نوموړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر دې دمه یو چاپ شوی اثار [بازکن پنجره را] لري، خو په راتلونکي کې د نثر او نظم په برخه کې ترې د زيات کار تمه کېدای شي.

دشعر نمونی دا دی

بازکن

ای گریزه ی دور

هاله ی گرد تن رویا

باز می یابم ترا

این چه دریایی ست

از آتش

جاری تا آن سوی این دنیا

سه سبد لبخند

می کشد این جا

مظهر آزادیی کوه طلوع

مشعر شکرانه ی دشت غروب

اتن باغچه ی کاشانه ی من

حلقه ی پر شود

می آید

این چنین گام بلند

این همه فصل بزرگ

بازکن

(c) ketabton.com: The Digital Library

بازکن

سلسله ی بخیه ی لب های پر از آواز

که فرو ریزد

طلسم بند دست و پای

آدم ها

تابه هر سوگواره ی نیرنگ

بستیزد

که فرو پاشد

طلسم گوش این پهنا

تا سرود آشنا

آید

از غرور هم دیگر خواهی

هیات قایم انسان ها

انور وفا سمندر

انور وفا دا واوره او زده کړه د لړۍ د «غبر ستوری» او «پر ماشومانو باندې کار کول» په نوم د ډرامو لیکونکی دی. نوموړی همداراز د «خیال جونګړه» په ادبي اونیزه کې بوخت دی د انور وفا سمندر ګڼ شمیر کتابونه چاپ شوي دي.

«غبر ستوري» راډیویي ډرامه د شپاړس کلنې ماین معیوبې کړې «مریمې» ژوند انځوروي. مریم غواړي سندرغاړې شي. مور د مریمې په سندریز غبر مینه ده. پلار د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلي او تربور د شرم تر نامه لاندې هغه له آواز ویلو منع کوي. خو مریمه چې ښه آواز الهي نعمت ګڼي، د خپل تره، «وحید ربابي» په مرسته د دې جوګه کیږي، چې د سندرو په سیالۍ کې د «کابل ستورې» شي.

خو د لیکوال خپل ژوند تر دې مهاله په څه ډول تېر شوی؟ په دې اړه انور وفا داسې څرګندونې لري:

پلار ویل: «هلکه! غنم لو کې دنیا ته راغلې»؛ خو مور به ویل: «نه، ته مې په مني- طلایي موسم- کې دنیا ته راوړې!» خو زه چې څه د ځان په اړه خپل واک ګڼم، د تلې میاشتې وروستۍ نیمه شپه وه او زه په دنیا کې را زیات شوم.

له خیاله چې د ذهن دنیا ته راواوړم، نو په پېژندپاڼه کې یې راته ۱۳۴۱ لمریز (۱۹۶۲) زېږدیز کال د زېږون کال لیکلی دی.

آه، اوس نه ماشومتوب شته او نه زه غواړم ماشوم شم؛ ځکه ماشومتوب تللې زمانه ده او تللې مړه ده؛ او یوه «اوس» ژوندۍ! تېره د تاریخ په پاڼو کې ښخه ده. او هلته ګورم چې پلار په کال ۱۹۶۹ کې د میدان درې مرکزي لیسې لومړي ټولګي کې معلم ته په لاس ورکړم چې اصلاح مې کړي! په ۱۹۸۰ کال له دې ماشین نه غټ پټ راووتم. د کابل پوهنتون د ژورنالیزم څانګې ته ورولوېدم او په ۱۹۸۴ کال ترې ژوندی راووتم. په مرکزي راډیو ټلویزیون کې نوکرۍ ته ورولوېدم. دلته و چې قلم زما زده شو. دلته و چې خبریال او بیا لیکوال راووتم. دا لا څېرې! اووه اته کاله کېدل چې زه د لیکوالۍ له تومنې ډک ګرځېدم.

کال ۱۹۷۶ و. زه د میدان د چاریکې د خزاندار عیسی خان د برجورې کلا پیتاوي کې له «شریف» او «داود» او... سره په توشلو او «شتهو» وم، چې د «محمد عزیز» بنجاره له جرنګانو، بنګړیو، زرتارو او نکروزو ډک خر مخ په کلي را تاو شو.

نور یاد ته نه راځي. زما لاس کې د «آدمخان او درخانۍ» وړوکی کتابګوټی و. زه تر وچ لمر لاندې، په سپېرو خاورو کې تر هغو ناست او پروت وم، چې چا را غږ کړ: «انوره! ژر شه چې «آبا» دې راغی!»

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې پسې بله پېښه وشوه، بله وشوه...ما «دختر یتیم»، «دختر همسایه»، «جنایت بشر»...فارسي ناولونه په خپله ماته ګوډه فارسو لوستل او لا نور له محمد عزيز بنجاره تر لاسه کول. زما مخه مکتب ته شوې وه، خو دا وړمه مې تازه تجربه کوله، چې د ولس بدلولو لپاره سره او شنه او تور اورلن انقلابونه له لارې را ورسېدل. نو زه چې تازه د حروفو په هندسه کې لارې ته شوی وم، د ایډیالوژۍ وبا ووهلم. لس دولس کلونه وشول چې ما ځان په دې دوزخ کې پردی وېیژاند او را ووتم، چې د کلام په سمندر کې یو سپین غسل وکړم. خو لاره او آواره او د غره څوکې دومره د «بل» بدلولو «اصلاح کولو» فکر پرسولې او رنګ کړې وې، چې ښایسته وخت تېر شو، ترڅو اوسنی «زه» مې زوکړه وکړي.

سمندر د لمر لوېدو پر مهال زه همدغه یم. د «دوه زره نوي يم کال» له کيسه ييزو طنزونو سره د لیکوالانو په لیکه پسې راشين شوم. «زرګره او زر لاسې کوډګر»، «بنیادمان»، «په کور يو لېونی» دري پښتو ناولونه او «غړ چينه» ادبي- عرفاني نثرونو ټولګه هم زه وم، چې خپل اصيل «زه» مې لټاوه. تازه مې فارسي ناول «دوازده بال» هم چاپ شوی؛ خو زه تازه خپل د زیږون «ختیځ» ته رسېدلی یم. خدای خبر څومره کاغذونه به کمیس او پرتوګ پر ځان زاړه کړم، ترڅو خپل اصيل برخلیك وځلوم.

خو که محمد عزيز بنجاره نه وای، زه به دغه پوړۍ هم نه وم. یاد يې دومره را په کې شين پاتې دی، چې د لیکنې پیل مې پر هغه و. ۱۹۸۲ کال و. د پوهنتون له زده کړو سره مې يوه د سلو پاڼو کتابچه د محمد عزيز په باب ناول ته بېله کړه. کتابچه ډکه شوه، خو نه چاپ شوې او نه له ما سره شته!

زه او زما نسل چې د «بل» بدلولو انقلابي جنګ پيل شو، نو داسې مو شپه په پردي کور شوه. زه پېښور کې پروت، له بي بي سي راډيو سره د ماشومانو لپاره په ډرامه لیکلو او پروګرام جوړولو شوم. د تخت سري چې بدل را بدل شول، زه هم د کليو پراختيا وزارت او څو نورو ادارو سره د رسنيز سلاکار او ويندوی په توګه په کار شوم، تر څو سيمه ييزو اورګانونو اداري ته را ولوېدم؛ دمګړۍ د فرهنګ، ټولنيزو او...

(c) ketabton.com: The Digital Library

چارو کارپوه! په توګه ساه باسم او لګیا یم چې په کتاب لیکلو سره ټول ځان ننداریې ته وړاندې کړم.

«پرماشومانو کار کول» ډرامه د «حسن» په نوم یو د یوه ماشوم هلک ژوند انځوروي، چې پلار یې له ښوونځي راګرځولی او بازار کې وربانديې اخبارونه، پرتوګاښونه او پلاستکي کڅوړې پلوري. حسن ټوله ورځ بازار کې ناريې وهي او د ښوونځي له خوا ورکړل شوی کورنی کار نشي سرته رسولای. پای کې د حسن پلار ښوونځي کې په چوکېداری نیول کیږي، له دې وروسته حسن هره ورځ خپل ښوونځي ته ځي.

محمدعارف (ننګیار ناآشنا)

محمدعارف (ننګیار ناآشنا) د فضل الرحیم زوی، د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د کریمدادو سیمې اوسېدونکی دی. د ۱۳۳۸لمریز کال د وري د میاشتې په لومړۍ نېټه زیږېدلی دی، په ۱۳٤٦ل کال د نرخ عالي لېسې په لومړي ټولګي کې شامل شوی او تر دوولسم ټولګي پورې په لومړۍ او دوهمه نومره بریالی شوی دی. په ۱۳٥۹ل کال پاکستان ته په هجرت مجبور شو، په ۱۳٦٥ل کال په پېښور کې دآزادې جریدې د پښتو برخې د مسوول په حیث په فرهنګي کار یې پیل کړی دی، چې بیا یې په ۱۳٦۸ل کال د شهادت ورځپاڼې د لیکوالو د شورا د غړي په حیث او ۱۳۷۱ل کال کې د شهادت ورځپاڼې د استازي په حیث په کابل کې کار کړی دی، بیا یې د طالبانو په دورې کې د میدان وردګ مرکز ته نږدې د خالد بن ولید په عالي لېسه کې د تاریخ مضمون د استاد په حیث درې نیم کاله دنده تر سره کړې ده، چې په ۲۰۰۲ م کال د آزادۍ راډیو د «ګوړې اچار» د خپرونې د لیکوال او پروډیوسر په حیث کار ته دوام ورکړی دی، د دې کارونو تر څنګ یې د طنزونو دوه ټولګې چې «هو صیب! نه صیب!» او «تخنوم دې» په نومونو چاپ شوي، د مختلفو اخبارونو او مجلو سره لیکنې همکاري هم کړې ده، لکه: شفق مجله ،آزادي ورځپاڼه، شهادت ورځپاڼه، النور

(c) ketabton.com: The Digital Library

جریده، هیله مجله، ګوربت مجله، زنبیل غم مجله، ښاخئ مجله، صبا مجله، مړونډ مجله سره یې کار کړی دی. د ښوونځي له نهم ټولګي څخه یې په لیکلو او شعر ویلو پیل کړی دی، چې تراوسه یې بې شمېره سیاسي مقالې، د اخبارونو سرمقالې او نبوي لنډې کیسې، ادبي ټوټې، طنزونه او شعرونه د مختلفو مجلو او ورځپاڼو له لارې څخه نشر شوې دي.

د راډیویي ژورنالیزم په ډګر کې یې څه باندې ۱۱ کاله کار کړی دی، چې له هغې جملې نه د یوه طنزیه خپرونې د لیکوال او پروډیوسر، د یوه راډیویي ډوله سریال (د شمسو کیسې) چې ۲٤۰ برخې یې له آزادئ راډیو څخه نشر شوي دي.

د لیکوال د طنز بېلګه:

کرایي کور

لومړنی سړی و چې په دومره لږو او اسانه شرطونو یې په مناسبه کرایه کور راکړ. په څلور زره افغانیو په دوهم پوړ کې درې داسې کوټې چې کړکیو یې ښیښې نه درلودې او په دېوالونو یې د بارانونو راڅڅېدلو اوبو له چته تر غولي پورې روښانه لارې جوړې کړې وې او په زړو دستکو کې یې د غومبسو یواځې دولس ځالې وې، د کورونو په اوسنۍ ګرانۍ کې ډېر ارزانه کور و. ځکه د بامونو کاګلول، د دېوالونو سپینول او کړکیو ته د ښیښو ایښودل په هغو شرطونو کې، چې د کور له خاوند سره مې منلي وو، نو په دې حساب یې داسې وګڼه چې نه یې بامونه څڅېدل، نه یې د کړکیو ښیښې ماتې وې او نه یې په دېوالونو د باران اوبه راغلې وې، د غومبسو ځالې خو زما ماشومانو په هماغه لومړنۍ ورځ د ساعتیري لپاره په بوټونو وویشتلې او راویې غورځولې.

د کور خاوند چې خپل شرطونه په یوه کا غذ کې لیکلي وو، رابانـدې لاسلیک کړل، د شرطونو دغه لیست ډېر اوږد نه وو، خو د هر شرط جزونو لست اوږد کړی و، مثلا یو شرط یی دا و چې ډېر مېلمانه به کور ته نه بیایم، خو دغه شرط جزونه ډېر درلودل چې یو شمېر یې په دې ډول وو: د شپې له خوا به هېڅ ډول مېلمه کور ته نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیایم، ښځینه مېلمنې په هغه صورت کې کور ته بوولی شم چې ځوانې وي، ځکه زړې ښځې ډېرې غړیږي او زیاتره یې د ټوخي ناروغي لري، که مې چېرې خپل کور ته بووه، باید یوه ورځ مخکې د کور له خاوند نه اجازه واخلم، د کور د خاوند مېلمانه باید زه هم مېلمانه کړم، ترڅو د کور خاوند خپلو مېلمنو ته کم رانشي، په مېلمستیا کې باید داسې خواړه پاخه نه کړم چې بوی یې لاندني پوړ ته ولاړ شي او د کور د خاوند د ماشومانو زړه ورته وشي، که داسې وشول، نو باید برخه یې هرومرو ورولېږم. مېلمه باید نصواري، چلمي او سګریټي نه او په دې ډول څو نور جزونه هم وو.

دا چې په ټول ښار کې په دومره اسانه شرطونو او کمه کرایه بل کور نه پیدا کېده، نو مجبور وم چې په ډېره خوشحالۍ کډه راوړم او په کور کې ځای په ځای شم.

د لومړي شرط په بنسټ مې په لومړۍ ورځ کړکیو ته ښیښې راوړې او وروامې چولې، په دوهمه ورځ مې بامونه کاګل کړل او په دریمه ورځ مې د کوټو دېوالونه سپین کړل. په لست کې لیکل شوي شرطونه او د هغوی جزونه مې هره ورځ څو کرته په مېرمن او ماشومانو ګردانول، ترڅو په ناپوهۍ کې د شرطونو خلاف کوم کار ونه کړي او له دغه خدای (ج) راکړي نعمت نه مو محروم نه کړي، همدا ډول مې د لست یوه، یوه کاپي هم په کوټو کې راځوړنده کړه.

اووه ورځې مو په خوشحالۍ سره تېرې کړې، خو په اتمه ورځ چې له دفتره کور ته راغلم، په انګړ کې د کور خاوند راوګرځولم او په غوسه یې راته وویل: په رښتیا چې بې کوره خلك د کور په قدر نه پوهېږي او کرایي کور ته د کنډوالې په نظر ګوري. ما یې چې په ډېره عاجزۍ د علت پوښتنه وکړه، نو د کور خاوند شرطونو لست راته ونیوه او ویې ویل: ته دغه د څلورم شرط اتم جز ولوله، د څلورم شرط په اتم جز کې داسې لیکل شوي وو: د کالیو د ځوړندولو لپاره به په دېوال کې له دوه اینچه غټ میخ نه ټکوهم.

د شرط په لوستلو سره هغه نور هم ببر شو او ویې وویل او تا د نرځوی په دېوالونو کې څلور اینچه مېخونه ټکوهلي دي، تا ته دما کور د مړي مال ښکارېده که څنګه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بیا یې زیاته کړه، څه ورشه! ښځه او ماشومان دې له کلې سره د سړک په غاړه درته انتظار دي، کالي، کپړي مې په ښه احتیاط ورسره راووېستل، تاسې په سړیتوب نه پوهیږئ.

لـینا شـریـفـي

اغلې لینا شریفي د جګړن محمدشریف خان لور، د میدان وردګو ولایت د مرکز میدان ښار د نایبانو د کلي اوسېدونکې ده، خو دا په خپله کابل کې زیږېدلې ده.

لومړنۍ او منځنۍ زده کړې یې په ترتیب د کابل د پاینده محمد شهید او د طالبانو تر واکمنۍ وروسته په الفتح لیسه کې ترسره کړي، د لیسې دوره یې د پېښور په خدیجة الکبری ښوونځي کې بشپړه کړې ده.

په ۱۳۸۳ کال کې له خپلې خوښې سره سم د کانکور د ازموینې له لارې د کابل پوهنتون د ژورنالیزم پوهنځي ته بریالۍ شوه او د دغه پوهنځي د مطبوعاتو له څانګې فارغه شوه.

لینا شریفي د لوړو زده کړو له هماغه پیله د ازادې اروپا، ازادۍ راډیو د کابل په دفتر کې د ویاندې، خبریالې او پروډیوسرې په توګه کار کړی او تراوسه هم همدې راډیو ته کار کوي.

دا د ځوانانو او ښځو د خپرونې جوړوونکې پاتې شوې ده.

لینا شریفي کله ناکله ځینې ادبي لیکنې، لنډې کیسې او مقالې هم لیکي، خو ځان لیکواله نه بولي او تر ډېره غواړي چې خلک یې د خبریالې په توګه وپېژني.

د لیکنې بېلګه

د نوامبر شلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مور په غېږ له درانه خوبه راپاڅېد، په ځای کېناست، سترګې یې چې له خوبه بېرته سره ورتلې، په دواړو موټو ومښلې، زړه یې غوښتل لږ نور هم ویده شي، خوله یې وازه وازه کېده، لاسونه یې چت ته جګ کړل، خپله شخي یې وویسته. سترګې یې د برستنې درې نورو خواوو ته په خپلو خوینډو، وروڼو ولګېدې چې وران د ماشومتوب په خواږه خوب ویده وو، زړه یې نه کېده چې پښې له برستنې راوباسي او پاڅېږي، خو د مور بېګانۍ خبره ورپه یاد شوه چې ورته ویلي یې وو:

سهار ته ډوډۍ نده پاتې، ماشومان به څه خوري؟

اوچته راپاڅېد، د اورسۍ مخې ته ودرېد او د ښیښنو پر ځای اورسۍ ته له کلک شوي پلاستیک نه یې د بهر کتو هڅه وکړه، څه ورته ښکاره نه شول، یوازې د پلاستیک له کړپ و کړوپ نه پوه شو چې بهر باد لګېږي. بدن یې وریږدېد، ساړه یې وشول، خو چاره نه وه، باید خپل کار پسې تللی وای.

د وره پرځای پرته درنده پیوندي پرده یې بېرته کړه، دهلېز ته ووت، خپلو پلاستیکي څپلکو ته یې پام شو چې دواړه سره شلېدلې وې، ان پرون لا په سختۍ په کې ګرځېده، زړه کې یې دا پوښتنه تېره شوه چې:

نن به مې په کې تېره شي؟

څپلکه یې شاوخوا ښه وکته، پښې ته یې کړه او له ځان سره یې وویل:

څه نن مې په کې تېرېږي، که بیا وشلېده، یو پلاستیک ملاستیک به ترې راتاو کړم...

د نورو ورځو پر خلاف د اسمان مخ تورو ورېځو پوښلی و، د دوی د جونګړې تر څنګ د دوه پوړیز کور له دودکشه د راوتونکي دود بوی، باد د ده تر سږمو رارساوه او ده ته یې د هغو کیسو د شهزاده ګانو او شهزادګیومانۍ ورپه زړه کولې، چې پلار به یې هغه وخت چې ژوندی و، هره شپه د خوب پر مهال ورته کولې...

(c) ketabton.com: The Digital Library

اورسی ته د کلک شوي پلاستيک پړ کېدو، دی د شهزاده ګانو او شهزادګيو له ماڼيو بېرته خپلې کنډوالې ته راووست. د اورسۍ مخې ته يې پرته زړه ټوټه چې يو وخت يې د مور کميس و، راپورته کړه، له يوې څنډې يې اوږده ريښکۍ وويسته او د ښۍ پښې غټه ګوته يې چې پرون يې له چاودې وينې راوتلې وې، پرې وتړله، نوره يې تر لاس تاو کړه او د ښار په مقصد رهي شو.

×××××

لمر د تورو وريځو تر شا ايسار و، اټکل يې نه شو کولی چې څو بجې به وي، خو په نس کې يې د لوږې اور، بل و، پوه شو چې د غرمې شاوخوا به وي. له سهاره يې څو سرکونه ګز و پل کړي وو، د ډېرو کروزينونو، لنډکروزرو، کرولاوو او ټکسي موټرو په ښيښو يې صافي تېره کړې وه، خو چا څه نه وو ورکړي، د موټرو د بندو ښيښو تر شا ناستو سورليو ان د ده غږ نه وو اورېدلی چې د خپلو وږو خويندو وروڼو د لوږې شکايت يې ورته کاوه.

ده سهار له خپلې مور سره، کله چې د سوال لپاره يې خپله سولېدلې، سورۍ سورۍ چادري په سر کوله او وته، ژمنه کړې وه چې تر غرمې به د څو وچو ډوډيو پيسې ګټي او د خپلو خويندو ورونو ګېډې به مړوي، خو تراوسه يې څه لاس ته نه وو راغلي.

د سرکه ترخوا ودرېد، لاسونه يې د تودېدو په هيله خپلو ډنګرو تخرګو کې ومنډل، وچې شونډې يې له سړو ريږدلې، د پزې اوبه يې ژر ژر پورته کشولې، په نااميده ماشومو سترګو کې يې ډوډۍ ته د څلورو په تمه څېرو، څېرې غړېدې، چې په بې صبرۍ د ده د راتلو لارې څارې... له خپلې بې وسۍ نه يې په سترګو کې اوښکې راډنډ شوې او څاڅکي څاڅکي يې کرختو پښو ته ټيټې شوې.

×××××

بيا سرک ته شو، د څو موټرو ښيښې يې ومښلې، په ژړغوني غږ او زاريو يې د ښيښې تر شا له موټر چلوونکو څخه د مرستې غوښتنه وکړه، خو يوازې د نه په مانا له

(c) ketabton.com: The Digital Library

سر ښورولو سره مخ شو. یو ځل بیا نهیلی شو، نور یې خپله ژړا په واک کې نه وه، لوړې له یوې خوا او له خویندو ورونو سره د ډوډۍ د راوړلو ژمنې له بلې خوا ځوراوه، په سترګو یې ورو ورو تیاره راخپرېده، له ځانه یې بیا بې ځوابه پوښتنې پیل کړې:

اوس به د وړو څه حال وي؟

بېګا ته به مې مور ته څه ځواب وایم؟

له سړو کرخت د پیاده رو په لور روان شو، د تلو وس یې په پښو کې نه و پاتې، نور نه پوهېده چې په څمکه روان دی که په هوا، نور یې په خپلو چاودو چلمو لاسو د مخ او پزې اوبه نه شوای پاکولی، ورو یې په پیاده رو کې یوې اوچتې پایې ته چې یوه ټوټه ترې راځړېده، ډډه ووهله او کېناست.

سترګو یې نور په سرک د موټرو توپیر نه شو کولی، یوازې یو کتار ورته ښکارېده....

×××××

څو شېبې وروسته په پیاده رو کې، د پایې تر څنګ دولس دیارلس کلن ماشوم چې لاېې خپله صافي کلکه په موټي کې نیولې وه او سر یې په سرک د موټرو خوا ته کوږ کړی و، لکه چې دومره ښکلو او ګران بیه موټرو ته په حیرت تللی وي، غونج منج پروت وو او پر سر یې د مني مازدیګرني سوړ باد له پایې راځړېدلې هغه سپینه ټوټه لکه د شهید توغ رپوله چې په سره رنګ پرې لیکل شوي وو:

«د نوامبر شلمه له ماشومانو سره د تاوتریخوالي د مخنیوي نړیواله ورځ»

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوع په اړه لنډه مناقشه

په تحقیقي مسایلو کې هره موضوع د سپړلو او څېړنو بېلابېل اصول لري، فرهنګي مسایل هم له هغو څخه یوه موضوع ده، چې د څېړنې ځانګړې او مشخصې لارې چارې لري.

د میدان فرهنګي حوزه، چې زما د تېزس موضوع ده، تر دې د مخه په تحقیقي ډول نه ده څېړل شوې، له ډېرو هڅو سره سره، هېڅ ډول تحقیقي اثر په دې اړه په لاس نه دی راغلی، ځکه نو دغه موضوع هم نوې او بکره ده، خو له ډېرو ستونزو سره مله وه، یو له دغو ستونزو څخه د ادبي او فرهنګی فعالینو په هېواد کې دننه او بهر ته کډه کېدل دي، چې له خپلې سیمې او ټولنې څخه د بېلابېلو حالاتو له امله تللي او ان ځیني یې له خپل فرهنګ او ټولنې څخه سره د اړیکو پرېکېدو په درشل کې دي او که دغه لړلی دوام وکړي، نو ډېر ژر به له خپل فرهنګ، دود او دستور سره خدای په اماني وکړي. نو ځکه یې بیا ژوندي کولو کې ته نه دولت او نه هم ملي سوداګر پاملرنه نه کوي، نه له دغې چارو سره خپله علاقه ښيي، زموږ چارواکی دغه موضوع ته په هېڅ ډول پاملرنه نه کوي، همدا سبب شوی، چې لیکوالان هم دغه موضوع څخه خپله اوږه خالي کوي، چې لامل یې هغه اثر چې لیکل شوی، لیکوال خپل ټول ژوند ورته وقف کړی، څوک یې چاپولو ته پام نه کوي، ځکه خو په دې هکله هر څه په هیڅ حساب دي، کوم څه چې موږ دلته را ټول کړي، کېدای شي ډېرې نیمګړتیاوې به ولري، خو له ټولو هغو د قلم خاوندانو، لیکوالانو او څېړنکو څخه چې دغو موضوعاتو سره مینه لري، عملی ګام اوچت کړی او هغه څه چې له منځ تللو په حال کې دي، بیا را ژوندی کړي، دغه فرهنګي حوزې ته پاملرنه کول به د هغه ستر فرهنګي یرغل مخه ونیسي، کوم چې د ګاونډیو هېوادونو له خوا دغې سیمې ته د یوه ستر ګواښ په ډول مخامخ دي. هیله ده چې زما دغه څېړنه په دغې برخه کې دلیکوالو پاملرنه دا شان موضوعګانو ته را وګرځوی. خو د یوې خبرې یادونه ضروري ګڼم،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه دا چې په دغې برخه کې د پوهنتون محصلینو هم ځینې لومړني ګامونه اوچت کړي او د اوسنی دورې ځینې شاعران یې په لنډو کې یاد کړي دي، چې باید له پام او یاده ونه غورځول شي.

په پای کې باید ووایم چې فرهنګ خورا ستره او پراخه موضوع ده او څېړنه یې خورا ستونزمن کار دی، چې ډېر وخت او دقت غواړي، که له ما څخه څه سهوه یا تېروتنه شوې وي، بخښنه غواړم او اړونده وړاندیزونه به په پام کې ونیسم چې په راتلونکی متن کې به یې ځای پر ځای کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایله

د میدان فرهنګي حوزې په نوم دغه کتاب مې د ماسټرۍ پروګرام د بشپړولو په موخه د تېزس په توګه د خپل لارښود استاد پوهنوال ښاغلي محمد رفیق له لارښوونې سره سم ولیکه.

د میدان د فرهنګي حوزې اړونده دغه موضوع مې په سرخبرو، سریزې او اووه برخو کې راغونډه کړې ده. سریزه له موضوع سره تړلې او د کتاب یوه برخه ده، میدان وردګو ولایت جغرافیاوي موقعیت، د میدان په سیمه کې د پخوانیو او وروستیو علمي، فرهنګي، کلتوري، دودویزو او ادبي خوځښتونو او پرمختګونو په اړه د معلوماتو لنډیز په کې وړاندې شوی دی. په سریزه کې همداراز ویل شوي چې کوم لامل د دغه اثر کښلو ته وهڅولم او یا د کومې اړتیا له مخې مې دغه کار ته ملا وتړله او هم دا چې د علم او فرهنګ په بډاینه کې یې ونډه څه ده.

له سریزې وروسته د کتاب لومړۍ برخه د یادې سیمې جغرافیاوي څرنګوالی، کلتور، دود او د تاریخي پس منظر ته ځانګړې شوې ده. په دغې برخه کې د میدان وردګو ولایت په هکله په لنډ ډول جغرافیاوي موقعیت، مهم کرنیز محصولات، کانې ډبرې او تاریخي سیمې پېژندل شوې دي. په دویمه برخه کې د میدان سیمې د کلتور، دود، رواجونو او یو لړ نورو خواوو په هکله په تاریخي توګه خبرې شوې دي.

همدارنګه د کتاب په درېیمه برخه کې د میدان وردګو ولایت شتو علمي، فرهنګي او ادبي ټولنو په هکله معلومات وړاندې شوي دي. په دغې برخه کې په دې اړه خبرې شوي چې دغه ټولنې په یاده سیمه کې څه وخت رامنځته، د چا له خوا یې د مشرۍ او نورې چارې پر مخ وړل کیږي، څومره کسان په کې ونډه اخلي او یا د کار ساحه یې څه ده او همداراز د یادې سیمې د علمي او فرهنګي برخو لوړتیا ته څه ګټه لري. همداراز د لومړنیو ادبي او فرهنګي ټولنو په رامنځته کېدو او یو لړ نورو خواوو په تاریخي توګه خبرې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورمه برخه د میدان په سیمه کې د مطبوعاتو او فرهنګي ادبي کارونو د لومړنیو چاپي خپرونې په اړه معلومات لري او د رامنځته شوو او موجودو ټلویزون، راډیوګانو او چاپي رسنیو په اړه بحثونه لري او د هغوی د بېلا بېلو اړخونو په اړه اړین معلومات وړاندې کوي. په دغې برخه کې د یادو رسنیو پر کمیت، څرنګوالي، د هغوی پر مسوولینو او نورو خواوو لنډې خبرې شوې دي.

د پنځمې برخې موضوع دغې سیمې کې د منې ګل تر نامه لاندې مشاعرې جوړېدل دي، چې د یو زیات شمېر فرهنګپالو پاملرنه یې دغه ولایت ته رااړولې ده. د مشاعرې د تاریخي پس منظر لنډ جاج هم اخیستل شوی دی.

د شپږمې برخې موضوع د دغې سیمې چاپي اثار دي، په دې برخه کې ډېری هغه علمي، فرهنګي او ادبي اثار معرفي کیږي، چې په وروستۍ لسیزه کې یوازې د میدان وردګو مېشتو لیکوالو، شاعرانو او فرهنګي فعالینو څخه سربېره د هېواد د نورو لیکوالو له خوا لیکل شوي، د میدان وردګو ولایت د فرهنګي کمېټې او د منې مشاعرې په ویاړ په اړونده سیمه کې چاپ او خپاره شوي، چې د دغسې کتابونو شمېر له څلوېښتو ټوکو څخه لوړ دی.

په دغو اثارو کې بېلا بېل منظوم او منثور ادبي او فرهنګي اثار موجود دي، چې دلته یې په اړه لنډ او کافي معلومات وړاندې شوي دي.

د دغه کتاب اوومه یا وروستۍ برخه د نورو برخو پر خلاف یوه لویه ساحه راچاپېروي او د میدان د سیمې د لیکوالو، شاعرانو، هېوادپالونکو او فرهنګي فعالینو پېژندنې ته ځانګړې شوې او د د غو کسانو په اړه لنډ او کافي معلومات وړاندې شوي دي. په دغې برخه کې د یوه لیکوال او شاعر له پېژندنې سربېره د ډېری شاعرانو شعري بېلګې هم راوړل شوې دي.

لکه څنګه چې د دغه کتاب په وړاندینیو برخو کې یادونه وشوه، چې دغه کتاب مې د ماسټرۍ پروګرام د بشپړولو په موخه د تېزس په توګه د خپل لارښود استاد پوهنوال ښاغلي محمدرفیق رفیق له لارښوونې سره سم ولیکه، تر اوسه په دې اړه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې یوه کتاب له چاپه نه یو خبر شوي، چې په میدان سیمې کې د پخوانیو او وروستیو ادبي او فرهنګي پدیدو او حالاتو په اړه داسې په یو ځایي توګه معلومات په کې وړاندې شوي وي. د میدان سیمې فرهنګي حوزه د افغانستان د ګوتو په شمار او هغو مهمو فرهنګي حوزو څخه شمېرل کیږي، چې د دغه هېواد د نورو سیمو په پرتله په کې په لنډه موده کې زیات فرهنګي او ادبي خوځښتونه تر سترګو کیږي، نو پر همدې اساس که څوک وغواړي چې په افغانستان کې د پخوانیو او وروستیو ادبي او فرهنګي حالاتو په اړه څېړنه وکړي، نو د میدان سیمې ادبي او فرهنګي حوزه یې د کار مهمه برخه جوړوي، چې دغه کتاب ورسره په دې برخه کې ښه مرسته کولای او د هغه کار اسانولی شي. دا هم منم چې دغه کتابګوټی به هم له کمي او کیفي پلوه له یو څه نیمګړتیاوو خالي نه وي، خو هیله مې دا ده، چې له دغو تشو سره سره زمونږ دغه کار د پښتني او افغاني فرهنګ په بډاینه او پر مختیا کې له موږ سره مرسته وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پای پایله

دمیدان فرهنګي حوزې په نوم دغه کتاب مې د ماسټرۍ پروګرام د بشپړولو په موخه د تیزس په توګه د خپل لارښود استاد پوهنوال ښاغلي محمد رفیق له لارښونې سره سم ولیکه.

ما دخپلې څېړنې په بهیر کې هڅه کړې چې موضوع د منل شویو معیارونو او څېړندودونو په رڼا کې وڅېړم. ددې څېړنې له بشپړولو څخه چې کومه پاې پایله تر لاسه شوې دلته به په لنډیز سره یادونه وشي.

دمیدان ښار فرهنګی حوزه چې دهلو ځلو، کوښښونو او په نسبي توګه د ارزښتمنو لاس ته راوړنو نتیجه ده دلته دبحث وړ موضوع ده.

دمیدان ښار فرهنګی حوزه چې تاریخ په بېلابېلو پړاوونو کې بېلابېلو پوهانو په کې ژوند کړی او خپلې ټولنې په فرهنګی،ټولیزو او اقتصادی برخو بېلا بېلې لیکنې کړی دي او انسانونو لپاره د خدمت جوګه شوې دي او سوکاله ژوند لپاره یې ډیر زیات اسبابونه له ځان سره راوړی تر څو چې دغه ټولنه له نورو سره سیالې وکړی.چې له ډلې څخه زه دلته مرحوم داکتر عبدالوکیل او غلام محمد فرهاد نومونه بسنه کوم چې هر یوه خپل ځاي کې دغې ټولنې سترو سترو خدمتونو جوګه شوې دي. زما ددغې لیکنې د بحث محوري موضوع ددغې سیمې فرهنګی وضیعت او حالت دي .

په دې اثر کې ددې سیمې کلتوری او فرهنګی پیاوړتیا باندې څه نا څه بحث شوی دی او همدا شان زیار ایستل شوی دی تر څو ددغې فرهنګی حوزی ښه پېژندنه وشي، یعنې ده خپلې ژبې خپل فرهنګ او خپلو ادبی شخصیتونو او څېرو سره تر یوه حد اشنای پېدا کړو او همدا رنګه کوم کوم اثار او ټولنې چې په دغه کړکېچنو حالاتو کې رامنځ ته شوی لړو ډېر په تفصیل سره توضیحات راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سر خبرې څخه پيل ورپسی د موضوع ګانو لړ ليک د څېړنی ميتود سريزه د موضوع شاليد د ولايت اداری شاليد او بيا موضوع په اتو(۸) برخو کې تر بحث لاندې نيول شوی ده.

لومړۍ برخه کې د ياد سيمی جغرافياوی ، مساحت، کانونه، تاريخي پس منظر ، ميدان وردګو ولايت کی د فرهنګی هڅو تاريخی شاليد (پس منظر)، د ميدان وردګو ولايت اداري شاليد ته لنډه کتنه او په بېلا بېلو دورو کې د دې ولايت واليان په هکله معلومات را غونډ شوی دی. په دويمه برخه کې تاريخی ځايونه او د الغتا لرغونې نښې په هکله لنډه توګه يادونه شوی ده. ورپسې په دريمه برخه کې د ميدان سيمې د کلتور ، دود او روجونو لکه جرګه، مرکه، ننواتی، تيزی کيښودل، پلو غوړه کول او ټولنزو دودنو په هکله معلومات ورکړل شوی وي.

په څلورمه برخه د ميدان سيمې کې شتو علمی، فرهنګی او ادبی ټولنو په هکله معلومات وړاندې شوی دی. په پنځمه برخه کې د ميدان په سيمه کې د مطبوعاتو او فرهنګې ادبی کارونو د لومړنيو چاپی په اړه معلومات يو اړه لنډه معلومات را غونډ شوی دی.

شپږمه برخې موضوع مشاعرې لنډه تاريخچه او منې ګل مشاعرې او هغې ښې پايلی په دغې سيمی باندې څېړل شوی دی. په اوومه برخې موضوع ددغې سيمی چاپی اثار چې زياتر ادبی اثار دی، د مطالعی لپاره تر ډيره حد زمينه برابر کړلی ده په ډېر لنډ ډول در پېژندل شوې دي. ددغه کتاب اتمه برخه چې د نورو برخو په پرتله يوه لويه برخه را چاپيروی، ددغې سيمی د فرهنګی، ادبې، اجتماعې او پېژندل شوې څېرو ژوند ليک ادبی فعاليتونو، ادبی اثار ، د هر ليکوال او شاعر د اشعارو يوه يوه بيلګه را ولاړل شوی ده او په پای کې هغو شخصيتونو چې لوړو غوره او نه هېرودونکې خدمتونه خپل هېواد، اولس او ټولنې ته کړی دي او د نورو له خوا ددوې نېکو صفات او ښه اخلاق ستايل شوې دي په لنډو ټکو يادونه شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه ښېرنيز اثر ساحوي او تشريحي بڼه لري او هغې اړتيا له مخې چې محسوسېده د مشرانو او پوهانو دپرېکړې له مخې ليکنۍ بڼه تر لاسه کړه او هيله من يم چې ددغې سيمې د فرهنګ په غوړېدو کې نسبتاً جامع مأخذ په توګه ثابت شي او دنورو د استفادې لپاره ګټور واقع شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندیزونه

په دغه کتاب کې د میدان د سیمې پر جغرافیاوي، کلتوري، مطبوعاتو، ادبي او فرهنګي ټولنو، مشاعرو، شاعرانو ، لیکوالو او همدا راز په دغې سیمه کې پر چاپ شوو اثارو خبرې شوې او په بېلا بېلو برخو کې یې د دغې سیمې د پخواني او وروستي فرهنګي حالت په اړه معلومات راغونډ شوي دي.

موخه مو دا ده، چې زموږ دغه کار او زیار د پښتني او افغاني فرهنګ په لا غوړېدا او پراختیا کې ګټور تمام شي. موږ د دغه کتاب له لوستنې سره د میدان د سیمې د پخواني او اوسمهالي ادبي او فرهنګي حالت په اړه یو څه معلومات ترلاسه کولای شو او پوهېږو، چې د افغانستان دغه مرکزي سیمه د ادبي او فرهنګي لوړتیا له پلوه تر بل هر وخت مخ په بره روانه او په دې برخه کې د کار او زیار لېوالتیا زیاته شوې او ګڼ شمېر لیکوال او شاعران لري، خو دا په دې مانا نه ده، چې زموږ د فرهنګ، ژبې او ادب په برخه کې دغه کار کافي دی او ټولو هغو ننګونو ته دې ځواب ووایي، چې پښتني او افغاني ټولنه ورسره مخامخ ده. موږ یوازې په خپله سیمه کې د خپلې ژبې او فرهنګ د پراختیا او غوړېدا کار پیل کړی دی، چې هغه هم په ډېرو برخو کې له نیمګړتیاوو او کمي خالي نه دی، خو د نورو هېوادونو، ژبو او فرهنګونو فعالین هڅه کوي، چې د خپل ملي مالي لګښت پر مټو په نورو هېوادونو، ولسونو او فرهنګونو کې د خپل فرهنګ د ودې او پراختیا زمینې برابرې کړي.

سره له دې چې د یوې ټولنې علمي او فرهنګي پرمختیا د همغې ټولنې د فکري زیار محصول ده، خو دا خبره هم پر ځای نه ده، چې د یوې ټولنې فرهنګي، ادبي او ټولنیزه وده دې د همغې ټولنې د اقتصادي، سیاسي او ټولنیزو شرایطو له اغېز څخه په امن وي. پر همدې اساس په کار ده، چې د میدان د سیمې اوسنی ادبي او فرهنګي بهیر له غوره و نه ایستل شي او د دغه خوځښت د لا پراختیا لپاره تودې هڅې وشي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه خنډونه په ګوته شي، چې ددغه بهير د کمزورتيا او ټکني کېدو لامل کېدای شي. د يادې موخې لپاره يو څو وړانديزونه په لاندې ټکو کې رانغاړو:

١- دولتي پاملرنه: د ميدان سيمې د فرهنګي حوزې په لا ښه‌اينه کې تر ټولو دمخه دولتي پاملرنه اړينه ګڼم، هغه دا چې تر دې دمه د دولت له خوا لکه څنګه چې لازمه ده، توجه نه ده شوې، که دا لړۍ همداسې دوام وکړي، نو د روښانفکرو فکري مايه به تر ډېره د ژوند تر وروستيو پورې د دوی په سرونو کې واوسي او د دې لړۍ د کمزورتيا او ټکني کېدو لامل به شي. د بېلګې په توګه يو ليکوال فکر کوي چا چې څه ليکلي هم دي، د چاپ زمينه نه ده ورته برابره شوې، چې زه به يې له کومه کړم، پايله دا چې بالاخره خپل هغه وخت چې د اثر په ليکلو تيرېږي، په کوم بل کار تېر کړي.

همداراز دولت کولای شي په ياده سيمه کې د اثارو پر چاپ او خپاروي سربېره هغه توکي او اثار چې د ميدان مېشتو ليکوالو اړتيا وي، د دوی په واک کې ورکړي. له بلې خوا دولت بايد د دغو فرهنګي فعالينو لپاره په اړونده سيمه کې د کليو سترو مشاعرو، د سترو او مخورو ليکوالو او شخصيتونو د نمانځغونډو، ګټورو او سمون راوړونکو ورکشاپونو او نورو فرهنګي ناستو لپاره زمينه برابره کړي او لګښتونه يې د دولت له ملي بوديجې څخه ورکړل شي. په لنډه ويلی شو، چې د دولت له اړخه به په دې او دې ته ورته نورو برخو کې پاملرنه دغه بهير نور هم چټک او ګرم کړي او د کار ساحه به يې هم ښه والی او پراختيا پيدا کړي.

٢- د رسنيو د کار شېوه: د ميدان ولايت شتو رسنيو کاري شېوه هم په دې برخه کې لويه ونډه لرلی شي، هغه دا چې که د دغې سيمې بېلابېلې تصويري، غږيزې او ليکنيزې رسنۍ په دې اړه په زړه پورې او ګټور پروګرامونه ترتيب او وړاندې کړي، نو په پايله کې يې اړين څه تر لاسه کېدای شي. د يادولو ده، چې د ميدان ښار رسنيو په دې برخه کې او د دغه اوسني بهير په وده کې تر بل هر څه پر ځای او وړ رول لوبولی دی، خو بيا هم په کار ده چې کافي يې ونه ګڼو او د نوښتونو پر بنسټ داسې پروګرامونه ترتيب او وړاندې کړي، چې له ځوان ادبي او فرهنګي نسل سره د نوښتون

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پېژندنه، د کار په سمون، د بهرنيو او نورو ژبو د ادبي پديدو په ورښودنه او د ليکوالو په هڅونه کې تر دې هم زياتې لاسته راوړنې ولري.

۳- د علمي او فرهنګي موسسو ونډه: هغه علمي او فرهنګي موسسې چې د ميدان په سيمه کې شتون او فعاليت لري، بايد له محصلينو او زده کوونکو سره په ميدان ښار کې د پخوانيو او وروستيو ادبي او فرهنګي حالاتو، اثارو او اشخاصو په اړه معلومات شريک کړي او له هغوی څخه وغواړي، څو د يادې موضوع په بېلابېلو برخو کې خپل مونوګرافونه او کورني کارونه ترتيب او وليکي. دا ځکه چې د افغانستان د پوهنتونونو او علمي فرهنګي موسسو په درسي نصابونو کې تاريخي پېښو په اړه کره معلومات نه وړاندې کيږي. څرنګه چې په ميدان سيمې کې روان ادبي او فرهنګي فعاليتونه د وروستی لسيزې محصول دي. نو که يوازې به نصابی پروګرام تکيه وشي، زده کوونکي به د ميدان سيمې د ادبي حوزې په اړه له معلوماتو بې برخې پاتې وي.

۴- پر شعر سربېره د نثر او ژباړې اړتيا: په دغې سيمه کې که څه هم ليکوال يوازې د شعر تر بريده محدود نه دي پاتې شوي او ډېری دغه ليکوالان هم شعر ليکي هم نثر **او** هم په ژورنالستيکو چارو کي لاس لري، خو بيا هم د شعر برخه تر نورو هغو ډېره درنه ده، په کار ده چې په نورو ادبي او نثري ژانرونو کې هم د ځوانانو ونډه زياته شي. ځکه يوازې شعر نه دی، چې په فرهنګي ډګر کې دې پرې حساب وشي، بلکې د ادب په برخه کې اوس مهال په نړۍ کې ځينې نثري ادبي ډولونو او ژانرونو ته پاملرنه زياته ده، چې له دغې ډلې څخه يې لنډه کيسه، ناول او نور يادولی شو. موږ اړ يو چې د سالمې فرهنګي او ادبي ودې په موخه دغه توازن په پام کې ونيسو. پردې سربېره له نورو فرهنګونو څخه ژباړې ته زياته اړتيا ليدل کيږي، که موږ خپلو ګاونډيو ژبو او فرهنګونو ته ځير شو، د ژباړې په برکت يې په بېلابېلو برخو کې خپله ساحه پراخه کړې ده او د پخوانيو عنعنوي پوهنو پرځای يې اوسنيو نوو علمي اصولو او لارو چارو ته لاسرسی موندلی دی. په لنډه توګه ويلی شو، چې په ادبي او فرهنګي پر مختګ کې د کمزوري تخليق پر ځای قوي ژباړه زياته ونډه لرلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- د فرهنګي کارونو سمون: د میدان په سیمه کې روان فرهنګي کار او زیار یو لړ سمونونو ته اړتیا لري، دې اړتیا ته په پام سره باید کره کتنې او ارزونې ته زیاته توجه وشي. په کار ده د دغې سیمې رسنۍ، ادبي او فرهنګي ټولنې او اشخاص د اوسنیو نوو تیوریو او اصولو په رڼا کې د لیکوالو او رامنځته کونکو فرهنګي او ادبي تخلیقات او تولیدات و ارزوي، ښې او کمزورې خواوې یې په ګوته شي او دغه دود ته په اړونده سیمه کې نوره هم پراختیا ورکړل شي، څو د دغه روان کار او زیار څخه هغه ګټه ترلاسه کړو چې موږ یې هیله لرو. همداراز په کار ده د کره کتنې او ارزونې کار هم له افراطه خالي او د نړیوالو نوو اصولو په چوکاټ کې ترسره شي. معنا دا چې دغه کار په داسې یوه شېوه ترسره شي، چې نه مو کمزوري او نوي شاعران او لیکوالان بیخي زړه توري او له پښو غورځولي وي او نه داسې چې د ښه او ناښه اثر په ارزونه او پېژندنه کې له پوهې بې برخې وو. په لنډه توګه ویلی شو چې د اثر له لیکوال سره دې هغه ته د نیمګړتیاوو پر ورښودنه کې د ماشوم په څېر له احتیاطه ډک چلند وشي، کټ مټ داسې لکه یوه ماشوم ته چې د هغه د ناروغۍ د له منځه وړنې په موخه په خوږه مربح کې ترخه دوا ورکول شي، چې هم جوړ شي او هم یې د خولې له تریخوالي څخه مخنیوی شوی وي. موخه دا چې لیکوال ته د کمزورتیاوو تر څنګ د هغه د اثر د ښو او پیاوړو برخو ستاینه او یادونه هم وشي، چې تر یوه څه ځایه یې د زړه تکیه پرې جوړه وي.

۶- له ادبي او فرهنګي فعالینو سره د مالدارو او سوداګرو همکاري: که د میدان د سیمې هغه مالدار او سوداګر، چې له ښه اقتصادي حالت څخه برخمن دي، ژبه، ادب او فرهنګ د ټولو شریک ګڼي او پرمختیا یې پر ځای او غوره کار بولي، نو د یادې سیمې له فرهنګي کړیو سره د د مرستو دود ته ارزښت ورکړي، څو په ځینو برخو کې یې مالي لاسنیوی شوی وي. که د دغې سیمې بډایه کسان په خپله د ادبي او فرهنګي تخلیقاتو د رامنځته کونې وړتیا یا وخت نه لري، له نورو سره د مرستې له لارې د ادبي او فرهنګي ننګې ویاړ ترلاسه کولای شي. مالي اړتیا د میدان سیمې د فرهنګیانو تر ټولو مهمه او مرکزي اړتیا ده، چې د دوی پرکار او زیار نېغې اغېزې لرلی شي. زما په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اند د دې پر ځای چې ځوک د خپلو تکراري او کمزورو شعرونو یو جونګ ولیکي، دا غوره ده، چې د بل شاعر د پیاوړو او ارزښتمنو شعرونو د ټولګې د چاپ لګښت ورکړي، نو فرهنګ او ژبې ته به یې تر خپل تخلیق ډېر ارزښتمن څه ورکړي وي.

که په نوموړې سیمه کې دغه دود پراختیا پیدا کړي، مالدار او سوداګر یې ژبنی او فرهنګي په شاتګ یوه ګډه ننګونه وګني او په دې برخه کې خپل احساس پیاوړی کړي، لرې نه ده، چې دغه روان بهیر به ډېر ژر یوه نوي پړاو ته لاره ومومي.

۷- د میدان مېشتو لیکوالو تر منځ د اړیکو او چلند شېوه: په یاده سیمه کې د اړیکو چلند او شېوه هم د فرهنګي او ادبي بهیر اغېزمنولی شي. لیکوالو او فرهنګیانو ته په کار ده، چې د فرهنګ د لاغوړېدا په موخه تر خپل منځ له ناسالمو رقابتونو او سیالیو څخه ډډه وکړي. دا هغه بدبختي ده، چې په پایله کې یې سره زر په خاورو او خاورې په سرو زرو ناحقه بدلیږي.

سره له دې چې د میدان سیمې د لیکوالو او فرهنګي فعالینو ترمنځ به دا ډول ستونزې او بدبینۍ په دومره کچه نه وي، چې دلته یې د یوه وړاندیز په توګه یادونه وکړو، خو بیا هم دغه ټکي ته زیاته پاملرنه په کار ده، څو په ادبي او علمي ساحه کې خپلو شخصي او کلیوالي تربګلویو او قومي توپیرونو ته ځای ور نه کړل شي.

په یوه ټولنه کې سالم رقابت او سیالي پر ځای کار دی او د لیکوالو د وړتیاوو د زیاتېدو لامل کېدای شي. د بېلګې په توګه یو لیکوال دې د ځان لپاره ننګونه وګڼي، چې پلاني یو ښایسته ناول لیکلی او زه هم باید په ځان کې دغه وړتیا پیداکړم، خو نه دا چې هغه و نه کولی شي، نو د بل لیکوال په ناول پسې یې ناحقه راواخلي او کار او زیار یې بې ګټې او د وخت ضایع کول وبولي، څو له هغه سره یې د کړي ادبي کار کچه برابره شي.

۸- د میدان سیمې د فرهنګي حوزې د بېلابېلو برخو ځانګړې څېړنه: په دغه رساله کې د میدان سیمې د فرهنګي حوزې په اړه په څو جلا برخو کې خبرې او بحثونه ځای شوي، خو د هرې برخې د څرنګوالي په اړه وړ څېړنه نه ده ترسره شوې، لامل

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ده دی، که دلته د يو چا پر ليکل شوي اثر يا چاپي خپرونې او يا يوې ادبي ټولنې ژورې څېړنې ته ځای ورکړو او په ټولو خواوو يې وغږېږو، نو بل اثر، خپرونه او يا شخص به د لنډو معلوماتو له وړاندې کولو څخه هم پاتې شي. هيله کيږي زموږ د نورو ځوانو ادبي او فرهنګي فعالينو له خوا د ميدان وردګو د فرهنګي حوزې د موضوع په هره جلا برخه کې ځانګړي او ژور څېړنيز اثار وليکل شي، څو هغو نيمګړتياوو او تشو ته هم ځواب وويل شي چې په دغه اثر کې شتون لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځلیکونه

۱-اباسین، مطیع الله: لرغونې مېنه، دافغانستان دطلاعاتو او فرهنګ وزارت بیهقی د کتاب خپرولو موسسه،۱۳۸۸ل،ل.

۲- احمدزي ،حقیار،دفطرت زنګینه تابلو،دریمه ګڼه،ننګرهار،۱۳۸۵ ل ل

۳- احمدي وردګ،ګل اغا،منې ګل مشاعره،نهمه کلیزه،صمیم ادبي ټولنه کابل ۱۳۸۹ل ل

۴-ارشاد،اورنګزیب، د افغانستان د ولایتونو جغرافیه، خپرندویه ټولنه: د اریک د ګرځنده کتابتونونو اداره، کال۱۳۷۹ه ل

۵-ارشاد،اورنګزیب،افغانستان پیژندنه،دانش خپرندویه ټولنه،کابل،۱۳۹۰ل ل.

۶-امرخیل،عبدالقدیر: نرخ ولسوالی،د میدان وردګو عالی دارالمعلمین مونوګراف ۱۳۹۰ل،ل.

۷-باوري پوهنوال رسول ،دوردګوولایت کې دلرغوني برم یوه بېلګه،وردګ جریده نهمه ګڼه ،غبرګولي ۱۳۸٤ل ل.

۸-بختانی،عبدالله: دلیکوال او د ځیری،افغانستان د علومو اکادمی دولتی مطبعه۱۳۶۵ل،ل.

۹-بېنوا، عبدالروف؛ اوسني لیکوال، دمطیع الله روهیال ترتیب او زیاتونې،بشپړ متن،علامه رشاد خپروندویه ټولنه، کندهار، ۱۳۸۸ل کال.

۱۰-تکل،احمد: کرونده شعري ټولګه، کابل دولتی مطبعه، ۱۳۶۹ل،ل.

۱۱-جمال، اوړی دپښتو په معاصر ادب کې د روهي دریځ، دعلومو اکاډمی د خپرونو ریاست، شعیب مطبعه کابل، ۱۳۸۸لمریز کال.

۱۲-حبیبی،پوهاند عبدالحی،جغرافیای تاریخی افغانستان،دولتی مطبعه،۱۳۶۷ل ل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳-حلیمی، محمد حامد: وردګ(قوم، سیمه او کلتور)،بهیر چاپخونه کابل، ۱۳۸۷ل،ل.

۱۴-حقپال،محمدشفیق: د هیلو غوټۍ، خپرندویه ټولنه جیحون مطبعه،۱۳۸۳ل،ل.

۱۵-خپلواک، حسیب الله: د میدان ښار ځوان شاعران، د کابل ښوونی او روزنی پوهنتون مونوګراف، ۱۳۹۰ل،ل.

۱۶-څرګند، احمدزی: د احمدتکل، شاعري او فن، د کابل ښوونی او روزنی پوهنتون،مونوګراف، ۱۳۹۰ل،ل.

۱۷-دریځ، امین الله، افغانستان درقرن بیستم ، ، محل چاپ کتابخانه دانش ، پیښور ۱۳۷۹ سال هجری.

۱۸-د ښکارندوی غوری پر قصیده مشاعره، ټولوونکی ګل پاچا الفت، مدون او مرتب نصرالله ناصر، د چاپ ځای، دولتی مطبعه، ۱۳۶۲ه ش کال.

۱۹-د میدان وردګو ولایت او ولسوالیو پنځه کلن پرمختیایي پلان،د مشورو پایلې،د سیمه ایزو ارګانونو خپلواک اداری،د پالیسی ریاست،۱۳۹۰ل ل.

۲۰-رشاد،علامه اکاډیمیسن پوهاند عبدالشکور،جغرافیایي یاداښتونه،کندهار ولایت د اطلاعات او کلتور ریاست،۱۳۸۹ل ل.

۲۱-روهي، محمد صدیق: د پښتو ادبیاتو تاریخ دوهم ټوک، دانش خپرندویه ټولنه، پیښور،۱۳۸۴ ل ل.

۲۲-سپیڅلې،سهیلا،د میدان وردګو ولایت دود دستور، میوند مجله۱۳۸۷ل ل.

۲۳-سیدي، سید نظیم: لس کلن زیری(د زیری جریده الفبایی فهرست) د ختیځې سیمې لیکوالو او ژورنالیستانو خپلواکه ټولنه، ۱۳۹۱ل،ل.

۲۴-ضمیري، ګل آغا:د میدان وردګو ولایت ادبی بهیر، میوند خپرندویه ټولنه، ۱۳۸۸ل،ل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۵-عارض پوهاندغلام جیلاني ،جغرافیايي ولایات افغانستان،پېښور، ۱۳۷۹ل ل.

۲۶-غبار،میر غلان محمد، د افغانستان تاریخي زمکپېژندنه، د مېوند نشراتي مرکز، صبا کتابتون-پېښور ښار، ۱۳۷۷ل ل.

۲۷-ګندهارا مجله، د ننګرهار فرهنګي ټولنې دوه میاشتنۍ خپرونه، دریالسمه او څوارلسمه ګڼې تله،ورغومی، ۱۳۷۹ل، ل.

۲۸- فروزي ،احمدفرید،(دکابل،لوګر،غزنی،پروان او وردګو)دشاعرانو او لیکوالانو تذکرې،حسیب مطبعه ،۱۳۸۵ه ل.

۲۹-مجاهد ،سرمحقق سید امین ((یادښتونه اوراټول کړاي شوي مالومات))،دمیدان ځوانان خپرونه ۱۳۸٤ ،دوهمه ګڼه .

۳۰-مظلومیار، راز محمد: ستړی ژوند(خاطرې) ، میوند خپرندویه ټولنې مطبعه، ۱۳۸۹ل،ل.

۳۱-ناصر، شیرنپوه نصر الله: د پښتو قاموس لیکنې تاریخچه، میرویس خپرندوی مرکز پېښور، ۱۳۹۰ل، ل.

۳۲-نیازمند، عبدالله: وران کور شعري ټولګه، دانش خپرندوې ټولنې تخنیکي څانګه،۱۳۸۱ل،ل.

۳۳-همت، اسد الله: د میدان ولایت اقتصادی او اجتماعی اوضاع، مونوګراف د کابل پوهنتون اقتصاد پوهنځی، کتابخانی شمیره F E C - ۱۲۸۴۴۶، ۱۳۵۳ل،ل.

۳۴-وفا، محمد داوود،د ادب په اسمان کې،دانش خپرندویه ټولنه، پېښور،۱۳۷۹ل ل.

۳۵-وفا، محمدداوود،ستوري دادب په لمن کي ،دانش خپرندویه ټولنه،پېښور، ۱۳۷۹ ه ل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۶-یـاد طـالبي،محقق ډاکتـر عبداللطیف،پښـتني قبیلې(شـجرې)،دانش خپرندویـه ټولنه،کابل۱۳۸۸ل ل.

سرچینې:

- **<u>Layers Thematic & Afghanistan Geographic</u>**
- **بــــدلون،د میــــدان وردګــــو ولایــــت د مقــــام ،چــــاپی او انترنیتی،اونیزه www.badlon.com,**
- **بېنوا،ویبپاڼه،ادبی معلومات، www.benwa.com**
- **ټول افغان، وېبپاڼه، ادبی معلومات، www.** tolafghan.com
- **د میــدان وردګــو ولایــت څــانګړې ویبپاڼــه،ادبی معلومــات، www.mwardag.gov.afghanistan**
- **لرو او بر، پښتانه، ویبپاڼه، ادبی معلومات، www.Larawbar.com**
- <u>د افغان ملت د ګوند وېبپاڼه</u> – <u>www.afghanmellat.org</u>

(c) ketabton.com: The Digital Library

د میدان فرهنګي حوزه

محمد ایمل ابراهیم خیل

د افغانستان ملي تحریک
www.melitahrik.com

د خپرونو لړ: ۷۲

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library